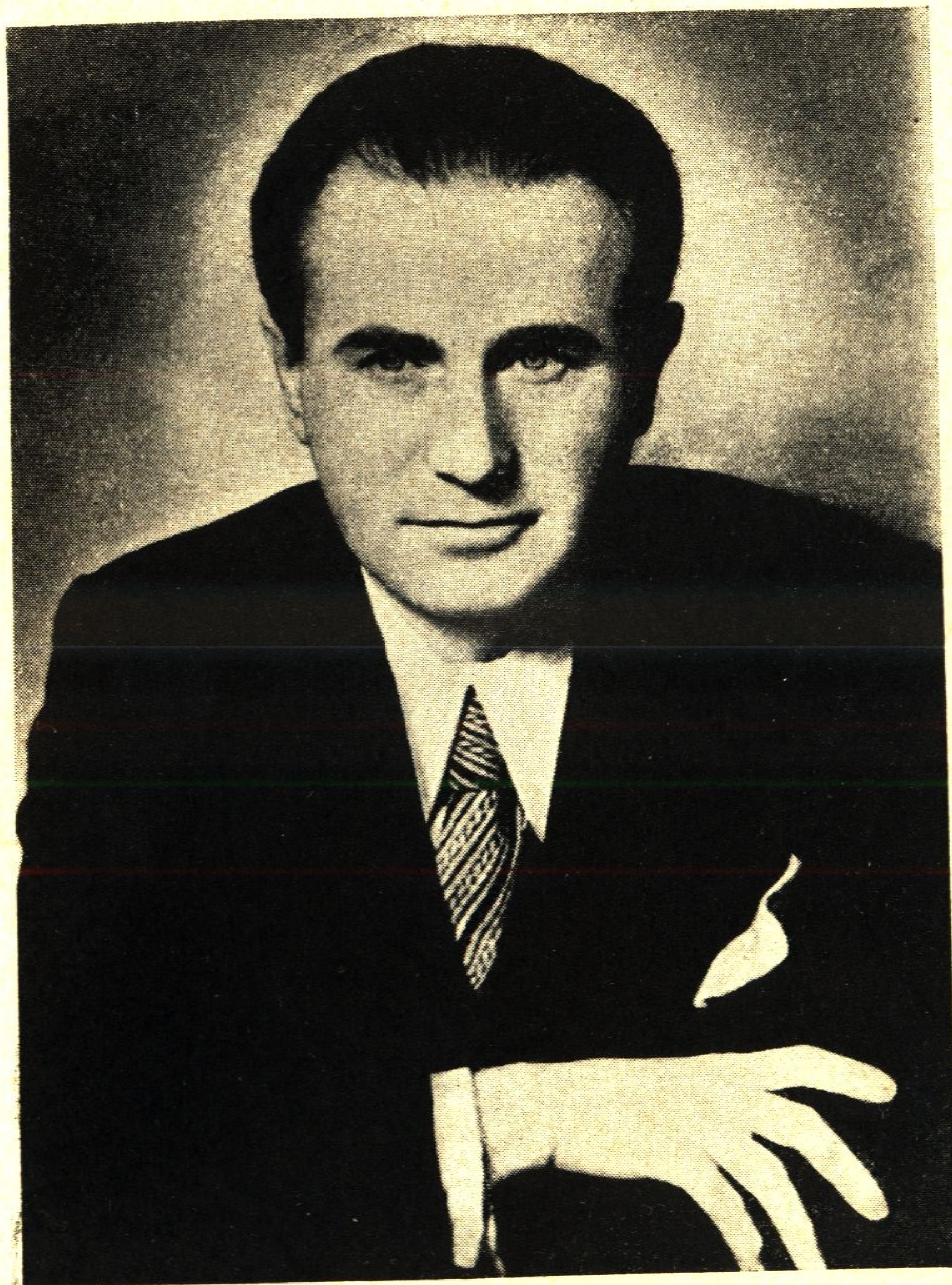

CAMIL PETRESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

CAMIL PETRESCU

NUVELE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

BIBLIOTECA

CAMIL PETRESCU

NUVELE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

In colecţia
„Biblioteca pentru Toţi“
au apărut:

Mihail Sadoveanu
MITREA COCOR
★
Mihail Sadoveanu
OPERE ALESE, vol. I, II, III, IV
★
A. Toma
POEZII ALESE
★
Mihai Beniuc
VERSURI

Lei 2,45

CAMIL PETRESCU ★ NUVELE

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

CAMIL PETRESCU

NUVELE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

CEI CARE PLĂTESC CU VIAȚA

In ziua de 13 Decemvrie, la Teatrul Comedia, se juca, în matineu, „Frații Karamazov". Din penumbra aurită de reflexele rampei, cu coatele sprijinite pe marginea îmbrăcată în catifea roșie a lojei, Ladima urmărea, pironit, spectacolul. Sala, cu aspectul ei de „bombonieră" în alb și roșu, era tixită. Spectatorii cu respirația reținută parcă, unificată, cu privirea mutată în acelaș timp, de deplasările interpreților în scenă, urmăreau flacăra de patimă, sânge și nebunie, a unei familii deslănțuite în descompunerea ei. Fu cu atât mai tulburat deci, când simți, mai mult decât văzu, privirea unei femei tinere, ațintite din când în când spre loja lor. După o clipă de amăgire echivocă, fu silit să recunoască însă că nu figura lui de palicar famelic, chiar în uniforma decolorată de sublocotenent de rezervă, era obiectul acestei stăruințe, ci capul de zeu negricios al prietenului său, actor tânăr cu o mare faimă de cuceritor. Acesta însă era prins în toate fibrele ființei lui de spectacol, care era dealtfel unul dintre cele mai izbutite din câte cunoscuse teatrul românesc, și se poate spune că nici n'a mai fost ajuns de atunci încoace.

Un fluid intens circula între interpreţii, pierduţi în rolurile lor aproape, toţi nimeriţi printr'o întâmplare norocoasă, care depăşeşte bunăvoinţa şi posibilităţile unei conduceri oricât de competente, iar de pe scenă, acest fluid, ca un Golfstream în miniatură, şi eteric, învăluia sala prinsă intens, ca să se întoarcă spre actori sporit de emoţia tuturor privitorilor.

Numai femeia de pe strapontina incomodă găsea timp şi disponibilităţi de curiozitate, ca să arunce priviri, din când în când, spre loja în care erau cei doi. Era într'adevăr foarte tânără, cu obrajii mari albi de tot, cu ochii negri puţin oblici. Ar fi părut greoaie poate, dacă n'ar fi avut gâtul foarte svelt şi nasul de o fineţe de porţelan. Una printr'alta, aceste însuşiri contradictorii creşteau, oferindu-se felurit, cu farmecul lor de fruct tânăr. Ladima obsedat, spre sfârşitul actului, nu mai îndrăsnea să întoarcă decât pieziş privirea, alunecând treptat peste lucirile perechilor de ochi din penumbră, ca să se întoarcă apoi speriat, când întâlnea anume, ochii prea mari şi oblici puţin.

In timp ce sala îşi aprindea luminile pentru pauză, şi lumea aplauda, Dinu Dorcea îşi plimbă privirea, pe jumătate leneş închisă, din sentimentul deplin al frumuseţii lui bărbăteşti, peste umăr, dar ridică sprâncenele, surprins şi strânse nervos braţul prietenului său, când descoperi pe tânăra femeie care acum aplauda şi privea scena, fără să ştie că e cercetată cu interes.

Ladima se împrietenise cu acest vânjos şi frumos actor, în urma unei cronici lucide şi entuziaste în acelaş timp, pe care o scrisese despre un spectacol de avangardă, jucat de tineri într'o sală de expoziţii, fără scenă, fără decoruri, într'un cadru de pânză fumurie de sac. Reprezentaţia improvizată era mai mult o demonstraţie de tineresc neastâmpăr şi ambiţie iscoditoare, care prevestesc deobicei marile cariere în teatru, şi

în artă în genere. Era dealtfel o confirmare a reputaţiei de elev strălucit al Conservatorului, care-i adusese şi prietenia de confrate mai în vârstă a unuia dintre directorii acestei trupe dela Teatrul Comedia. Când în săptămâna de dinainte, Ion Manolescu, puternic gripat, fusese oprit de doctori să mai joace (era faimoasa epidemie de gripă spaniolă, dela sfârşitul celui dintâi război mondial, comparată cu cele mai grave molime medievale) i se oferise tânărului Dinu Dorcea să intre neîntârziat în rolul lui Ivan, doar cu trei repetiţii. Era un prilej rar, aşteptat fără nădejde precisă de orice actor tânăr, care, deşi nu era decât o dublură, ar fi putut să-l impuie definitiv pentru roluri viitoare de răspundere.

După două zile de repetiţie, Dorcea anunţase însă spre stupefacţia tuturor celor din cercul teatrului, că nu poate primi. Asemenea mofturi, trădând „ifose de cabotin", indispuseseră însă pe toată lumea, iar Tony Bulandra fu nevoit să intre el în rol, cu o singură repetiţie, ca să salveze marea serie de spectacole începută.

Ladima îl aşteptă pe prietenul său la „Terasă", până la ora două şi jumătate, fără să mănânce, căci nu avusese nici măcar cei doi lei, cât costa acum, din pricina inflaţiei, un capuţiner cu două cornuri, totuşi când tânărul actor, care îi telefonase la redacţie că are o loje pentru matineu, veni, şi, în timp ce comanda o masă grăbită, îl întrebă dacă a mâncat, el spuse că a şi plătit şi că e gata de plecare.

Ziua de iarnă fără zăpadă, era aurie ca de toamnă prelungă şi ei traversară, cu oarecare greutate, Calea Victoriei, ca să intre la teatrul din pasaj, căci spre Palat în jos, se scurgea o coloană nesfârşită de muncitori, care erau în grevă de câteva zile. Pe trotuarele acestui răsăritean Corso, plimbăreţii obişnuiţi se opriseră cercetând cu nedumerire rândurile care se tălă-

zuiau. Oamenii îndârjiţi de nevoi, purtau placarde cu lozinci, pe care le şi strigau din când în când, cu deslănţuiri de vuete.

Urcarea ne mai întâlnită până atunci, a tuturor preţurilor, provocată de inflaţia care începea, lovise mai întâi în salariaţii muncitori, ca peste câteva luni să aducă la aceeaşi îndelungată agonie şi funcţionărimea.

Când tânăra spectatoare de pe strapontin ieşí în foaier, Dinu Dorcea putu să observe că rochia de stofă închisă cu reflexe roşcate, cădea moale, urmărind de aproape liniile unui corp sprinten, cu umerii sus. Tulburat, el strânse din nou braţul prietenului său.

— Interesantă femeie... şi clipi încruntat, cu ochii pe jumătate închişi, din obicinuinţa de a măsura. Se ridică şi ieşi din loje cu intenţia vădită s'o regăsească în foaier.

Era lângă scara care duce spre balcon, fumând cu stângăcie, vădit bucuroasă când îl văzu pe Dinu Dorcea privind-o insistent, căci nu băgă de seamă şi admiraţia naivă, alăturată, cu care o învăluia sublocotenentul de rezervă, cu mustaţă de plutonier major. Unul dintre cei mai interesanţi poeţi ai epocii era nevoit să apară astfel, ca deghizat, deşi era demobilizat încă din vară, fiindcă i se pierduseră în timpul războiului hainele civile şi nu avea bani să-şi cumpere alt rând. Avea însă dreptul să mai poarte uniforma cenuşie de stofă comună, soldăţească, de pe front, pe care tresa subţire de argint părea nepotrivită acum pe străzile oraşului, care se lăfăia aţâţat, chiar dacă trotuarele şi pavajele erau desfundate şi noroioase.

Văzând că totuşi tânărul actor nu vine să-i vorbească, deşi o priveşte atât de stăruitor, se îndreptă ea brusc şi svelt, spre cei doi.

— V'am cunoscut când aţi fost în turneu la noi în Piteşti, domnule Dorcea, dar nu mă mai recunoaşteţi fiindcă atunci eram în uniformă de şcoală. M'a prezentat un unchi al meu cu care sunteţi prieten.

Dorcea fu extrem de surprins de această întorsătură şi se înroşi tot, într'un mod neaşteptat pentru reputaţia lui de cuceritor. Abia bolborosi câteva cuvinte fără înţeles. Ladima nu crezu nici el că ar putea să spuie ceva, iar tânăra fată, destul de nedumerită, ca să umple un gol în convorbire, propuse, cu un zâmbet copilăresc.

— Dacă mi-aţi da şi mie un loc în loja dumneavoastră aş veni cu plăcere, căci strapontina este foarte incomodă şi se vede prost.

Ladima se clătină, molatec, fericit de această perspectivă, nebănuită acum câteva minute, dar dintr'odată, mereu cu faţa aprinsă, Dorcea salută brusc „Bună ziua domnişoară" şi se îndepărtă cu un pas sacadat. Ladima, ne mai ştiind ce să creadă, salută şi el încurcat şi-şi urmă prietenul, lăsând-o pe biata fată înmărmurită.

Când cortina se ridică din nou, încet, răsturnând planurile de existenţă, mutând realul pe scenă, şi părăsind sala în penumbra imobilă cu reflexe aurii, actorul asculta cu faţa sprijinită în palmă, nepăsător la ce se întâmplă în jurul lui.

Cuta obicinuită dintre sprâncene, care-i da aerul ţâfnos şi încruntat, era acum şi mai accentuată. Ladima înţelese că e o poză şi că gestul brusc de adineaori nu a fost decât un moment de tactică amoroasă, menit să sdrobească mai întâi personalitatea femeii, umilind-o, pentru ca mai rău s'o obsedeze apoi figura lui dispreţuitoare. Era un rafinament actoricesc de care el Ladima niciodată nu s'ar fi simţit în stare, în naivitatea lui sentimentală.

Pe la mijlocul actului Dorcea se întoarse şi înregistră mirat o rumoare care tălăzui sala vreo două secunde.

Când liniştea încordată se restabili, el întrebă extrem de nervos pe prietenul său ce se întâmplase.

— S'au auzit nişte împuşcături, undeva pe stradă. Au tras probabil soldaţii în aer, ca să împrăştie pe manifestanţi...

Ochii lui Dorcea deveniră dintr'odată mici, sticloşi.

— A fost o salvă puternică?

— Nu prea, răspunse nedumerit poetul, dar dece?

Dorcea ridică din umeri iritat.

— Intrebam numai, şi se încruntă şi mai mult.

Pe scenă se trecea întâmplarea de flacără şi sânge, oamenii se mistuiau în propria lor ardere ca şi când nimic nu ar mai fi fost pe lume. Cei din sală, mai mult femei care profită de spectacolele de zi, fiindcă nu pot ieşi seara din casă, trăiau ficţiunea într'o dăruire fără rezerve. Trupul de fiară mlădioasă al actorului care înfăţişa pe Dimitrie îşi striga durerea ca înjunghiat, în timp ce făptura de lapte şi de smoală a Gruşenchei, întruchipată aevea într'o necunoscută, îi juca pe dinainte cu nevinovată bestialitate, şi lui, şi Ecaterinei Ivanova, în frumuseţea mândră şi fără sânge a debutantei Aura Buzescu.

Vrând să obţină adeziunea prietenului său care trecuse în fundul lojii pentru împărtăşirea împreună a unui pasaj revelator, Ladima se întoarse şi îl descoperi cu ochii în lacrimi. Zâmbi, uimit totuşi de sensibilitatea excesivă a actorului. Dar când peste alte câteva minute îl regăsi cu şiroaie de lacrimi multe pe obraji, bănui o dramă. I se păru că într'o clipă de luciditate probabil, actorul mustrat de viaţa scenei, regreta îngâmfarea copilărească din pricina căreia refuzase un rol, pe care îl subestimase.

Il luă deci de mână cu căldură, ca pe un bolnav care trebue certat.

— Ce e cu dumneata ?

Dinu Dorcea se frânse convulsiv şi ne mai putându-se stăpâni, scânci ca un copil...

— Sunt nenorocit... Mi-am pierdut auzul... Cariera mea nici n'a început şi s'a şi încheiat...

Ladima într'adevăr nu pricepea nimic...

— Ce vrei să spui ? Ai descoperit asta acum ? Ce se întâmplă cu dumneata ?

Dorcea îl opri, speriat, să-i mai vorbească, de teamă să nu tulbure liniştea sălii, iritat că ar putea atrage cumva atenţia asupra lor. Totuşi Ladima nu mai putea urmări spectacolul, ci întorcea tot mai des privirea spre prietenul său prăbuşit în fundul lojii, cu faţa tot mai grea de lacrimi.

— Omule, ce e cu dumneata, lămureşte-mă.

Dorcea se ridică, îşi îmbrăcă înfrigurat paltonul de stofă cenuşie grea, cu patrate mari de linii roşii, îşi puse fularul cafeniu şi părăsi loja. Numaidecât poetul îşi aruncă şi el pelerina pe umeri şi îl urmă neliniştit. Se opriră în al doilea foaier, pe o canapea...

— Te rog încă odată, lămureşte-mă ce se întâmplă cu dumneata...

Mereu prăbuşit în el însuşi, cu privirea absentă, actorul murmură împleticit.

— Nu mai aud... Va trebui să mă sinucid...

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, văd că pe mine mă auzi foarte bine, şi-ţi vorbesc încet... Atunci?

Actorul ridică o faţă schimonosită de durere...

— N'am auzit nimic din spectacol... Totul s'a sfârşit...

Ladima era din ce în ce mai nedumerit şi nu ştia ce să spue...

— Nu te speria atât... poate fi un accident trecător... Ţi s'a mai întâmplat şi altă dată?

— Ştiam că îmi pierd auzul pe zi ce trece, de un an încoace... dar azi e întâia dată când nu pot urmări un spectacol... Dumneata nu poţi să ştii ce iad este viaţa mea, din iarna trecută.

Işi sprijini fruntea în palmă, cu capul întors. Ladima ar fi vrut să-i ia mâna, dar se poticni consternat. I se părea ciudat că omul acesta care auzea tot ce-i spunea el, era atât de desnădăjduit că nu mai aude...

— Ştii ce e „tracul" atât de temut de noi actorii? Este o panică nebună care te paralizează mai ales în seara de premieră, la gândul că ai putea încurca replicile. Din pricina asta nu se poate juca fără sufleur, cel puţin la noi. Nottara care interpreta în turneu a 80-a oară un rol, când a descoperit într'o seară că sufleurul nu este în cuşcă — şi a descoperit târziu, fiindcă după un număr de spectacole sufleurul nici nu mai şopteşte rolul, totuşi împiedecă panica doar prin simpla lui prezenţă, iar bătrânul maistru îl credea acolo — a fost paralizat de trac şi a trebuit să iasă din scenă, neputând intra din nou, decât când s'a asigurat că între culise un camarad „urmăreşte" cu textul în mână, în locul celui trimis la restaurant jos, după obiecte de recuzită.

Ladima cunoştea prea bine ravagiile tracului, el care, de câte ori s'a găsit în faţa profesorului examinator, oricât de bine îşi ştia lecţia, trăia un iureş întors, simţea o noapte grea, compactă, în creştetul capului şi-i vâjiiau urechile. Era faţa cealaltă, a hipersensibilităţii şi a emotivităţii desordonate, care aveau să facă din el un poet. Acum chiar, nu era în stare să spună pe dinafară, la şezătorile scriitoriceşti, măcar o strofă din poeziile lui, căci în clipa aceea uita totul.

— Acum ştii de ce am refuzat rolul din Fraţii Karamazov... Cum aş fi putut să intru cu trei repetiţii când ştiam că nu mă pot bizui pe sufleur? Cu o îndrăsneală care m'a speriat, am primit întâi, dar pe urmă ameţeam numai la gândul spectacolului... Peste oboseala de a învăţa rolul era acuma frământarea istovitoare iscată din îndoială, din dorinţa de a încerca totuşi, în luptă cu un capăt de cuminţenie, care îmi spunea că mă urc pe o plută răpită, târîtă de şuvoi. Tracul de a nu auzi, suprapus tracului obicinuit al actorului, ridică desordinea simţurilor mele la pătrat, mă năuceşte. Ii strânse mâna convulsiv. Dacă încurcam spectacolul aş fi fost un îngropat de viu.

Ladima înţelegea acum, şi liniştit îi spuse că bine a făcut că a refuzat să rişte o aventură... Pe viitor va fi însă foarte simplu... Va învăţa rolul înainte de premieră în mod desăvârşit, încât nu va mai avea nevoie de sufleur...

— Nu voi mai putea juca niciodată... Mi s'a întâmplat ca tocmai din cauza tracului de a nu auzi, cu nervii întărîtaţi, să nu aud nimic din ceeace îmi spun partenerii în scenă, mai ales când vorbesc încet şi cu spatele spre mine. Va fi destul să dau într'o singură zi replica pe dos şi disperarea m'ar ucide... Obsesia asta este un cancer al nervilor... De nevindecat.

— Dar pe mine mă auzi atât de bine... ridică din umeri neştiind ce să mai creadă, poetul.

— Poţi să auzi cum trebuie o seară întreagă... O singură greşeală — reparabilă într'o convorbire prietenească şi de aceea n'am trac atunci când vorbesc cu prietenii — devine o calamitate penibilă cu lumea streină. Orice apropiere a unui necunoscut care vrea să-mi vorbească mă întărîtă ca pe o meduză, face să-mi vâjie urechile şi nu mai aud absolut nimic, paralizat tocmai

de tracul de a nu auzi... Adineauri, fata aceea m'a înebunit apropiindu-se de mine. Ar fi putut să urle fiece silabă şi eu nu aş fi auzit decât o sacadare de sunete nelegate.

Ladima era prea cinstit ca să spună vorbe de compătimire convenţională şi era prea copleşit de desnădejdea prietenului său, ca să rămâie nepăsător. Fuma, îngândurat, convins că totuşi o soluţie trebue să se găsească. Dorcea privea spre fereastră cu ochii mari, umezi. Nu îndrăsnise să mărturisească nimănui până azi, drama lui secretă, arderea lăuntrică, dar inteligenţa prietenului său era loială ca o privire de sălbăticiune... iar nevoia lui de mărturisire devenise de nestăpânit.

— Am dureri de cap după fiecare convorbire mai îndelungată, din pricina încruntării sprâncenelor, în sforţarea grea şi neîntreruptă de atenţie. După o jumătate de oră sunt sleit. Am impresia că mă voi prăbuşi leşinat. Cuta asta dela rădăcina nasului o am numai de o jumătate de an. O simt ca o rană. Nu voi mai scăpa niciodată de ea.

Ladima surâse moale unei imagini răsturnate în el însuşi, şi clătină din cap, în gând. Ce perete nevăzut, dar de nepătruns, desparte pe oameni, chiar când simt unul altuia prezenţa întregii fiinţe. Cuta de orgolios încruntat a lui Dorcea era deci numai o schimonosire de trudă a capului său de zeu nefericit. Ar fi vrut să-l mângâie, dar nu ştia ce să-i spună... Totuşi nici nu-i venea să creadă că un asemenea talent va fi pierdut pentru scena românească.

Dacă poetul ar fi fost dealtfel mai informat despre întâmplările de aiurea, i-ar fi putut spune chinuitului său prieten, că ar putea fi mai puţin desnădăjduit, arătându-i că, la Paris, chiar în zilele acelea, F. Gémier era director de teatru, regisor revoluţionar şi actor de mare preţ în acelaş timp, deşi avea auzul stins ca o

cenușe. E drept că tot Gémier se plânsese cândva, abătut, că orice discuţie este pentru el o tortură, deoarece trebue să cheltuiască de trei ori mai multă inteligenţă decât adversarul său numai ca să poată pricepe vorbele care îi sunt spuse decât ca să înţeleagă ideile de dedesubt, care îi sunt opuse... şi glumind amar, își scria răspunsul, invitându-l pe preopinentul triumfător, să-l discute, dacă poate, citindu-l fără ochelari.

— 13 Decemvrie 1918, murmură cu o privire de copil abătut, actorul, întorcându-se spre poet. E o întorsătură definitivă în viaţa mea. Pentru întâia dată, ascultând o piesă, scena se depărta de mine ca o voce devenită murmur confuz la capătul unui telefon rudimentar.

Işi scoase a zecea ţigaretă, dar gestul lui de a o bate în tabacherea plată de argint ca s'o scuture de praf, atât de ritual eleganţei actoriceşti, şi pe care Ladima îl denunţase ironic într'o cronică, îi apăru de data aceasta aproape înduioşător. Ca să-l mângâie, i-ar fi îngăduit orice.

Se auziră ropote de aplauze care vesteau sfârşitul actului. Poetul spionă comportarea actorului şi văzu că acesta rămase adâncit în capcana lui interioară, că nu le auzise. Işi spuse cu melancolie că existenţa în lume este compartimentată. Nimeni din sală nu bănuise fără îndoială, dacă observase cumva, motivul pentru care ei doi ieşiseră din loje, iar drama lui Dorcea era mai neştiută celor de sub acelaş acoperiş de parcă s'ar fi întâmplat într'altă planetă. Această coexistenţă impenetrabilă i se părea unul dintre modurile cele mai tulburătoare ale vieţii împreună, omeneşti. Când era pe front nu-şi putea închipui, la ora atacului, care pe ei îi ducea până spre marginile lumii, cum se trăieşte în acest Bucureşti ce pentru el nu mai avea fiinţă, era mai puţin decât frunzele copa-

cului de care se sprijinea, cu arma proptită ca să răsufle urcând povârnişul. Dimpotrivă, rănit, şi aşezat într'o zi la masă la Terasă, în convalescenţă, o scrumieră era mai prezentă decât tot frontul.

Uşile fuseseră date de perete şi lumea se revărsa acum în fumoar. Dorcea se ridică iritat, iar prietenul său îl urmă cu o concesivă şi seniorală umilitate.

Când vrură să iasă din pasaj în Calea Victoriei, descoperiră toată piaţa Teatrului Naţional pustie. Niciun trecător şi nici urmă de luxoasele cupeuri, cu caii lor frumoşi ca în sclupturile ecvestre, deşi aici era faimoasa lor staţie în care aşteptau, aliniate perpendicular pe trotuar. Sub portalul Teatrului Naţional patru motomitraliere pândeau metalic una lângă alta. Chelnerii dela bodega Mercur, din gura pasajului Comedia, cu jiletci negre şi fote albe, priveau din prag, în lungul pieţei. Unul dintre ei cu mustaţă blondă scurtă, care îi cunoştea, îi lămuri.

— A tras adineaori armata în mulţime, sunt mulţi morţi...

Ladima asculta năucit.

— Când a tras armata ? Unde sunt morţii ?

— Acum o jumătate de oră... Au căzut mulţi, în dreptul Continentalului...

I se făcu un gol în minte şi i se destrămă o clipă privirea. Acum o jumătate de oră, când sala înţesată urmărea, ca în fiece zi, actorii de pe scenă, absentă în atenţia ei colectivă, la mai puţin de o sută de metri, se întâmplau, măsurate de acelaş ceas de deasupra „Dorobanţului“ dela „Independenţa“, care măsura şi paşii celor ce parcurgeau cei câţiva metri ai foaierului, fapte care se integrau în pagini de istorie. Lumea îi apăru lui Ladima şi mai desnădăjduit compartimentată. Unii dintre cei care trecuseră acum o jumătate de oră în coloană tălăzuită, mişcându-se în

concretul zilei, cu oră de plecare de acasă şi cu oră de întoarcere seara, erau acum mai irevocabil apropiaţi de morţii de acum două mii de ani, decât de cei vii, de soţia care cususe dimineaţa la plecare un nasture la haină, de copiii care îl aşteptau cu înserarea acasă.

Dorcea prins în el însuşi, ca într'un vârtej interior, îi întinse îngândurat mâna şi traversă Calea Victoriei pustie, ca să se îndrepte, pe Matei Millo, spre casă. Poetul nici nu ştiu când îi spuse la revedere. Era parcă pe alt tărâm. Peste câteva clipe se trezi însă brusc îngrozit.

Pe trotuarul celălalt un soldat cu arma întinsă, îl soma pe Dorcea să se oprească, dar acesta absent, cu capul prăbuşit între umeri, nu auzea, şi tocmai ocolea pe lângă grilajul de fier al grădinei, cu copacii desfrunziţi, negri, cu mica temelie de zid lepros, ca să coboare pe lângă parcul Oteteleşeanu, strada piezişe, căci locuia în Brezoianu. Un sergent cu bocanci grei împiedică însă pe soldat, în ultima clipă, să tragă, şi alergă după cel vinovat, căruia îi puse mâna în piept, cerându-i furios socoteală pentru călcarea consemnului, vrând să-l aresteze. Actorul ridică braţele umilit, nenorocit, având aerul că nu pricepe ce i se spune, privind speriat în jurul lui. In aceeaşi clipă Ladima fu lângă cei doi, şi nu-i fu greu să-l lămurească pe sergentul mânios că nu este cazul să aresteze pe nimeni, că „domnul" este un actor, care fiind îngândurat, nu a auzit porunca soldatului. Cu bocancii lipiţi în faţa bătrâniciosului sublocotenent, sergentul se mulţumi să spună un grăbit „să trăiţi"... şi se depărtă. Dorcea suferea acum ca un câine izbit de botul unui automobil. Privea umilit şi desnădăjduit de întâmplare, apoi murmură cu un zâmbet crispat, amar.

— După cum vezi, nu sunt deloc propriu pentru acţiuni subversive...

Gluma îi era chinuită și trăda și mai mult amărăciunea de a fi exclus din modul normal al vieții împreună.

Poetul, pe care trecerea dela aspectul vieții în teatru, la întâmplările din afară îl întoarse, răsturnându-l, luă tăcut brațul actorului desorientat și se îndreptă spre piața pustie. După câțiva pași se opri brusc, spunându-și că e primejdios pentru prietenul său, cu auzul slăbit, să se rătăcească în cine știe ce învălmășeală. Se întoarse deci cu el la portița de fier înflorat, a Terasei.

— Așteaptă-mă, te rog, în cafenea, mă întorc să te conduc acasă.

Se îndreptă apoi spre portalul Teatrului Național, traversând piața pustie, care, lipsită de forfoteala elegantă a zilei, cu vitrinele luxoase acoperite acum de rulourile obloanelor cafenii, cu căsuțele ei cu un etaj, două, dărăpănate, meschine, văruite gălbui, cu ferestre de cazarmă, inima aceasta a Bucureștilor care se socotea „Parisul Orientului", nu s'ar fi deosebit de nicio piață provincială, cu ulițe strâmte și strâmbe care dădeau în ea, dacă n'ar fi fost magnificul edificiu, cu varul scorojit și el, al Teatrului Național. Ingustă și sucită, spre Palat, Calea Victoriei nu avea nici zece metri de perspectivă. Respectuoși cu uniforma, soldații care, încălecați pe motomitraliere așteptau încruntați sub elegantele arcade, îl lăsară să treacă, salutându-l.

Coti încet pe strada Câmpineanu, care era deasemeni pustie, și coborî pe trotuarul îngust, pe lângă zidul negru care creștea pe măsură ce panta se accentua, și se sfârșea în paravanul de fier al unei vespasiene, despărțită printr'o cârciumă, unde fu mai târziu muzeul, de intrarea direcției.

Atunci, Ladima văzu doi soldați care târau cu greutate, cadavrul unui muncitor... și-l treceau strada

pustie spre curtea Teatrului Naţional. Cel ucis, părea un colos, cu faţa moale rotundă, învineţită, cu o mustaţă mică neagră. Alţi doi soldaţi ieşiră din gangul atelierului fotografic Mandl, purtând tot aşa de cap şi de picioare, alt muncitor ucis. Ladima se opri în loc încremenit, nepricepând rostul acestei strămutări. Cel de al doilea părea să fi fost un ins slab şi cu faţa suptă, pe care mustaţa părea prea mare.

Ajunse odată cu soldaţii în dreptul curţii Teatrului Naţional şi văzu cum îi aruncau pe cei ucişi unii peste alţii, ca nişte trunchiuri de copaci. Alţi trei patru erau răsturnaţi pe pavajul curţii înguste, cu pete mici de sânge lângă ei. Ladima ar fi vrut să vadă, stăruia cu privirea, dar trupurile fără viaţă, de fontă parcă în vineţeala lor, se refuzau privirii lui, când îngust limpede, când larg înceţoşată. Acum, după colţ vederea se schimbă şi la douăzeci, treizeci de metri mai jos, în dreptul Pasajului, era un baraj de soldaţi pe două rânduri, cu armele întinse, iar dincolo, un grup cât o clasă de şcoală, care izbucnea în imprecaţii şi desnădăjduite strigăte : „Ucigaşi... ucigaşi... trageţi... trageţi..." Zeci de braţe erau ridicate spre cer, într'o agitaţie frenetică. In oraşul devenit parcă pustiu, când toată lumea fugise, ei rămăseseră după somaţiile morţii, lângă tovarăşii lor care căzuseră printre ei, ucişi. Grupul acesta părea mai singur în faţa armelor întinse, la un pas, de se simţea respiraţia rece, de oţel, a baionetelor, decât nişte naufragiaţi pe o plută, între cer şi apa vânătă a oceanului.

Mai făcu doi, trei paşi spre un grup de trei civili, singurii în golul în care se găsea. Unul dintre ei, care se plimba agitat înapoia zidului de soldaţi, se apropie de spatele lor, mai privi odată mânios printre căştile de oţel, spre grupul celor ce se frământau ca pe o corabie în vârtej şi se întoarse îndârjit spre

un locotenent palid, cu o umbră de mustaţă ţepoasă, deasupra gurii tăiate parcă în lemn :

— Să sune trompeta somaţiile legale... Dacă nu se împrăştie, trageţi...

Dar ofiţerul îşi încordă umerii şi îl privi puternic în ochi.

— De tras este uşor de tras, aţi văzut şi dumneavoastră... Dar uite ce e acolo... şi arătă spre curtea Teatrului Naţional. Mai gândiţi-vă...

Omul, cu gulerul paltonului ridicat, care-l făcea să pară şi mai înalt, dându-i în acelaş timp şi un aer de bolnav, îl privi cu ochii pe jumătate închişi, cu o lumină tăioasă între pleoape.

— Dumneata eşti chemat aci să execuţi ordinele, nu să discuţi...

Locotenentul, vru să răspundă, apoi şovăi şi se întoarse scurt, apăsat, către un plutonier, la care se răsti scurt.

— Să sune trompetul...

Ladima îngheţă... Sunetele lungi, prelungite, ca un strigăt astral, fură ca o descărcare electrică, întâi în zig-zag, prin zidul soldaţilor. Corpurile lor se încordară în aşteptare.

Dar în clipa aceea, în loc ca mulţimea să se împrăştie, izbucni în strigăte aproape inumane, mâinile fâlfâiră ca nişte ramuri agitate de vijelie într'o palpitaţie desnădăjduită...

— Trageţi... Trageţi odată...

Vuietul de protestări asurzitoare pluti multă vreme în cuprinsul străzii. Cele trei somaţii rămaseră suspendate în văzduh... Salva anunţată nu a fost trasă...

Ladima se apropie de barajul soldaţilor cu mantale grele şi căşti de război, care împingeau un pieptăn tăios de baionete, pe toată lărgimea străzii aproape

proptite în piepturile celor care se încăpăţânau să nu mai dea înapoi dincolo de club. Se urcă apoi pe cele două trepte de piatră tocită care formau pragul unui gang îngust, a casei dărăpănate, chiar peste drum de Pasaj ca să aibă o vedere mai bună. Fiind în uniformă, nimeni nu-l întreba nimic, dar era înghesuit de tălăzuirea grupului de muncitori.

Ziua aceasta de Decemvrie, din nepăsarea naturii, în contradicţie cu viaţa omului, fusese o zi „frumoasă", fie şi de iarnă, şi sfârşea într'o anemică apoteoză. Ultimele raze ale soarelui care scăpăta, mai ajungeau, cât îngăduiau acoperişurile de peste drum, să lumineze viu jumătate din clădirea şi balconul clubului, de pe dreapta, din faţa străzii Sf. Ionică, de unde fruntaşii muncitorimii vorbeau celor de jos.

Nu mai sus decât un stat de om, balconul acesta era ca o cuşcă de grilaj de fier, lipită de zid, îngustă, abia îngăduind câtorva persoane să privească mulţimea căreia i se vorbea. Alţii se îngrămădeau în pervazul uşii cu două canaturi. Felinarul cu sita lui de gaz aerian, venea tocmai bine până la suporţii înfloraţi de fier ai balconului.

Cu totul în lumina soarelui gălbejiu, vorbea acum un om de statură mijlocie, cu o faţă osoasă, cu o bărbuţă tunsă de tot. „Am cerut pâine şi ni s'au dat gloanţe". Vocea lui era aspră, fraza mai curând stângace, dar găsea formule scurte, care cădeau ca picături inflamabile peste jeratecul de jos, de unde ţâşneau în aprobări vii ca flăcările. „Gloanţele burgheziei se vor întoarce împotriva ei, muşcătura de azi a capitalismului este muşcătura fiarei în agonie".

Din când în când se producea câte o acalmie, se aşează odată cu bănuiala rece a amurgului, un soi de umbră apăsătoare peste această insulă de oameni, care se hotărîseră morţii, dar atunci chiar din mul-

ţime ţâşnea câte o protestare din două trei cuvinte, pătrunzător strigată, care făcea să clocotească toate piepturile într'un vuet răscolitor, şi braţele să se agite în ameninţări şi tânguiri. Ladima îşi spusese că arareori, în clipele cele mai grele ale frontului, văzuse atâta hotărîre în faţa morţii. Nu fusese niciodată la o întrunire muncitorească, dar pe oamenii aceştia nu-i simţea acum altfel decât ca veniţi din depărtările vederii despre lume, de totdeauna, într'un act peste care timpul nu mai putea să treacă. „Cei care se jertfesc sunt totdeauna aceiaşi", gândi cutremurat poetul.

Intre alţii vorbi mai târziu un bărbat cu o barbă de culoarea tutunului, mare, stufoasă, cu un cap asemănător cu portretul popularizat al lui Engels. Părea, altfel, un timid, fraza îi era pedantă, cu prea multe ocoluri: „Trebue să ne păstrăm sângele rece în faţa acestor provocări, care trădează spiritul de clasă al celor care nu înţeleg să trăiască decât din exploatarea muncii altora".

Ladima crezu că recunoaşte între aceşti muncitori cu feţele palide, slăbite, cu ochii halucinaţi de imaginile întipărite pe retinele lor în această după amiază a morţii, pe unii dintre lucrătorii tipografiei din pasajul Imobiliara, unde se tipărea în ultima vreme gazeta la care lucra. Un flăcău, cu faţa albită ca şi părul, cu ochii apropiaţi şi buzele groase, îmbrăcat într'un palton decolorat, diformat de purtare, cu o legătură cenuşie răsucită şi sucită la gât, părea să fie paginatorul de noapte; un altul, cu faţa lungă şi fruntea boltită, foarte înalt, numai într'un pardesiu cenuşiu vechi, cu buzele arse aproape negre, părea să fie Dumitru Dumitru dela maşina Typograph. N'ar fi putut spune dacă erau ei, nu numai fiindcă în genere nu-i ştia în haine de oraş, dar şi pentrucă aceşti oameni parcă nu mai erau la fel cu

ce au fost fiecare în parte, ei semănau acum mai mult unii cu alţii, prin ceva care venea de dincolo de înfăţişarea lor zilnică, din adâncurile nebănuite, în care oamenii sau se deosebesc după esenţa lor, atunci când se aseamănă doar ilusiv, sau dimpotrivă se apropie unii de alţii, când sunt din aceeaşi esenţă, cum se apropie razele în adâncul sferii. Incă odată, ca în toate împrejurările hotărîtoare, prezenţa morţii provocase o alegere şi Ladima avu sentimentul unei frăţietăţi de dincolo de lucruri, ştiu că oamenii aceia nevoiaş îmbrăcaţi erau semenii celor mai buni din totdeauna.

Dela doi paşi de treptele, de piatră tocită, de pe care privea, izbucni un ţipăt desnădăjduit de femeie, ca sângele pe lângă un cuţit înfipt în inimă. Se produse o vie mişcare, vreo doi inşi o sprijiniră pe braţe în timp ce mulţimea se întorcea, fără să ştie despre ce e vorba, spre locul acesta. Femeia vru să se smucească încă odată printre soldaţi spre Teatrul Naţional, dar se frânse din nou după ce şopti sufocată un nume. Avea pe ea o haină mică neagră cu guler de miel creţ sein, ochii mari în cearcăne negre, părul pieptănat în două şi adunat la spate, sub o basma mototolită. Un băeţandru, de şaptesprezece, optsprezece ani, care sta lângă ea, strigă în locul ei, arătând spre un muncitor ucis, dus de picioare şi de mâini, de doi soldaţi : „Nea Petrică, bărbatul ei ; se pierduseră unul de altul, dela prânz“.

Flăcăul cu părul decolorat albit, cu buzele înspumate, poate ca să ajute femeia, poate spunându-i adevărul, tăgădui că ar fi trupul soţului ei, dar băeţandrul tremura tot : „E nea Petrică, uite-i bocancii... şi flaneaua roşie“. Purtând picioarele celui mort, unul îndoit dela genunchi, altul aproape târît, soldatul se

oprise să-şi potrivească marginea căştii care-i căzuse pe ochi. Il ajunsese din urmă alt cadavru purtat.

Fu o deslănţuire fără margini, de mânie, de strigăte care se răsuceau spre cer... La izbucnirea mulţimii răspunse o nouă somaţie ascuţită, pătrunzătoare, de trompetă, care vestea prelung moartea. Se auziră iar strigăte: „Nu trageţi fraţilor. Nu trageţi"... Şi unii atingeau, aproape, baionetele. „Trageţi... trageţi... să se sfârşească odată..." strigă, dimpotrivă, un bătrân de lângă Ladima.

Un sergent, de statură măruntă, cu umerii lăţiţi de grosimea mantalei, spuse într'o şoaptă amărîtă: „Mă oameni buni, dece nu vă duceţi acasă, că ne nenorociţi şi pe noi?..." Dar o femeie interveni fluturând mâna slabă ca de bolnavă. „Nu vă gândiţi că pe oamenii aceia pe care îi târîţi morţi, îi aşteaptă copiii diseară acasă?"

Nici de data asta nu se mai trase. Pe treptele tocite, Ladima, vorbind ca de unul singur, se întrebă care să fie rostul acestei mutări dintr'un loc într'altul a celor căzuţi, prin faţa celor împinşi de armată... Un muncitor cu obrajii scobiţi şi cu barba crescută de câteva zile ca o perie, îi prinse vorbele din sbor şi, muşcându-şi buza de sus ca într'un control al posibilităţilor trupului, rosti îndârjit, cu buzele încleştate: „Ne plimbă morţii pe dinainte, vor să ne sperie... Ei bine, nu ne sperie..."

După fiecare deslănţuire urma un răstimp de acalmie, ca de respiraţie obosită. Invârtejirea nervoasă, tensiunea neomenească de atâtea ore, scădea într'o sfârşeală trecătoare... Unul dintre oratori luând în revenire cuvântul, probabil ca să umple timpul, căci nu se mai vedea nicio deslegare a teribilei situaţii, lega obosit cu oarecare greutate frazele. Dar când într'un fior nou, lăuntric, el găsi o frază terminată prin propoziţiunea: „Acolo în curtea aceea, sunt cei mai buni dintre noi", fu ca declanşarea unui circuit electric

într'un incendiu care ardea dela o vreme liniştit, care sgudui mulţimea şi ridică într'o serie de explozii, încă mai năprasnice, mocneala de până atunci.

Soarele căzuse cu totul dincolo de grădina Cişmigiului, porţiunile de umbră ale străzii erau întunecate deabinelea, când se ridică svonul, ca un chiot clocotitor spre cer şi zeci de mâini fâlfâiră ca nişte ramuri în furtună... Din susul străzii Câmpineanu, dinspre Ştirbei Vodă, se vedea curgând spre club, ca un râu revărsat, coloana imensă a muncitorilor dela căile ferate.

Strigătele nu mai conteneau, agitaţia era mai înfrigurată pe măsură ce nesfârşita coloană se tălăzuia mai mult, curgând la vale. Dar când fruntea ei fu abia trecută din dreptul Ministerului de Război, trompetele sunară prelung; ea fu şarjată trap mărunt de escadroane de călăreţi cu lăncile în cumpănire. In câteva clipe marea mulţime se răspândi în toate părţile, curţile căsuţelor din dosul palatului, de pe partea stângă cum vii spre Teatru, se umplură de lume care căuta adăpost. Ladima urmărea prins cu totul crâncena întorsătură...

Dar nu toţi se răspândiră... Şi aci rămase un miez de oameni hotărîţi care se îndreptară, alegându-se necontenit dintre cai, mergând deandaratelea, spre club... Alt escadron şarjă, în pasul mărunt al cailor, dinspre „Universul", pe strada Sf. Ionică. In sunetul trompetelor care somau, plutoanele de baraj, ale infanteriştilor dinspre Teatru, începură şi ele să împingă apăsat, cu baionetele, mulţimea spre club. Astfel, pe cele trei străzi confluente, două trei sute de oameni erau strânşi din toate părţile, izolaţi tot mai mult, împinşi simultan, de baionete şi suliţe, cu încetineala neînduplecată, a maşinilor grele de strivit pe şosea, prin faţa micului restaurant din colţ, spre intrarea clubului, ca să poată fi arestaţi.

Ladima rămăsese înapoi, nu mai avea în dreptul lui acum decât coloana de infanterişti cu căşti de oţel şi echipament de război. Porni îndărăt spre piaţa pustie, aruncând o privire stânjenită ca din fugă spre mormanul de cadavre din curtea teatrului şi se îndrepta năucit spre „Terasă".

Când ajunse în dreptul pasajului, văzu lumea ieşind dela „Comedia" şi resfirându-se ca un râu revărsat, pe Calea Victoriei. Circulaţia se şi restabilise şi cei ce posedau şi voiau să posede şi mai mult, îşi duceau spre voluptate, cu dichisuri, capetele lor dulci, cu cioc şi ghiare de uliu. Ladima înţelese şi mai adânc în ce fel de compartimente, fără comunicare între ele, iremediabil opuse, se desfăşoară istoria şi se simţi rătăcind între două lumi, cu un sentiment de condamnat, cu ochii arşi de viziunea acestei „frumoase zile" de Decemvrie. Portiţa de fier era întredeschisă şi poteca pietruită care ducea spre cele trei trepte dela intrare era scufundată într'o băltoacă, pe la mijloc. Terasa însăşi, o vastă clădire turtită, ca o şcoală primară fără etaj, era alcătuită dintr'o succesiune de saloane dreptunghiulare, din ce în ce mai mari. Cele două mici din dreapta şi din stânga, de cum intrai, erau „rezervate" scriitorilor şi artiştilor. Fuseseră de multe ori fixate pe pânză de pictorii de frunte ai generaţiei. Dorcea nu era aci. Nu era nici în salonul mare dreptunghiular din mijloc, unde trona de nesuportat în negru de fum de ţigare un neobosit pian electric. In timpul ocupaţiei nemţeşti se deschisese şi salonul din fund, cel mai vast... Impodobit, cu oleandri, cu ficuşi cât arbuştii, se vrea oarecum seră, şi devenise restaurant cu muzică de dans. In această după amiază urma să fie, după cât se părea şi un soi de „ceai dansant", pentrucă o parte din mese era ocupată de tineret, iar orchestra îşi acorda stăruitor instrumentele... Dorcea, absent, întors în el

însuşi, aştepta într'un soi de boschet de oleandri. Apropiindu-se ţalul să întrebe dacă a comandat ceva, Ladima ridică spre el privirea istovită.

— Da, nu e grabă... Văd că aveţi dans astă seară. Nu v'au adus şi la „Terasă" dintre cei ucişi ?

Răspunse în locul lui, oprindu-se o clipă, directorul care auzise întrebarea:

— Mi se pare că, da... In dos, în grădină.

MÂNUŞILE

In faţa intrării luxoase şi prelungite cu oglinzi a unui cinematograf din centru, se întâlniră doi foşti colegi de şcoală, fiecare dintre ei manifestând o bucurie bruscă, dar din pricina asta surprinzătoare pentru amândoi.

— Ce faci dragă ?

— Dar tu ?

Unul dintre ei, cel care ieşea din cinematograf, puţin cam prea bine legat, dar elegant îmbrăcat, cu pieptul larg, căruia blana îi dădea un soi de autoritate, avea un cap frumos, interesant, încheiat sub bărbie de un nod de cravată prins ca un miez de trandafir, sub tăieturile prelungi ale gulerului, moale dar impecabil. Celălalt, cam tot atât de înalt, dar slab, fără ac la gulerul sucit, cam netuns, într'un pardesiu vechi, larg, aruncat pe el, părea de curând ieşit din spital.

Şi după câteva vorbe schimbate (mai ales că automobilul care aştepta pe partea cealaltă trăsese dinainte) cel elegant, fără să mai aştepte răspuns la întrebările pe care tot el le pusese, privi îngrijorat brăţara de piele neagră a ceasornicului de aur :

— Dragă, iartă-mă. Aştept un răspuns dela Prezidenţia Consiliului de Miniştri ; şi continuă cu un ac-

cent de reală sinceritate: Dar, uite ce! Aş vrea mult să mai stăm puţin de vorbă. Am fost colegi, ce dracu. Unde iei masa?

Celălalt, care de câteva zile se tot întreba şi el acelaş lucru, răspunse foarte încurcat, cu o voce albicios stinsă:

— Eu? Da... aşa...

Dar domnul tânăr cu blană îi întinse grăbit mâna:

— Ascultă, mâncăm împreună la Z şi spuse numele unui mare şi cunoscut restaurant de lux. Aşa dar ne-am înţeles, la opt la masă.

Nu mai avu timp să audă mormăiala de răspuns a invitatului său. Era acum răsturnat, pe pernele late ca de fotoliu, îmbrăcate în pânză nisipie, ale automobilului, închis ca un elegant budoar. Cu grije şi graţie, duduind, maşina îşi făcu drum printre şirurile de trăsuri şi automobile care-i veneau împotrivă.

Rămas singur, şi scăpat de apăsarea distinsului prieten, Mihai Oproiu avu în primul rând o senzaţie de uşurare sufletească. Nervii i se destinseră într'o baie călduţă. Se rezema acum, cu voie bună, de vitrina cu fotografii senzaţionale şi jocuri de cristal aprins.

Din umbră, prin snopul de lumină difuzat de galantarul de lux şi proectat până la mijlocul străzii, se scurgeau domol, neîntrerupt, valuri, valuri de lume. Acum putea privi asigurat şi se putea bucura liber de farmecul atât de preţuit de el al acestui spectacol. Femei, care i se păreau toate frumoase, cu obrajii fragezi şi aprinşi de frigul plăcut, cu ochii mari şi încă mai plini de necunoscut pentru el din cauza serii, sub linia pălăriilor, treceau, splendide de nepăsare pentru tot ceeace nu era în legătură cu ţinta lor nevăzută.

Cu ochii petrecând mereu lumea trecătoare, ca la un joc de tenis, avu şi timp să admire. Se gândi şi la cordiala colegialitate a acestui Dimianu. E adevărat

că vreme de cinci ani nu se mai salutaseră. Dar asta nu din cauză că ar fi fost certaţi sau supăraţi. Ci, fiindcă înstrăinându-se cu timpul, Dimianu, mai bine îmbrăcat şi mai slobod în mişcări, aştepta să fie salutat el întâi, ceeace revolta sensibilitatea orgoliosului versificator. Oricum, lucrurile căzuseră bine. Indeosebi, acum, nu mâncase de vreo trei zile decât ceaiuri şi capuţinere la cafenea. Era sfârşit de oboseală, de frig, şi mai ales, cu nervii subţiaţi din pricină că stomacul îi era ros de foame. Adică, toate aceste fură acum câteva minute, căci în clipa de faţă se simţea foarte bine. Observa chiar, că lumea care trecea era toată veselă. Găsea mereu delicioase capete de femei, bărbaţii i se păreau eleganţi, puternici şi bine încălţaţi. Mai ales eleganţa îl trăgea după firul ei.

Mai erau totuşi şi dintre ceilalţi, de pildă tânărul subţire, încovoiat ca un semn de întrebare, oacheş şi cu faţa uscată, care se apropie de el. Era un tip veşnic amărît şi neîngrijit îmbrăcat, care scria versuri şi traducea pentru revistele de „popularizare", pe un preţ care desfidea orice concurenţă. Deşi acest tânăr se trăgea dintr'o veche familie boierească, acum erau amândoi colegi de vocaţie şi de suferinţă. Zicem, aproape, pentrucă Mihai era totdeauna acel care — înduioşat cu exagerare de propria lui soartă — trebuia să-şi dea o parte din dejunul lui acestui camarad. E adevărat că nu se întâlneau prea des...

Convorbirea lor era deobicei fără digresiuni inutile.

— Dragă, ai doi lei ? Două cornuri...

Numai că de astădată răspunsul fu mai lung :

— Uite mă, eu sunt invitat la masă de un prieten, am cinci lei pentru cafea... plănuita mea masă... Ia-i.

Către ora opt Mihai Oproiu se îndreptă spre renumitul restaurant de lux de lângă palatul regal. Pe trotuarul încă bolovănit cu unduiri de ghiaţă, aluneca mereu când pe un picior, când pe celălalt, lovindu-se

de trecători. Căci de văzut nu vedea decât femei, cu ochi visători, fragede şi gingaşe sub bogăţia molatecă a blănurilor, iar ele îl priveau zâmbind îngăduitor din cauza serii atât de frumoase, indulgente, de Februarie. Aşa le vedea el.

Işi aminti acum că e cu barba aspră şi se gândi că tocmai bine s'ar fi bărbierit cu cei cinci lei dăruiţi adineauri. Bucuria de a fi dăruit şi el la rândul lui o masă, i se transformă cât de cât în ciudă.

O nouă problemă gravă i se ivi însă acum şi îl tulbură adânc, cu prelungiri în seara ceţoasă. Nu mai intrase în elegantul restaurant niciodată şi acum nu ştia dacă, dela uşă până la masa lui, trebuia să fie acoperit sau cu pălăria în mână. O foarte grea problemă, recunoaşteţi, pentru un intelectual subţire. Frematând, se întunecă de tot. Căci, dacă obiceiul ar fi fost cumva să se meargă descoperit, în cazul când el singur ar fi fost acoperit, s'ar fi văzut că n'a mai intrat niciodată în asemenea local, iar lumea distinsă s'ar fi uitat zâmbind dispreţuitor după el. Şi asta îl făcea să se înroşească de pe acum, împungându-i obrajii cu o pulbere de ace mici. Dacă dimpotrivă, obiceiul ar fi ca să se meargă acoperit, iar el ar fi intrat cu pălăria în mână, (cu hainele roase şi lustruite, cu faţa de bolnav nerasă) socoti că ar părea desigur acolo, un comisionar care caută pe cineva şi gândul ăsta îi răsucea nervii. Era deadreptul nenorocit. Se plimbă, întrerupt în mecanismul lui, vreo câţiva paşi pe dinaintea localului. Din când în când automobile se opreau în faţa intrării, repezind răpăit dintre roţi, nori de fum, evantalii de sloată şi duduituri.

Vedea mereu coborînd din ele bărbaţi eleganţi şi femei frumoase, pentru el toţi eleganţi, toate frumoase. Dar deodată se linişti. Găsise soluţia (se miră că n'a găsit-o mai devreme). Avea să lase să intre înaintea lui vreun domn dintre cei obişnuiţi acolo şi, intrând

după el, avea să procedeze întocmai. Şi într'adevăr, când doi domni îi trecură pe dinainte, el intră după ei. Din antreul mic pentru şters picioarele, trecu deadreptul în sala parcelată între mese albe, cu tacâmuri şi pahare strălucitoare pe ele, cu vase de sticlă încărcate cu fructe cărnoase şi viu colorate. Scaune negre în jurul fiecărei mese măreau prin contrast aerul de lux al sălii. Coloanele care susţineau tavanul erau paralelipipedice, îmbrăcate cu oglinzi ca şi pereţii, şi nu fără temei deci, Mihai Oproiu, ameţit, avu impresia că sala e nelimitată, zăpăcitor de mare. Cele mai multe mese erau ocupate de oameni evident obişnuiţi cu locul. Toate acestea le descriem însă noi aşa, căci amicul nostru nu avu timp să le vadă în amănunte. Se întâmplase anume un lucru extrem de greu de prevăzut pentru imaginaţia unui scriitor ca el.

Cei doi domni se îndreptară spre garderoba care este în dreapta sălii. Mihai simţi că i se clatină tot pe dinainte, e drept, după ritmul valsului pe care îl legăna, nespus de tânguitor, o delicată orchestră. Işi duse mâna la pălărie şi porni cu capul gol printre rândurile de mese, simţindu-şi doar genunchii mai moi ca deobicei. Prin mijlocul sălii, i se păru însă că lumea dela o masă (o cucoană blondă, cu pieptul gol şi osos, între doi domni raşi şi cu sprâncene negre severe) bănueşte drama lui, că îl urmăreşte cu privirea, compătimitor. Impurpurat până în adâncul gândurilor lui, se acoperi imediat. E locul să spunem noi, care cunoaştem obiceiurile de acolo, că abia acum făcu ceeace nu trebuia să facă.

Mihai Oproiu căută, fără să întoarcă deloc capul, chiar şi în salonul din fund, pe amicul care nu venise încă.

Simţi îngrozit după jocul oglinzilor că orchestra îşi accelerase tempo. Fu ispitit să rămâie la o masă şi să comande ceva de mâncare, însă îngheţă la gândul că

s'ar putea ca Dimianu să nu vie, iar el să nu aibă la urmă cu ce să plătească.

Dar şi să aştepte aşa, fără să mănânce, ar fi fost umilitor pentru un aspirant, nemărturisit lui însuşi, la mondenitate. Toată lumea ar fi priceput cum stau lucrurile. Un chelner, în frac, foarte puţin pătat de resturi de sos, îi atrase cu o politeţe abea exagerată, luarea aminte că masa în dreptul căreia se oprise, e ocupată, simplificând astfel tragedia omului nostru.

Ieşi din restaurant ameţit. Se făcuse ora opt şi jumătate şi din cauza frământării nervoase i se făcu o foame sfredelitoare (ca deobicei când n'avea bani).

Se hotărî să-şi aştepte prietenul afară, dinaintea restaurantului. Dar se răsgândi numaidecât, socotind că prea ar fi fost umilitor să aştepte ca un vechil la uşă. Şi iară se chinui zadarnic, căutând soluţia acestei quadraturi psihologice.

In cele din urmă se hotărî definitiv. Avea să-l aştepte în colţul din Calea Victoriei.

E destul de departe de restaurant şi are să aibă aerul, dacă întâmplător l-ar vedea din automobil, cu tot întunericul serii, că tocmai venea şi el spre masă. Mândria lui, prea de tot gingaşă, îi era deacum salvată faţă de un fost coleg ajuns. Oricum însă tot ar fi fost mai bine să aibă treizeci-patruzeci de lei în buzunar, pentru o masă — atât credea el că ar costa — ca să nu îngheţe afară. Acum, cu capul sucit, îi părea mai urît pe stradă, deşi multiple fâşii luminoase, proiectate de vitrine, făceau întunericul neegal, dar însufleţit de siluete tot atât de frumoase, ca mai înainte.

Atunci trecu pe lângă el un locotenent, prieten vechi, care după toate probabilităţile avea totdeauna bani la el. E drept că nici cu acesta nu vorbea de vreo doi-trei ani. Se reîntâlniseră la Iaşi, în timpul refugiului. Mihai tocmai avea o permisie de opt zile şi venea de pe

front (ars de soare și de frig, nemâncat, anapoda îmbrăcat, slăbit), pe când prietenul, din părinți cu stare frumoasă, care puteau plăti cu ușurință costul reglementar al calului se făcuse artilerist și era reținut deocamdată la Direcția Armamentului (ca specialist evident) în Ministerul de Război.

La Iași, bucuroși că sunt în viață, băuseră împreună o noapte întreagă și nimic — socotesc unii — nu e mai trainic decât o prietenie legată la chef.

Ce-ar fi dacă i-ar cere lui patruzeci de lei? Și se luă grăbit după el spre Ateneu. Inima îi bătea înviată de parcă ar fi acostat o femeie și simțea că vocea i se stinge în gât ca în cenușă. Se opri deci în loc. Dar șovăirea fu scurtă, căci își aduse din nou aminte de restaurant, își zise că trebue să se hotărască odată. Totuși ca să nu-l ajungă din spate, ci să aibă un aer mai firesc, trecu pe celălalt trotuar, grăbi pasul și când socoti, cu dibuiri, clipa potrivită, traversă din nou și porni înapoi ca să aibă aerul că se întâlnea întâmplător din față. Trecu deci acum la un soi isteț de comedie.

După primele exclamații de surprindere, oprindu-se în loc, începură să-și dea amănunte unul despre altul.

— Sunt acum aci, pe lângă cabinetul ministrului. M'am activat. Tu ce faci? Mi se pare că am cetit ceva de tine — nu știu în ce publicație. Ne vin acolo toate ziarele și revistele. Și spuse câteva lucruri pe care le vrea drăguțe despre o poezie a lui Oproiu.

Acesta, surprins de sinceritatea prețuirii, îngâna vag: Da... da... Și pe urmă închizând și deschizându-și dezarticulat pumnii se hotărî. Ca să-și salveze însă mândria căută un ton și o ținută mai liberă, ca un om care nu face decât ceva firesc.

— Dragă, ascultă... fă-mi un serviciu... Dar aci vocea i se stinse cu desăvârșire. Se crispa în el mândria ca un arici care se închide.

Prietenul, om de lume îndatoritor se grăbi, cu talia încordată, uşor îndoită, din deprindere.

— Da ! Cu cea mai mare plăcere...

— Ascultă ! atunci... uite... (şi pe urmă grăbit bucuros că a scăpat). Uite... am un prieten ofiţer, care ar vrea să fie mutat într'alt oraş. N'ai putea să faci tu ceva pentru el ?

— Cred că da. Dă-mi în orice caz numele lui şi regimentul.

— Lasă că viu eu mâine pe la Minister... Bun... mâine chiar. Şi după ce mai schimbară încă vreo douătrei vorbe prieteneşti se despărţiră.

Acum strada parcă se întunecase de tot. Desigur că prietenul trecuse spre masă. Dar cum n'ar mai fi intrat pentru nimic în lume în restaurant aşa la încercare, porni în căutarea unui alt prieten prin cafenele. Căci de fapt niciodată nu-l lăsa mândria lui nesăbuită să împrumute decât dela colegii şi prietenii lui de toată ziua, cărora într'o zi sau într'alta — gândea — o să le poată întoarce serviciul făcut. Trebue să recunoaşteţi însă că se întâmpla, după cum era firesc, mai totdeauna ca tocmai aceşti colegi şi prieteni să aibă mai multă bunăvoinţă decât mijloace de realizare.

Intră acum la „Imperial", după ce trecuse zadarnic pe la Princiar, pe la Terasă. Cafeneaua era o sală dreptunghiulară dela parterul unui hotel oarecare. Avea un aspect pretenţios, căci mesele cu plăci de marmoră erau cumpărate sau închiriate dela o altă fostă cafenea. Dealungul pereţilor erau canapele lungi înguste şi în dreptul lor mesele puse cap la cap. Intre orele şase şi zece seara, când venea „boema" până şi oglinzile lunguieţe de deasupra canapelelor se înecau în fum.

Fu fericit când descoperi la o masă, mascată de una dintre coloanele roşcate susţinătoare, pe cel care ar fi putut soluţiona drama care-l mistuia de aproape

două ore şi un balsam pentru sensibilitatea lui, care dădea mereu în foc. Aplecat deasupra unui teanc de petece tăiate cu cuţitul dintr'un sul de hârtie rotativă, un bărbat care părea mai curând matur cu mustaţa lui de palicar şi obrajii traşi, cu ochii mari adânciţi în orbite, scria nervos, grăbit ca într'un soi de panică. Imbrăcămintea lui roasă, cu manşete albe rotunde, scrobite, avea oarecare vestigii de eleganţă demult demodată. Oproiu se apropie cu o îndrăsneală săltată, timid, pe vârful picioarelor, aşteptând să se isprăvească fraza culcată cu litere lungi oblice pe petecul de hârtie. Fiecare petec necuprinzând decât o frază scrisă mare cu creionul ca să poată fi citită de zeţar.

— Maestre, fii bun te rog şi împrumută-mi doi poli, până mâine, bâlbâi Oproiu, dându-şi seama de aleativul acestui „până mâine"...

— N'am, fu răspunsul, tăios şi amar ca un rânjet... şi ţi-am mai spus să-l laşi pe „maestre" la garderobă, căci nu plăteşti pentru el, ca pentru pălărie.

Omul nostru se răsuci în sine însuşi ca îmbrâncit, dar nu se simţi jignit. Brutalitatea lui Ladima faţă de prietenii săi era bruscă dar nu jignitoare. I se spunea maestre fiindcă soiul lui distant împiedica familiaritatea, dar în acelaş timp „domnule" erau prea mult pentru camarazii ceva mai tineri.

Când termină fraza, Ladima îşi scăzu din violenţa iniţială a refuzului.

— Caută-mă spre miezul nopţii, poate să iau un avans dela administrator, că vine astăseară la paginat.

Oproiu luă o ţigare ieftină din pachetul gălbui de pe masă.

— Spune, scrâşni el, nu e revoltător ca doi poeţi să nu aibă în ţara asta, împreună, doi poli în buzunar? câtă dreptate ai... ar trebui năruită o asemenea lume.

Mustaţa lui Ladima se răsuci nervoasă.

— Cu cine s'o nărui, mă ? Cu oamenii ca tine şi ca mine ? Ce dracu' ai făcut tu ca să ai dreptul să ai doi poli în buzunar ? Cu miorlăiţi ca tine vrei tu să nărui lumea ? Să ne revoltăm ? Ei, nu mai spune ? Şi rânji sec. Revoltă de scribi...

Ii puse o mână cu degetele slabe şi lungi, pe umăr :

— Mă, a spus cineva într'o zi... cineva care cunoştea oamenii... desgustat de oarecine : „Revoltă în genunchi". Apoi rămase o clipă cu ochii ficşi, privind în gând... Noi suntem revoltaţi cu fruntea în ţărână... Inţelegi tu ?... Şi rânji iar, apoi reluă :

— Uite, vezi tu colo, masa aia lungă dela perete ?... Nu, îi îndreptă el privirea, uite, colo după coloane... Acolo e întreg comitetul societăţii scriitorilor români... Spun baliverne de pe la şase până după nouă seara, în fiecare zi... Nu au sediu şi unii nu au nici casă de locuit, stau pe la prieteni... Se întâlnesc aici la Imperial, iar arhiva, căci au şi arhivă, o ţine casierul Măciucescu, care e şi casier la Dotaţia Oastei, într'un sertar al biroului lui... Şvarţul de pe masă este al preşedintelui. Vorbesc serios despre mesagii, se joacă înodând vorbe ca nişte iresponsabili care înşiră într'o sală de spital mărgele colorate. In timpul acesta, la o sută de metri în stânga lor şi la o sută de metri în dreapta lor, la Athénée Pallace şi la Enescu, aleargă chelnerii în frac purtând tăvi încărcate, se desfundă sticle de şampanie, se expun umeri goi şi braţe încărcate de bijuterii... Ei ştiu asta, încă de dimineaţă, de când pornesc furioşi şi revoltaţi din mahalaua lor, cu ochii plini de vedenii ale mizeriei, de bolnavi care se sting de foame, fără medicamente, în cocioabe dărăpănate, neîncălzite, dar au timp să uite. Revolta iscată de dimineaţă se stinge la şase seara, fiindcă începe să li se spună la ora asta „maestre". Ladima se strâmbă cu desgust. Revoltaţi cu fruntea la pământ.

Oproiu vru să-i răspundă, dar parcă era un făcut, nu putea evita termenul maestre şi renunţă.

E locul să spunem însă că era un fel de adevăr în acel maestre al lui Oproiu adresat lui Ladima, dar împrejurarea era mai curând neplăcută. Cu vreo doi ani mai înainte, tânărul poet se înfăţişase, fără să-l fi cunoscut până atunci „temutului polemist“ solicitându-i ajutorul în carieră. Ii arătase nenorocit cât de greu o duce, că este singur, plecat dela ai lui, nevoiaşi care nu-l mai puteau ţine... că sunt zile întregi când nu are ce mânca... N'are slujbă... A încercat la vreo două gazete şi reviste mari... Demersul ar părea de neînţeles la un om de susceptibilitatea lui Oproiu, la mândria lui care mereu dădea în foc... Dar nu era decât complementul organic al acestei mândrii maladive, parazitare, ajunse la capătul răbdării. Era o soluţie de cârtiţă psihologică, încurajată şi de sentimentul de încredere pe care-l dădea tuturor celorlalţi scriitori, sinceritatea, oricât de agresivă, a lui Ladima. Era o nevoie de sprijin colectată din toate organele lui încontinuu iritate şi mereu lovite. Dealtfel pe vremea aceea nu era încă bolnav. Ladima îl ascultase tot timpul tăcut şi pe urmă îl întrebă scurt:

— Câţi ani ai?

El se grăbi să răspundă, recunoscător, pentru o întrebare care părea să arate interes.

— Douăzeci şi unu.

— Şi la douăzeci şi unu de ani cerşeşti ajutor? trânti el cu pumnul în masă. La vârsta asta magnifică, te simţi singur?

Oproiu se dădu înapoi speriat, încremenit, pe când celălalt continua, fierbând:

— Douăzeci şi unu de ani? Dar asta vârsta la care trebue să te crezi de neînvins. Este vârsta tuturor posibilităţilor, a tuturor dăruirilor generoase. Nicio servitute nu te apasă... niciun compromis nu-ţi încleiază

picioarele. La vârsta asta sprijini tu pe alţii... nu umbli cerşind protecţie... Vezi nedreptăţile pe care le îndură ceilalţi, nu piedicile care ţi se pun în cale. Dacă nici la douăzeci şi unu de ani nu se adună din făptura ta un fir de eroism, ce mai poţi spera pentru viitor?

Se plimba agitat prin odaia sărăcăcioasă de redacţie, dar nu-l dădu pe uşă afară. La plecare îi puse la dispoziţie două coloane în gazeta săptămânală de stânga pe care o conducea şi împărţi cu el avansul din acea zi.

Deşi era în plină maturitate şi foarte cunoscut, Ladima nu putea să scrie decât la foi sărace, mai curând obscure. Vreo două gazete, independente oarecum, de opoziţie socială, cu cititori destul de statornici şi numeroşi, încercaseră să şi-l apropie, şi încă plătindu-l bine, căci le-ar fi fost poate utilă uneori proza lui de „temut polemist", dar după cele dintâi, două-trei articole, oamenii se lipsiseră de colaborarea lui. „Nu se poate lucra cu el", spuneau cu ciudă. „Calcă în străchini", justificau unii dintre redactorii conducători, această renunţare la un condei virulent... Căci interveneau nu numai administraţiile respective, care-şi cunoşteau bine socotelile, şi pe cele ştiute şi pe cele neştiute de alţii, ci chiar şi colegii lui de redacţie, prinşi într'o reţea invizibilă, dar solidă, de relaţii şi interese personale, care se vedeau cu spaimă puşi în situaţii neplăcute. „Se va preda prin foame", profetizau unii dintre aceşti confraţi mânioşi că li se dădea pe faţă, indirect, cât de limitat le era scrisul. Dar şi libertatea de mişcare a lui Ladima, era acum cu totul restrânsă. Nu mai putea lucra decât la foi sărace, de stânga, pe care el le scria aproape în întregime şi le şi pagina singur. Acum lucra la o foaie săptămânală care apărea ca foaie independentă şi la care nimeni nu se speria fireşte de violenţele lui Ladima. Cei care scoteau foaia

îl preţuiau foarte mult şi încercaseră să-i arate cu cât mai de folos ar fi fost ca el să se încadreze într'o acţiune luminată ideologic să contribue la lupta comună printr'o colaborare disciplinată şi precisă. Dar nu era nimic de făcut deocamdată cu spontaneitatea anarhică a acestui chinuit deopotrivă de himerele lui interioare ca şi de arsura de neacceptat a vieţii într'o societate burgheză.

Pus în faţa paginilor albe, Oproiu se dovedise timorat, fără curajul să privească în faţă realitatea, fugind de răspunderea cuvântului articulat şi a obiectivului precis. Umplu câtva timp cele două coloane cu divagaţii pe care le credea poetice... cu ploconeli în faţa unui frumos, aşa cum îl înţelegea el... Acum privea cafeneaua înecată în fum ca în ceaţă.

— Ce pot face bieţii oameni altceva decât să scrie, domnule Ladima... E adevărat că acum îmi dau seama şi eu, că aveţi dreptate, că nu orice joc din condei este artă... Azi înţeleg parcă mai bine ceeace ne spuneaţi într'o zi, când ne certaţi la gazetă... „Menirea scriitorului este să sporească prin scrisul lui conştiinţa în lume... Aci e puterea lui... Sporind lumina în lume, el izgoneşte răul, căruia nu-i prieşte decât întunericul!“ Şi ne dădeaţi drept pildă, câteva generaţii de scriitori ruşi, care în aproape trei sferturi de veac au creat, întregindu-se unii pe alţii, un tip de revoluţionar cum nu a mai cunoscut până azi Europa.

Oproiu vru să se întrerupă, căci Ladima, cu ochii ficşi, mişcându-şi nervos mustaţa, parcă nu-l asculta... Continuă totuşi, ca să arate că nu a uitat întâmplarea...

— Chiar comparaţia pe care aţi adăugat-o, mi se pare azi mai limpede... „Scriitorul este o lampă aprinsă care luminează bolţile întunecate unde se plănuiesc loviturile nedrepte, ascunzişurile unde foiesc guzganii răului, dedesubturile umede unde colcăie gângăniile

lacome. Asta e puterea lămpii, și numai prin actul luminei ei".

Dar spre marea lui mirare, Ladima, care fierbea ascultând, izbucni dintr'odată furios.

— Prostii !...

Era obişnuit cu aceste contradicţii ale celui care înfăţişa pe rând, când faţa poetului oniric, când mânia „temutului polemist"... Dar acum fierberea şi furia lui aveau ceva acut în ele, care-l neliniştea...

Rânjind sarcastic, sub mustaţa întărîtată, Ladima îi puse mâna pe umăr.

— Lampă care luptă numai cu lumina ei ? Ei bine, am fost şi eu o asemenea lampă... Ai să citeşti articolul aceasta şi ai să vezi... Şi împinse în silă petecele de hârtie. Uite, acum vreo şase luni am publicat în gazetă un articol pe o pagină întreagă, arătând potlogăriile care se fac la Ministerul de Război... Cum e jefuit cu neruşinare Statul... Arătam pe larg, cu amănunte, cu acte care îmi căzuseră în mână reproduse în facsimil, cum unul, Dimianu — şi aci văzând un soi de tresărire la Oproiu, care se întreba dacă o fi vorba chiar de prietenul lui, îi potoli nedumerirea adăugând în paranteză... Un şnapan, n'ai de unde să-l cunoşti. Ei bine, acest Dimianu obţinuse, cu o simplă aprobare a secretarului general, pe o petiţie timbrată cu doi lei, cedarea gratuită a unor barăci — cazarme dela Bârlad — declarate dintr'un condei „Construcţii improvizate din nevoile războiului" — cum şi a unui imens parc de vehicule declarate „degradate", impunându-i-se numai să cureţe cât mai repede terenul, necesar, adăuga rezoluţia, unor construcţii noi, acestea doar plănuite. Materialul brut valora câteva milioane... A fost cel mai mare succes de până azi al gazetei noastre... Primele trei zile de vânzare parcă n'a ştiut nimeni, dar în ultimele două a fost un iureş... N'a mai rămas un singur număr nevândut. Printr'un funcţionar cunoscut dela Direcţia Contabili-

tăţii din Minister am aflat că Dimianu era bolnav de furie şi că m'ar fi strâns de gât... Dar nu pentrucă s'ar fi temut de vreo intervenţie a justiţiei, din partea asta se ştie asigurat, ci numai fiindcă articolul meu îi vânduse ideia, „îi vânduse ideea", auzi ? şi că vreo douăzeci de deputaţi hămesiţi, care căutau cu disperare vreo idee de afacere... năvăliseră toţi pe capul ministrului, cerând şi ei aprobări similare pentru construcţiile improvizate şi vechiculele „degradate" din judeţele respective. Acum înţelegi ce lampă minunată am fost? Dintr'odată parcă îşi aminti de ceva, se uită speriat la ceas, strânse repede petecele scrise şi se ridică fără să-i dea mâna...

— Am întârziat dela tipografie... Plec... Vino pe la miezul nopţii, pe aci... Cred că iau bani.

Oproiu rămase aproape încremenit de întâmplare.. Nu avea nicio îndoială că e vorba despre tatăl lui Dimianu, căci ştia că acesta e din Bârlad. Se întreba dacă trebue să se mai ducă sau nu la Enescu la masă. Cele spuse de Ladima îl tulburaseră adânc. Işi spuse străbătut de revoltă că ar fi din partea lui josnic şi ruşinos să mai accepte o asemenea tovărăşie. Se hotărî deci să nu meargă... Aprinse una din cele trei ţigări pe care Ladima, în graba lui le uitase în pachetul de hârtie galbenă de pe masă... Din comitetul societăţii scriitorilor nu mai era la masă decât unul singur, cu faţa brăzdată de cute paralele, cărunt la treizeci de ani... Vru să se ducă să stea de vorbă cu el, îşi aminti însă de apostrofa lui Ladima şi mai întârzie sub impresia ei... La Athénée Pallace, la Enescu la ora asta aleargă chelnerii cu tăvi încărcate şi se arată umeri goi şi braţe albe încărcate cu bijuterii... La început fu şi mai

îndârjit în hotărîrea lui... Pe urmă această imagine începu să-l obsedeze... Işi zise că totuşi s'ar putea duce măcar să vadă ce e acolo. La urma urmelor are dreptul să stea de vorbă o jumătate de oră cu un fost camarad. Ca acel hămesit din anecdotă, începu să-şi spună cu nu chiar toate perjele au fost stropite cu dispreţ lichid... Până la urmă nu mai putu rezista ispitei şi porni într'acolo.

Era trecut de zece. Socoti că restaurantul trebue să se fi golit. In orice caz plecase desigur rândul de clienţi care-l văzuseră intrând. Se gândi că acum ar putea să încerce din nou. Şi după şovăiri care indicau gravitatea problemei şí pe care nu le vom mai descrie, intră într'adevăr.

Comod şi obişnuit al restaurantului, Titi Dimianu mânca din vreo două-trei farfurii deodată. Friptură, două feluri de salată şi cartofi prăjiţi. Când îl văzu pe Oproiu fu foarte bucuros, căci nu-l invitase chiar atât de întâmplător cum se păruse şi se vedea că îl aşteaptă cu adevărat.

— A, dragă, bravo... credeam că nu mai vii...

Mihai ţinu să se explice cu un ton firesc dar suav, ismenit...

— Să vezi, am avut treabă până acum... Nişte prieteni...

— Nu-i nimic... ia loc (către chelner) Ştefane, dă o listă.

Ştefan se înfăţişă scurt şi respectuos... cu şervetul pe braţ. Ca să justifice oarecum îmbrăcămintea ca şi prezenţa invitatului său, Dimianu făcu o glumă reuşită.

— Bagă de seamă, Ştefane... Să te văd cum ştii să serveşti un poet... domnul e poet. Şi chelnerul surâse puţin năuc, încântat şi protector.

Mihai fu bucuros că se găseşte pe lista încadrată cu chenar înflorit şi scris cu cerneală violetă, după în-

șirarea felurilor de pește și hors d'oeuvres franțuzești și câteva feluri românești. Altminteri n'ar fi știut ce cere. Alese ceva și comandă scâncit dar amicul interveni hotărît și plin de delicatețǎ.

— Dar ia dragă, ceva solid, serios... Pune-i, domnule, un pui la frigare. Inainte, dă-i niște raci... sau morun cu maioneză... Mai aduci încă o sauternă, Ștefane... Și când scăpară de chelner, se priviră amândoi și surâseră prietenoși. Pe urmă Mihai zări uimit, la gâtul prietenului, nodul de cravată frumos ca un miez de trandafir, prins cu un ac de aur sub aripele prelungi și elegante ale gulerului.

— N'ai ideie ce bine mi-a părut că te-am întâlnit. Mi-a spus Popescu că ai publicat o mulțime de poezii foarte frumoase.

Mihai se jucă speriat cu furculița. Nu că nu-i plăceau laudele, dimpotrivă, dar când erau prea directe îl încurcau și nu avea ce să răspundă. Acum găsi ceva.

— Da... da... dar nu știam că îți place poezia.

— Cum să nu...? Cum să nu...?

— Știi în liceu... de, ți-aduci aminte?

Dimianu râse cu poftă. Ii străluceau foarte frumos ochii mari și negri.

— A da, în liceu... Iți mai aduci aminte? Cine ar fi crezut, atunci? Nici tata nu mă cunoștea, dragă... acum să-l auzi... Mă admiră... Crede-mă pe mine, școala nu face doi bani. Uite, Niculescu, premiantul I-iu, ce face? profesor la Giurgiu. Și eu care eram coada. (Chelnerul face un subtil tur de forță ca să-i ia farfuria de dinainte fără să-l facă să-și ridice mâna de pe masă). Că în definitiv cine mai era în urma mea? Mi se pare doar Ghedu?

— Ce face el, acum?

— Nu știu, e secretar de legație la Roma sau la Madrid, mi se pare. Și așa... eram coada aproape... (Ar fi putut să precizeze că nu terminase liceul... nici mă-

car aşa coada). Azi, drept să-ţi spun, n'am dece să mă plâng.

— Bine, dar tu totdeauna ai fost băiat cu parale. Ai avut bani de când te ştiu.

— A, un fleac... Câteva sute de mii de lei moştenire dela mama... acum e altă chestie... Am câteva milioane. Bani făcuţi de mine singur, şi înălţă delicat din umeri.

Mihai exclamă cu o sinceră admiraţie, mai ales că din pricina emoţiei de a se găsi într'un restaurant aşa cum visa el, nu mai avea deloc poftă de mâncare.

— Bravo, dragă... Cu atât mai frumos, când îţi mai pierzi timpul şi cu cititul.

Dimianu îi răspunse tăind distins cu un mic aparat potrivit scopului, o ţigare havană.

— Nu prea am timp, dar îmi place grozav... Imi plac scrierile idealiste mai ales. Pricepi? Lumea e atât de ticăloasă... Numai mizerii. Când citeşti mai uiţi... Te face să visezi puţin... Pricepi? Şi oftă cu o copleşitoare sinceritate. E atât de greu cu lumea asta desgustătoare!... Nu-ţi închipui dragă ce canalii sunt oamenii. Până obţii ceva... Cei mai buni prieteni... ştii, dela care te aştepţi ceva, oricum... Iţi aduci aminte de Mihăileanu, ăla de sta în bancă lângă Teodoru?... E secretar general la Industrie şi Comerţ... şi explică, firesc... Face politică... Avem de luat nişte despăgubiri... Ce era pentru el o iscălitură, acolo? Ei bine, nu-ţi închipui ce greutăţi... ce amânări. Până la urmă am înţeles cum stau lucrurile, pricepi?... Cincizeci de mii de lei... Adevăru-i că am câştigat numai din afacerea aia vreo trei sute cincizeci de mii. Hei... dar câtă bătaie de cap. D'aia, cum îţi spun, îmi place să citesc... N'ai idee ce bine e... seara, câteodată... acasă lângă sobă, să citeşti, îmbrăcat lejer în pijama — ai să vezi, am o colecţie întreagă — cu papuci în picioare... Ah, simţi ce înseamnă o carte idealistă... Ştefane, vino'ncoace...

şi după ce chelnerul se apropie respectuos şi prompt... Ascultă, spune-i domnişoarei Gigi să se oprească la masa mea, când pleacă... Ştefan se înclină uşor şí el reluă... Aşa, cum îţi spun... am toţi autorii. D'aia când am auzit că publici poezii... n'ai idee ce bine mi-a părut... Ştii, un poet din seria noastră e ceva...

Oproiu, aşa ca să spuie ceva, aruncă un răspuns :

— Ei dragă, dacă ar citi toţi ca tine... şi încercă să taie cu o linguriţă caisele fragede şi lucioase din compotul pe care chelnerul i-l pusese dinainte, fără ca el să-l ceară măcar.

Fusese nevoit dealtfel să mănânce cât mai puţin, căci nu ştia să potrivească furculiţele şi n'ar fi acceptat în ruptul capului să se arate neştiutor în privinţa asta. Deaceea nici nu se atinsese de raci.

Pe urmă aprinseră amândoi ţigările.

La o masă mai îndepărtată, o fată de vreo douăzeci de ani atrăgea întins privirea poetului nostru şi a tuturor. Era o blondă cu o cască molatecă şi grea de păr auriu, care îi acoperea tâmplele netede cu două bucle calde şi voluptoase. Avea o faţă ovală de tânără nordică, rumenă, cu o pieliţă de culoarea mierii, fragedă, cu ochi mari şi albaştri-viorii, pe jumătate închişi. Din miopie, sau ca să-şi dea aere de femeie plictisită. Frământa o gură proaspătă ca un fruct roşu, tulburător de sinuoasă. Avea un gât delicat şi vânjos în acelaş timp, linia ocolită dela ceafă, la umerii rotunzi, amintea unduirile gâtului de lebădă. Mihai nu văzuse niciodată o femeie atât de frumoasă.

Cheia inimii lui erau totuşi femeile. Era fascinat mai ales de trecătoarele „elegante“, de „aristocratele visătoare“ — şi toate femeile văzute fugitiv erau pentru el frumoase. Cele care purtau voaletă — poate din pricina tenului ciuruit de coşuri — erau pe deasupra şi misterioase. Scrisese numeroase poezii care cântau mâinile înmănuşate, sau „umbra de parfum a femeii

care a trecut", mai ales în clipa când coborau din automobile cu interior de budoar, căci „Divinele" lui erau de preferință cele motorizate.

Acum mânușile negre, lungi, care urcau dincolo de cot până aproape de umerii albi și rotunji ai blondei cu ochi viorii și miopi, din care mâna desfăcută pentru masă apărea ca un miez de banană, îl făceau să cadă într'un soi de transă. Degetele mânușii erau frumos adunate deasupra încheieturii subțiri a mâinii și gingaș încolăcite.

Tot cu un efect de mănuși — așa cum cerea moda — își afirma și Dimianu personalitatea lui distinsă. Pusese și acum, ca totdeauna când era într'un mare restaurant — și numai atunci — tabachera plată de aur masiv, cu monogramă echivocă ca să pară unora nobiliară, pe masă în fața lui, iar pe ea trântise mânușile moi de antilopă cenușie, cu baghete negre. Purta deasemeni un lănțișor de aur la mâna dreaptă, ca o brățară, ca să fie văzut când conducea și învârtea volanul automobilului.

De fapt, Oproiu nu voia nicidecum ca lumea celor ce posedau să se năruie, nici măcar nu dorea să se schimbe. Numai gândul că s'ar putea să nu mai fie aristocrate misterioase cu voalete pe fețele palide, și înmânușate, cari lăsau în urma lor o dâră de parfum ametitor, îl îndurera și îl speria. Nu... ceeace dorea el, era de fapt să i se facă și lui un locșor la îmbelșugatul ei ospăț... Dealtfel nimic nu i se părea mai potrivit pentru el, pentru un „visător", un „îndrăgostit de himere", cum îi plăcea să se scuze și să se măgulească, atunci când era luat la rost pentru lașitatea lui.

Dimianu strigă mai tare decât ar fi trebuit :

— Gheorghe, strânge tot și spune-i lui Ștefan să ne aducă o sticlă de Habit-Vert sec, și pe urmă se apleacă spre amicul lui : — Ascultă, nu te uita acum... Vezi

pe blonda asta ?... Mi-a vorbit unchiu-său... ăla cu favoriţi care stă cu faţa spre noi... Nu te uita... Mi-ar da-o de nevastă... Pricepi ?

Mihai răspunse aiurit :

— Da ! ?

— E frumoasă, nu-i aşa ?

Ştefane strânge tot... şi toarnă... Tânărul căuta să-şi epateze viitoarea nevastă, cu şampanie. Ar fi fost poate de spus că unchiul cu cap pătrat şi favoriţi suri tunşi şi cu nasul ca de lemn, nu voia deloc ca nepoată-sa să se mărite cu el. Ar fi vrut dimpotrivă ca ea să rămâie fată bătrână chiar, căci el fiind tutorele ei legal, era şi administratorul unei moşioare, unde el gospodărea cu atâta chibzuială pe cont propriu, încât nici nu mai avea nevoie să mai dea pe la judecătoria de ocol, de unde mai înainte îşi scotea greu pâinea, ca avocat samsar. Sau dacă ar fi fost să se mărite, avea el o vorbă de spus viitorului soţ. Fără o compensaţie serioasă, nu înţelegea să rămâie. Propriu zis, el nu l-ar fi vrut pe Dimianu, ci pe un mare industriaş vârstnic pe care numai vederea fetei îl aprindea şi îl dispunea la orice soi de compensaţie. Fata şovăia, din pricina mamei care nu-i găsea nici pe unul, nici pe celălalt destul de „intelectual" pentru fata ei, deoarece ea cânta, acompaniindu-se la pian, ultimele şansonete parisiene şi citea versuri franţuzeşti. Unchiu-său îi cultiva şi el cu grijă aceste „fumuri" ca să rămâie cât mai departe de socotelile moşiei, dar în ultima vreme îi era teamă de un tânăr dansator universitar abia întors dela Paris, care vâna o catedră, la nevoie putând fi şi o conferinţă la drept, pe care-l suspecta tocmai din pricina inexplicabilelor şovăieli ale fetei şi pe care i se părea că-l vede prea des prin casă. Din cauza asta şi acceptase dealtfel să stea de vorbă serios cu Dimianu.

— Ia uite, ce priviri îţi aruncă bârlădeanul ăla, îi spuse mama fetei, în franţuzeşte, cu un surâs mai curând complice.

— Crezi ? răspunse fata oarecum măgulită.

Dar unchiul cu favoriţi tunşi scurt şi buze groase se uită furios spre masa celor doi :

— Nu pune excrocul ăla mâna pe tine, până n'o semna tot ce-i pun eu dinainte.

— Dece-l faci mereu excroc ? întrebă fata iritată, dar deloc stingherită de formula că Dimianu „urmărea să pună mâna pe ea".

— Dece ? Tu crezi că şi-a adunat averea cu mânuşile alea pe care le pune pe masă ?

Dimianu ştia ce vamă are de plătit şi fierbea. Il lămuri şi pe Oproiu, că avocatul fără procese este un parazit care a trăit toată viaţa pe socoteala sorei şi cumnatului lui, iar acum înţelege să-şi exploateze nepoata. „Ţi-e silă, înţelegi ?" Dealtfel el era hotărît să dea compensaţiile cerute, fiindcă această căsătorie era o bună afacere pentru el. Afemeiat vanitos, era mândru să se însoare cu o femeie atât de frumoasă, mai ales că pentru el nici nu s'ar fi pus problema să cheltuiască serios ca s'o întreţie.

— Nu face pe şmecherul, îi spusese silabisind agresiv, unchiul cu cap pătrat. Te culci cu o femeie frumoasă şi nu vei scoate un ban din buzunar, căci venitul moşiei îi ajunge ca să se îmbrace şi chiar îi mai şi rămâne să mănânce cât vrea în fiecare zi. Ei, atunci într'un fel trebuie să plăteşti.

Dimianu cu psihologia lui rudimentară era convins că asupra fetei ar fi făcut o bună impresie să ştie că e cu un poet la masă. Dedusese asta din faptul că unchiul precaut îi interzisese orice invitaţie (făcută chibzuit generoasă) pe care Dimianu o încercase. Nu primise nici invitaţia la un mic weekend la Sinaia ca să nu se întâmple vreun bucluc cu fata.

Cât despre Oproiu, îi era cu neputinţă să-şi desprindă privirea dela această supremă aristocrată pentru el. Il fascinau îndeosebi braţele îmbrăcate în mănuşi lungi până aproape de umerii goi şi albi.

Ceeace nu bănuia Dimianu şi nici măcar unchiul, era că dela o vreme în planurile fetei şi mai ales ale mamei intervenise o schimbare bruscă, deoarece chiar în cursul săptămânii trecute tânărul dansator universitar optase pentru o rivală a ei, mai urâtă, desigur, dar cu o zestre mai îmbelşugată. Frumoasa domnişoară Maratti se hotărîse acum să treacă peste motivul cel mai grav pentru care altădată i se păruse că nu se poate mărita cu Dimianu. Cu vreo două luni înainte îl invitase si pe el la o serată intimă, la ea acasă, în cercul prietenilor ei, ca să vadă ce spun mai ales fostele ei colege dela Notre Dame. Impresia fusese mai curând penibilă şi din alt motiv, dar fiindcă Dimianu nu putea vorbi franţuzeşte, sau dacă vorbea era şi mai rău, căci atunci ieşea deadreptul compromis. Fata constată iritată că pe când toată lumea i se adresa lui în franţuzeşte, el răspundea stingherit în româneşte. Se exclude singur din „societate" constatase şi mama ei, căci criteriul „societăţii" era această franţuzoaică de colecţie de anecdote, ciripite, graseiate, împănate cu câteva locuţiuni din „La vie parisienne", cu exclamaţii exagerate la fiecare două, trei vorbe, ca să pară familiare, ca să se dovedească astfel cine a fost crescut cu guvernantă, şi e deci de „familie bună". Lumea care se credea aristocrată nu vorbea niciodată româneşte, chiar dacă ştia, iar dacă uneori era silită, dibuia cuvintele şi simula dinadins greşeli de accent şi de înţeles, ca să arate că a trebuit să înveţe târziu cele câteva vorbe necesare în convorbirile cu personalul şi furnizorii...

„Elle est à croquer la mignone, quand elle parle le roumain..." *

O astfel de fostă mignonă era chiar mama fetei, madame Maratti, căreia bătrâneţele şi jocul modei îi jucau o festă, căci nebăgând de seamă că trenul ei trecuse de staţiile mari, ea continua să se îmbrace aşa cum se îmbrăcase şi se pieptănase cu treizeci de ani mai înainte, când i se spunea de dimineaţă până seara că e o adorabilă păpuşă.

Cu părul vopsit proaspăt în negru, care scotea şi mai mult în relief pungile ochilor şi veştedul gurii, care nu mai prindea nici rouge-ul măcar, purta pe fruntea îngustă un breton de şcolăriţă răsucit până aproape de sprâncene, restul coafurei fiind adunat în creştetul capului. O pălăriuţă mică de formă tiroleză, trimetea în jurul gâtului smochinit, o lungă pană de struţ, răsucită. In modul acesta la cincizeci de ani, mama căuta cu încăpăţânare să pară fetiţă, pe când fata dimpotrivă, sublinia tocmai ceeace era în ea carnal şi provocător femeie.

Domnişoara Maratti avea acum un aer foarte plictisit, care lui Oproiu i se părea anume o suferinţă de aristocrată, ce nu găseşte în jurul ei decât vulgaritate, şi-l făcea să se dospească de speranţa nebună, că ea a ghicit în el un mare poet şi că îl priveşte obsedată. Privirea ei viorie şi mioapă îndreptată stăruitor spre el îl ameţea ca un balsam potrivit orgoliului său.

— Ce inspiraţie, îi spuse ea plină de ciudă, în franţuzeşte fireşte, mamă-si, ca Dimianu ăsta să vie tocmai astă seară cu nespălatul ăla care e cu el.

Madame Maratti era şi mai indispusă, din cauza acelui tip ridicol care le încurcase toate socotelile.

Se răzbună pe o pereche dela o masă vecină, care petrecea în mijlocul unui grup vesel, sgomotos, spu-

---

* Iţi vine s'o mănânci când o auzi vorbind româneşte, mititica.

nând tare ca să fie auzită, către fratele ei, în românește sadea.

— Au unii un tupeu nemai pomenit; îți cerșesc un împrumut și pe urmă vin să-l cheltuiască, alături de tine, la restaurant, dându-ți fumul de țigare în nas.

Domnul cu musca pe căciulă trânti desgustat țigara în scrumieră turtindu-i îndesat vârful. Doamna Maratti îl privi lung cu lorgnionul ei de aur și adăugă tot tare.

— Nu mai dai la nimeni nicio amânare. Ca să-și cunoască altă dată lungul nasului.

Cele două femei veniseră într'adins la restaurant astă seară, știind că-l pot întâlni pe Dimianu și voiau să-l întâlnească. Planul lor era să se lase invitate după masă la un local de dans, căci plină de ciudă, domnișoara Maratti își spusese, că la urma urmelor mama ei are dreptate. Cu bani se poate obține orice. Deși nu era cine știe cât de bogat, era o bună afacere și Dimianu. Aveau să stea după nuntă o jumătate de an în Franța, avea să-i ia acolo un profesor, și poate, până la urmă, el va isbuti să se pună pe picior cu prietenii ei. Dacă nu, cu atât mai rău pentru el, avea să-l ție departe de „banda" ei.

Acum totul se încurca, pentru o săptămână cel puțin, din pricina acelui caraghios, cu guler de cârpă murdară și cu mâinile slabe ieșite din mânecile scurte fără manșete.

— Nu ai putea să-i faci un semn lui Dimianu și să-l poftești puțin la masa noastră? spuse bătrâna către fratele ei, care fuma încruntat ca deobicei.

— Nu vezi că nu e singur? răspunse omul îndesat și cu rea voință, căci avea totuși alte socoteli. Il prefera hotărît pe marele industriaș bătrân.

— Ei asta e acum. Parcă nu poate să-l lase pe idiotul ăla o jumătate de oră singur? Găsește un motiv tu.

— Nu fii proastă Lilly. Dacă vreţi să-i puneţi condiţii, nu-i faceţi avansuri.

Domnişoara Maratti îl examina pe Mihai Oproiu cu un soi de interes straniu ca pe o râmă urcată inexplicabil pe o faţă de masă.

Dimianu gândind că e timpul să compenseze confidenţa făcută pe la unsprezece, îşi privi prietenul cu o falsă cordialitate.

— Dar à propos. Erai îndrăgostit pe vremuri de o studentă... o fată brună şi subţire... Nu te supăra, aşa cu un cap de miel, cu ochii puţin cam mari. Ce s'a făcut ?

Mihai zâmbi îngândurat.

— S'a măritat... sunt câţiva ani de atunci.

— Şi cu cine ?

Mihai îşi fixă, mai exact îşi propti privirea fluidă pe aurul transparent şi lichid care umplea paharul de cristal cu reflexe de beteală şi spumă gazoasă.

— Cu un tecucean... unu Canovici.

— Care, milionarul ? Ei, a dat lovitura... Şi mestecă repede cu o scobitoare în cupă, ca să degajeze şampania de gaze.

— Da, spune drept... nu ţi-a părut rău ?

Deşi se păru că o mână osoasă, nevăzută, îi strânge inima între degete, Mihai răspunse cu un ton pe care el ar fi voit să-l facă vesel.

— Nu... e tot ce putea face mai cuminte.

Asta i se păru elegantului nostru o enormitate şi răspunse rezemându-se solid de spătarul scaunului.

— Mă... e extraordinar... Toţi poeţii ăştia sunteţi nişte pozeuri teribili... E ! cum poţi spune asta ? Şi trebue să fi fost sincer indignat, pentru ca el, omul de lume care cucerise nu numai femeile dar şi ministerele, prin politeţea lui, să aibă o astfel de izbucnire.

In felul lui, Mihai nu minţea. Amărît să-şi mai supue iubita pentru care fierbea de o poetică ardoare,

chinului de a-i privi ghetele scâlciate şi de a-i contempla cu prilejul fiecărui sărut, ceafa netunsă şi cu guler murdar — şi cu toate că la drept vorbind nu era o mai mare bucurie a întregii lui ființe decât s'o simtă năuc în fiecare clipă lângă el, — începuse sub diferite pretexte să o ocolească şi să rărească orice întâlnire cu ea.

Fata, însă, tot atât de mândră ca şi el, şi de vreme ce cunoştea idealul lui de eleganță feminină, înțelesese cum stau lucrurile şi spre melancolica şi prelungita disperare a amândurora, idila nesincronică luă sfârşit.
In clipa aceasta Mihai Oproiu simți deci nevoia să protesteze îndârjit, dar tăcu, înfiorat scurt de mânie că nu a fost crezut pe cuvânt. Aşa era el...

Chelnerul care le umpluse cupele, le aminti prin prezența lui, solicitând rigid, că trebue să bea... Ca să arate măcar de departe fetei blonde soiul relațiilor lui, iar celorlalți din restaurant să le indice dacă mai era nevoie, valoarea şi calitatea aparent dubioasă a invitatului lui, Dimianu închină, simulând o sonoră şi excesivă dispoziție:

— Trăiască poezia!

Şi ciocniră. Chelnerul se grăbea să redea cupelor subțiri de cristal o culoare aurie şi spumoasă. Băutura vaporizată îi încălzi puțin şi convorbirea deveni mai vie... Dar aşa ca din senin, Dimianu îşi întrebă prietenul, care încă odată privea cravata frumos înnodată, ca un miez de trandafir acoperit pe jumătate de aripile prelungite ale gulerului alb.

— Dar ce am auzit, dragă? Că ți-a cerut Vasiliu o poezie pentru revista lui şi i-ai pretins parale pentru ea?... Iți spun drept... nici nu-mi venea să cred. M'am simțit prost pentru tine.

Oproiu se împurpură până în adâncul sufletului, zâmbind sfielnic.

Era pur şi simplu adevărat. Căută totuşi să se desvinovăţească.

— Nu, dragă... nu pentru poezie i-am cerut... Dar ştii... Ca să am de chirie şi de rufe copiez acte pentru un arhivar vecin... Un om bătrân, dar tare cumsecade, care vrea să-mi facă bine. El a găsit de lucru acasă pe socoteala lui, şi-mi mai trece şi mie din ce are de copiat... restul timpului fac traduceri de romane senzaţionale... Inţelegi, poezia îmi luase două zile încheiate, că eu scriu foarte greu, închis zile întregi în casă... Şi am făcut socoteala ce aş fi câştigat în două zile... Pentru asta i-am cerut parale. Şi se clătină ca şi cum i-ar fi încercat sufletul să patineze. Căci acum se simţea şi el din lumea aceasta delicată şi era stânjenit, ca unele făpturi distinse, când sunt nevoite să pronunţe cuvântul „brânză".

Fu certat în mod jovial :

— Bine... bine... dar oricum ! Ce dracu ?... Şi poezia s'o cumpărăm pe bani ? Mai trebue în viaţă şi puţin idealism... Iar dacă n'oţi fi voi poeţii idealişti... cine dracu vrei să mai fie ? Şi aci trase puternic din ţigara havană. Hei, noi avem alte alea pe capul nostru...

Ciocniră din nou. Chemă apoi chelnerul...

— Ascultă Ştefan ! i-ai spus domnişoarei Gigi ce ţi-am spus ?

Şi Ştefan, sigur de el, zâmbi plin de înţeles...

— Da, conaşule, s'a făcut...

Dar pe Mihai îl cuprinse o spaimă bruscă de parcă i s'ar fi prins picioarele într'o capcană.

— Ascultă, Dimiane... ştii... dacă vine cucoana aceea la masă ! Oricum... îmbrăcămintea mea...

Dar Dimianu protestă, după cum se cuvenea...

— Dar lasă-mă dragă, ce crezi că eu mă feresc să stau cu poeţii la masă ? Şi iar trase din ţigare... Dar nu fumezi ? şi îi oferi deschisă, frumoasa tabacheră plată de aur... Ia mai multe să ai şi mai târziu...

Chelnerul le umplu din nou cupele, iar vechii colegi începură să vorbească, după cum se întâmplă în asemenea ocazii, despre camarazii lor de odinioară, despre profesori şi despre altele.

— Dar ce-a fost cu tine atunci ?

— Când ?

— Când ai avut un accident ? Nu ştiu ce scria la gazetă...

— Da... Inţelegi ? Mă tăiasem din greşeală cu briciul la mână... (Aci ar fi trebuit să spună că într'o zi, înebunit de ceasurile de foame şi mizerie în care se zbuciuma, încercase să-şi deschidă arterele la mâna stângă, dar că-şi tăiase din greşeală numai o vână. A fost găsit la timp leşinat, iar spre liniştea lui sufletească a putut găsi o explicaţie potrivită, încât nu a fost preţuit drept sinucigaş).

Dimianu privi lung şi stăruitor chipul palid şi obrajii adânciţi, cu mustaţă mică, dar ca şi barba nerasă, incult crescută a prietenului său... Mihai se simţi stânjenit de această privire, care se lăsase asupra lui ca un roi de muşte invizibile şi abia răspunse la întrebarea compătimitoare a amicului său :

— Dar ce eşti aşa de slab ?

— Am fost cam bolnav în ultimul timp... dar acum...

Dimianu îl întregi surâzând :

— Cum sunteţi voi poeţii... faceţi pe bolnavii ca să fiţi mai interesanţi.

Era destul de târziu şi mesele se goleau, rând pe rând. Pe unele rămânea doar faţa de masă albă. Chelnerii care alergaseră tot timpul, aşteptau acum grămădiţi într'un colţ al sălii. Domnişoara blondă care-şi potrivise mânuşile şi aştepta acum să se sfârşească cu plata, aruncă din când în când priviri spre masa lor, cu ochii miopi pe jumătate închişi. Dimianu îi răspundea cu privirile cât se poate de languroase care sufereau în marii săi ochi negri. Işi sprijinea pumnul sub

bărbie cu degetul mic astfel încât să se scoată în relief frumuseţea inelului de aur masiv, cu piatra sigiliu, neagră. In faţa lui mânuşile dormeau ca nişte mici pisici moi, pe tabacherea plată de aur.

Mihai privea la rândul lui nodul de cravată, acoperit pe jumătate, ca un miez de trandafir, de gulerul elegant cu aripioare prelungite puţin pe piept. Blonda cu ochii viorii, suav mioapă, cu mama şi însoţitorul lor plecară. Chelnerul primi ordin să mai toarne. Mihai deveni visător. Nu mai încape îndoială că la asta a contribuit, în cea mai largă măsură, aurul blond al şampaniei şi aurul arămiu al zulufilor care plecaseră. Oproiu se gândi că acum s'ar putea întâmpla dintr'odată, pe neaşteptate, o minune care să-i schimbe soarta. Iată cum îşi închipuia el în amănunte această minune.

— Ce-ar fi, îşi zicea, dacă din senin, acest amic s'ar întoarce scurt, ar privi puţin în aer căutând cuvintele şi pe urmă ar spune în mod firesc : „Uite ce, dragă, — eu am câştigat o mulţime de parale. Imi mai trebue un mic lustru de intelectualitate. Ţi-o mărturisesc sincer, aş putea să scriu şi eu pentru asta poezii patriotice sau vreo piesă, două, cum scriu atâţi oameni destul de aşezaţi. Desigur aş putea încerca o nuvelă sau vreun roman. Dar am atât cât se cuvine, simţul ridicolului şi sunt destul de inteligent ca să ştiu că n'am talent. Cred că îmi pot arăta dragostea pentru artă, într'un mod mai cuviincios decât schingiuind gramatica şi aşezându-mă împotriva bunului simţ. Iată, mi s'a spus că tu eşti un mare talent. E o bogăţie improductivă ca atâtea altele în ţara noastră. Căci nu numai că nu poţi lucra, aşa bolnav cum eşti, dar moartea glumeşte cu tine de câte ori ieşi pe stradă. Pe de altă parte eu sunt un chibzuit şi cinstit exploatator : Iţi comanditez bruma de talent pe care o ai. Ştiu... şansele sunt disproporţionat de mici, dar în definitiv nici riscul meu

nu e mai mare. S'arunc pe gârlă să zicem treizeci de mii de lei. Să zic că la ultima mea afacere am câştigat treizeci de mii de lei mai puţin. De fapt n'am nicio certitudine că n'am câştigat poate cu optzeci de mii lei mai mult decât ar fi trebuit, sau mai puţin. La urma urmelor un roman face cât o partidă de poker, de o noapte."

Şi Mihai care avea într'adevăr aceste gânduri naive, care sunt visul tuturor rataţilor, se înspăimântă, ca de isbucnirea unei lumini noi, la gândul că viaţa lui, întreagă, ar fi putut fi răsturnată ca la un simplu semn magic, prin gestul firesc al scoaterii din port-vizitul roşu a câtorva bancnote. Aurul străveziu al şampaniei din cupe surâdea complice. Şi Mihai se văzu într'o sală aerisită şi plină de soare, a unui sanatoriu de munte, într'un pat alb, cu trupul îmbăiat şi odihnit în rufăria caldă şi mângâietoare, citind şi scriind uşor şi fără silă, aşa parcă dela el, pentrucă la urma urmelor n'avea ce face. Iar la prânz, o fată îmbrăcată cu şorţ alb (deloc pătat) îi aducea pe o tavă, prânzul căutat cu atâta trudă în fiecare zi, acum prin sloată şi prin desgustătoarele cafenele pline de înăcriţi şi misiţi. In fiecare zi s'ar fi simţit tot mai odihnit, tot mai plin de puteri, cu sângele înviorat, cu ochii tot mai vii, şi obrajii împrospătaţi. Să iasă de acolo într'o dimineaţă de primăvară, când câmpul începe să miroase a verdeaţă şi brazii a răşină, cu plămânii plini de aer şi cu un manuscris ca o comoară, la subţioară. Respiră adânc. Poate că lucrul acesta e atât de aproape pe cât de aproape e cupa aurie de şampanie, care, proectată pe albul feţei de masă, surâde mereu, încurajându-l amical. Uite, acum când Dimianu va ridica paharul, va deschide gura poate, şi minunea se va produce.

In restaurant nu mai era aproape nimeni. Acum trecură pe lângă ei două cucoane, îmbrăcate în blănuri bogate. Una cu faţa mai lată şi mai comună, alta, un

soi de femeie brună cu ochii negri (limpeziţi parcă şi mai mult de lungile gene negre).

Intinse lui Dimianu, în dreptul căruia se opri, o mână tot aşa de albă şi nervoasă, ca pieliţa fină a obrajilor ei (petale de trandafir imperceptibil ofilite). Obişnuitul monden îi sărută mâna albă, gingaşe şi obosită, cu un gest neglijent, privind-o în ochi şi vorbindu-i :

— Când te-ai întors, Gigi ?

Femeia arată mai în plină lumină, un cap cu rotunjimi şi graţii de pisică serioasă.

— Eri, maică... Dar tu ?

— De vreo săptămână — şi pentru că fata măsura cam surprinsă pe tovarăşul lui de masă, el se grăbi să-l prezinte :

— Iţi prezint pe prietenul meu Mihai Oproiu, poet.

Gestul avu efect... Ochii mari se făcură şi mai mari.

— E poet ? Bravo, maică...

Dimianu simţi nevoia să se arate familiar (şi să-şi protejeze amicul care se roşise ca după o înţepătură). Il bătu înţelegător pe umăr şi vru să-l mângâie pe obraz.

— E băiat bun...

Cu ochii îngheţaţi, Mihai se strâmbă ca şi cum ar fi avut o rană pe umăr, iar sub mâna care îl căuta încă protectoare, inima i se contracta, cum se ghemue un arici ameninţat.

Bolnav de o prea mare sensibilitate, poetul avea o oroare fizică de accesul altora de milă, de compătimire sau de familiaritate.

Dar femeia cu ochii visători şi deştepţi în acelaş timp făcu o întorsătură fabuloasă :

— Ce bun, că pare un blestemat şi jumătate. Cunosc eu motanii ăştia pocăiţi.

Mihai care aşteptase îngrozit un cuvânt de milă, răsuflă uşurat.

Femeia reluă :

— Şi cât mai stai pe aci ?

— Nu plec încă, săptămâna asta rămân. Şi, făcându-i parcă un hatâr : Vino Joi seara, la mine.

— Atunci la revedere — şi îi întinse mâna pe care de data aceasta Dimianu o sărută cu un respect teatral.

Continuând să vorbească cu el, ea întinse lui Mihai mâna albă, moale şi nervoasă, ţinând-o prelung în mâna lui, uşor şi neglijent, fără niciun fel de strângere.

— Mi-a spus Mărioara că ţi-ai luat o maşină nouă... Steyer ?

Şi când sfârşi îşi retrase mâna şi-l privi pe Mihai surâzând ştrengar.

Dimianu ţinu să pună dispreţuitor lucrurile la punct când ele se depărtară.

— E o simplă cocotă de lux.

Şi pentrucă Mihai aruncă un «da» exclamat şi întrebător, adăugă :

— N'ai văzut că deabia a aşteptat s'o invit la mine ?

Şi aceasta era absolut adevărat. Dar Mihai fu recunoscător până la lacrimi acestei femei frumoase, care cochetase cu el — fie şi câteva clipe numai — cum ar fi cochetat cu unul cu parale.

Dimianu îşi aduse acum aminte de gestul rebel al amicului lui şi îl întrebă nedumerit :

— Dece te-ai ferit adineaori ? Dece eşti aşa timid ?

Mihai, care-l ascultase cu ochii vii, întorşi spre el, surâse descurajat.

Ceva i se închisese uscat în suflet, ca o pasăre neagră şi mare, care şi-ar fi strâns aripile.

Pricepu că din minunea aşteptată, aşa cum o ticluise el în gând, nu era nimic realizabil. Şi pentrucă teama de o întâmplare extraordinară îi dădu voie bună, goli

paharul şi se întoarse brusc cu obrajii aprinşi şi ochii nesiguri către prietenul său :

— Ascultă Dimiane, vreau să am şi eu bani... Ia-mă ajutor într'una din întreprinderile tale. Vreau să fac şi eu o afacere.

Celălalt ripostă după o scurtă nedumerire, căci ideea i se părea cu totul nelalocul ei, cu o adâncă şi gravă convingere, ca un şef de autoritate care ar respinge un postulant necalificat prin studiile lui.

— Lasă, dragă... de-astea fac alţii, destui... Tu, vezi-ţi de poezia ta... Asta ţi-e treaba... Ai să dai lucruri bune... Mi-a spus cineva că ai mult talent. Dar uite, îţi dau un sfat... Ar fi bine să scrii şi proză... Nici poezie nu e rău, dar pricepi... aia o înţelegem numai noi, ăştia mai aşa... vulgului îi place proza... Ştefane, fă plata.

Restaurantul era gol.

Plecară salutaţi până la pământ... Limuzina cu perne mari ca de fotolii cenuşii, iluminată înăuntru, trase la intrare... Politicos, Dimianu lăsă prietenului lui locul din dreapta... Mihai se simţea cu adevărat legănat şi dus ca într'un vis altoit.

Coborîră la Elisée. Mihai voi să se despartă... Dar fu oprit.

— Hai puţin aci să luăm câte o cafea... E deabea 11 şi jumătate.

— Uite ce, mi-e frică să nu pierd tramvaiul (şi Mihai se gândi la ghetele lui crăpate, la ciorapii uzi şi la străzile pline de întuneric şi băltoace ale mahalalei lui depărtate).

Dar fu liniştit în grabă :

— Lasă, aranjăm noi asta... Mai stăm puţin de vorbă...

Incântat că are să fie dus cu automobilul acasă, Mihai rămase şi intrară în localul mic, dar cu pereţii căptuşiţi până la jumătate cu lemn negru (cu mesele toate negre) şi dela brâu în sus acoperiţi cu pânză,

bine întinsă şi bine încadrată cu chenar de lemn negru. Pe pânză, păsărelele galbene şi viorii sburau simetric şi decorativ.

Comandară cafele cu lichioruri, unui chelner mustăcios şi afectat, cu ilic negru de frac peste cămaşa scrobită şi cu fota nepătată. Dimianu îl chemase ciocănind în masă cu inelul cel gros dela degetul mic, care se dovedi astfel şi de folos practic.

După ce gustară cu vârful limbii din păhăruţele conice cu licidul uleios şi verde, Dimianu, aţâţat şi mulţumit, anunţă :

— Astă seară e vorba să dau o lovitură straşnică... La eşirea dela teatru mă duc s'o iau pe X — şi aci spuse numele unei actriţe, tinere şi fragede ca un copil.

Mihai avu senzaţia că în pieptul lui se topeşte ceva şi diformându-se, începe să curgă cum se topesc figurile de ceară.

— X ! ?

De atâtea ori din fundul sălii, urmărise cu ochi umezi de bucurie neastâmpărul nevinovat al actriţei mici şi fragede, care întinerea scena când apărea surâzând ca o floare primăvăratecă.

Poate la urma urmelor — dar asta n'ar fi mărturisit-o desigur niciodată o fire încăpăţânată ca a lui — era chiar mai mult decât o bucurie a ochilor, plăcerea neliniştitoare pe care o simţea atunci când întâmplător o întâlnea pe stradă şi o saluta... Dar poate era şi ea de vină că răspundea râzând aşa de frumos, chiar unui necunoscut. Intrebă umilit :

— Ea ştie ?

— Dacă ştie ? Am luat masa amândoi la prânz. Totul e aranjat.

Năclăit de gânduri şi cu sufletul bolnav de o oboseală vagă, Mihai tăcu până la sfârşit. Prietenul lui privea acum lumea din cafenea, dar el simţi, paralizat de groază, că nişte lacrimi stupide şi încăpăţânate, stră-

ine de el, îşi căutau drum spre rădăcina nasului. Işi ridică violent şi contractat sprâncenele şi îşi strivi cu dinţii buza de jos ca să le oprească izvorul...

Târziu îşi surâseră tăcuţi unul altuia şi se ridicară.

— Dar ştii că eşti amuzant Mihai, când bei?...

In prag prietenul se opri şi-i puse în mână o sută de lei.

— Uite, pentru o trăsură! Mihai holbă ochii, dar amicul continuă plin de o reală prietenie... Şi, uite ce... Nu-i mai cere dragă lui D. bani pentru poezii. N'ai idee ce proastă impresie faci... Mai bine, când n'ai, cere-mi mie un pol doi acolo... Şi strânse apoi mâna moale a prietenului său, care zâmbea ca un dobitoc.

Mihai nu ştiu cum se despărţiră, nici dacă a răspuns binevoitorului salut, dar rămase îndelung tăcut; iar izvorul călduţ al lacrimilor porni acum împăcat, ca o problemă deslegată, liniştit. Ar fi vrut să-şi smulgă inima din piept şi s'o dea de-a dura prin mijlocul străzii ca pe un mic bolovan de carne.

MOARTEA PESCĂRUŞULUI

„Şuetele“ dela Capşa se încheiau aproape invariabil cu o invitaţie a lui „boier Dinu“, care-şi mângâia lavaliera ca un cioc.

— Ascultă boierule, vino două săptămâni la mine la Dunighioi şi ai să te întorci alt om... Lasă Sodoma şi Gomora asta în plata Domnului care, milostiv cum e, ţi-o va păstra întocmai... şi vino să-ţi umpli ochii de minunile firii, să-ţi primeneşti sufletul. Aci toată lumea e coclită. Acolo e altceva... E poezie! Fireşte... nu mă refer la sat, sau la peisajul de acolo... Dece să mint? E Dobrogea aşa cum o cunoaşteţi toţi... Pământ nisipos cu ierburi pipernicite, dealuri surpate, şi bălţi cu putreziciuni... bălţi şi iar bălţi. Dar la mine e altceva. Intre zidurile mele, domnule, e raiul pe pământ nu altceva... Flori şi fructe... Umbră şi apă răcoritoare. Am treizeci de soiuri de flori... Unele aduse de mine după cataloagele florăriilor celebre din Franţa şi Italia... Am o cameră mai retrasă pentru dumneata, boier Ladima, să stai singur acolo şi să compui nişte versuri să te treacă în antalogie...

Şi iată că acum Ladima era în acceleratul de ora 2,55, aşa cum îl ştim deobicei... Mustaţa proptită în sus, ca un căpitan de infanterie dela 1900, guler tare,

dublu, cravata veche şi roasă, manşetele albe ca două burlane. Găsise cu destulă greutate la Cibănoiu, vreo două mii de lei, ca să-şi ia bilet de tren clasa doua şi să aibă şi ceva de buzunar. Avea un geamantan de carton lăcuit, cu încheieturi de metal albe, în care-şi luase pe Gérard de Nerval, Edgar Poe şi Liaisons Dangereuses a lui Laclos. Dar nu citea acum ci privea pe fereastră ca un copil plecat în vacanţă... Intâia dată trecea Dunărea, pe care o ştia doar din amintirea copilăriei.

Senzaţiile erau tari, acute, priveliştea era pentru el un tablou spălat tot şi redat în culorile lui vii. Nu cunoştea decât cât vedea, în afară de datele geografice. Inălţimea sveltă a podului dela Feteşti, care-şi repezea spetezele albe într'o cumplită uruitură de fier, deschise pentru el porţile unei privelişti de o noutate paradisiacă... Nemărginită se întindea, căzută dedesubt, Balta Dunării, balta cu putreziciuni a lui boier Dinu, dar şi balta care punea în cadrul orizontului individual al privitorului, atât de mărginit deobicei, atâta cuprindere de ape, pământ, păduri, râpe, poduri cu speteze albe, risipite printre canalele uriaşe greu întortochiate ale braţelor, sau mai bine, ale trunchiurilor fluviului. Apele grele în măreţia lor mâloasă, puneau un galben argilos în priveliştea care venea parcă fără început dela capătul lumii şi se pierdea departe, fără să aibă sfârşit, prelungind lumea ca o cale tăiată în Univers. Işi ridica ochii şi o privea desfăşurată treptat ca s'o vadă în toată întinderea, căci prea era mare, simţind-o totuşi una, ea în ea, şi unică... Nici în vastele lui halucinaţii de evadare nu avusese Ladima o privelişte atât de largă, cu verdele când atât de negru al pădurilor, şi când atât de transparent într'altă parte al ierburilor, cu apele când atât de albastre în depărtare, atât de galbene mai aproape şi atât de verzi în mlaştini aci lângă tren.

O oră a durat călătoria asta pe deasupra altui tărâm de ape şi păduri suspendate, pe lângă care grădinile Semiramidei trebue să fi fost o jucărie costisitoare, înghesuită, măruntă, de mică despotă rea şi răsfăţată. Boier Dinu avea dreptate, aci era paradisul pe pământ, cel puţin ca viziune de ape şi vegetaţie necuprinsă. Era câştigat pentru tot restul vieţii lui, pentru eternitatea lui de poet.

Il ierta pe boier Dinu pentrucă trecuse de atâtea ori pe lângă Baltă fără s'o vadă.

Dar peisajul dobrogean fu pentru el alt prilej de tulburare şi adâncire în nelinişti ancestrale. In lumina înaltă şi caldă, cu lucirile ei de sabie când cădea pe câte o piatră, pe câte un acoperiş, în galbenul argilos al apelor, era ceva artificial de nou, ceva ce nu semăna cu nimic din ceeace văzuse, în viaţa asta şi totuşi era ca o reminiscenţă... ceva ca o fulguraţie de nuştiuunde. Era destul acest întâi pas în priveliştea dobrogeană, ca să regăsească în el ceva de dincolo de fiinţa lui de azi, aşa cum anumite capete de frază sau anumite obiecte sunt destul ca să redea conştiinţa proprie, unor amnezici. Trecuse Balta acum şi aura mării bănuite îşi apropia peisajul. Dâmburile scăzute, ocolite moale, cu surpături în felii nisipoase dealungul văii pline de bălţi prin care trece trenul, aveau un somn încins şi închis în ele, ca şi casele care aci îşi ascund între ziduri toată viaţa... Dealungul căii ferate necontenit salcâmii cu frunzişul lor de bănuţi transparenţi în salbă, se înfigeau vânjos în nisip şi în pământul tare... Smârcuri de iarbă pipernicită se întindeau pe pământul uscat, neregulat, ca o pecingine verzuie. Mărăcini şi buruieni înalte se întindeau până la bălţile şi mlaştinile văii.

La gara mică de piatră, adăpostită între salcâmi aştepta un faeton cu doi cai albi... Ladima se aşeză pe locul liber de pe leagăn, în timp ce vizitiul îi aşeza

geamantanul de carton lăcuit cafeniu, dinapoi. Au mai mers cale de o jumătate de ceas, ridicând un praf alb, care-l fermeca pe Ladima ca o cunoştinţă veche. Era în lumină o pulbere ca de cretă, care anima trecerea. Ocoliră un sat cât un cătun cu căsuţe gălbui de lut lungi și mai scunde decât statura omului, din care dădeau pe prispe înguste un fel de uși mici și strâmbe, iar găurile care ţineau loc de ferestre aveau ochiuri de geam care nu se deschideau. Garduri mărunte de pietre adunate despărţeau ici colo bătăturile una de alta, parcă la întâmplare. Vizitiul îi arăta departe, cu codiriștea biciului, ascuns între copaci, conacul lui boier Dinu, lămurindu-i că toată via cu butucii frumos aliniaţi, care se întinde pe dâmbul ce urcă în spate, e a boierului.

— Și toată e înconjurată cu zid de pietroaie mari?

— Toată, treizeci și patru de pogoane, întări omul cu faţa smeadă și subţire... Uite, are și sticlă sfărâmată pusă în ţiment deasupra, și sfichiui cu biciul.

— Dar dumneata de unde ești, că nu îmi pari de pe aci?

— Sunt tocmai de pe Jii, boierule, sunt cu nevastămea. Nici vierul, nici slujnicele nu sunt de pe aci. Boierului nu-i plac oamenii de pe aci. Ne spune mereu să ne ferim de ei: Mă, ăştia sunt Tătari bondoci și răi, care-ţi fură și biciul din toc când cobori după capră. Nu poate să-i vadă'n ochi boier Dinu.

...Da' nici oamenii din sat nu-l prea iubesc pe dumnealui. Zic că plătește prost și i se pare că niciodată nu muncesc destul de mult când îi aduce la lucratul viei. Toată ziua stă pe capul lor. In vremea culesului umblă de dimineaţă până seara cu pușca pe umăr printre ei ca un jăndar.

Au intrat pe o poartă înaltă acoperită cu şindrilă ca la Runc și faetonul și-a schimbat uruitul, cu unul mai înăbuşit, oprind în faţa unui ceardac larg, cu stâlpi

rotunzi de zid, şi legaţi arcuit. Din înaltul fiecărui arc atârna, ca nişte candele, de lanţuri subţiri de fier, căldăruşe rotunde şi largi la gură, pline cu pământ, din care spânzurau ca nişte liane, petunii albastre şi viorii. Parmalâcul între stâlpi era acoperit cu un jghiab de lemn vopsit, în care creşteau muşcate şi cerceluşi, proptiţi în beţe ca aracii. Boier Dinu şi conu Grigore nu erau acasă, încercau să pescuiască ceva acum când soarele cădea în asfinţit, adunându-şi larg razele aurii trimise peste bălţi în vale, ca o roată de moară, care şi-ar aduna spiţele. Acum, crescut de adaosul lor într'o amforă portocolie, sta gata să lunece cu totul peste deal. Impotriva tuturor entuziasmelor făgăduite de boier Dinu şi de mărturiile celorlalţi, conacul însuşi cu grădina lui fu o desamăgire pentru Ladima. Copiat, fireşte o copie de mâna treia, a patra, adică o copie după vilele în stil naţional din Bucureşti, avea ceva din vila Minovici dela Şosea, însă fără turn, şi nu se potrivea locului. Grădina însăşi era încărcată ca un cimitir. Alee o străbăteau în sus şi în jos, însă în afară de pietrişul lor, totul era sădit cu flori. Erau înghesuite soiurile, unele într'altele ca pe o coroană. Nici boschetele nu erau simple boschete, căci printre trunchiurile de liliac acum fără floare, se sbăteau să iasă trandafirii târâtori de vară. Socoteala era ca anumite răsaduri de flori să fie încadrate într'un chenar de altele, de altă specie şi altă culoare, ca să alcătuiască un covor viu de tulpini fragede şi petale. Şi astfel să apară în fiecare lună, soiurile cuvenite pe acelaş metru pătrat. O alee mare, largă, ducea la capela-cavou, unde era înmormântată Adina Dănoiu... Era o bisericuţă de zid, puţin mai înaltă decât propria ei uşă şi ea arcuită, cu motive dela Horez şi îmbrăcată toată în ederă, ce mai forma astfel alt soi de umbră verde, în afară de umbra întunecoasă a castanilor care se înălţau ca o boltă deasupra ei... Printr'o ferestruică dreptunghiulară, la înălţimea unui

stat de om, se vedea înăuntru arzând o candelă arcuită, în faţa unei icoane îmbrăcată în argint.

Mult mai tulburat se opri Ladima în faţa unui monument aflat în stânga capelei... Era, pe un soclu de marmoră, bustul mărime naturală, alb, al Adinei Dănoiu... tern ca o „reproducere fotografică a moartei, lipsit de expresie, dar pe soclu se aflau trei fotografii adevărate, reproduse pe marmoră, mărimea cabinet şi încadrate cu fir de aur. Una înfăţişa pe Adina ca şcolăriţă, cu şorţul negru şi gulerul alb resfrânt al liceului de fete, alta arăta pe Dinu cu o mână petrecută tandru după talia ei, iar ultima înfăţişa capul ei numai cu o stranie fixitate a ochilor mari negri, ca nişte pete de cerneală în albul mat al corneei, cu gura mică senzuală, dar prinsă uşor între două cute îndurerate. Ladima cu imaginaţia lui de o intensitate nepământească, trăi într'un soi de adevărată convulsie, toată drama acestei vieţi, reconstituită din trei fotografii cabinet... Fu întreg tulburat şi cuprins de o dragoste nespusă, retroactivă, pentru această femeie îndurerată în voluptate... Uneori fotografiile reale au o putere de a înfăţişa viaţa, pe care nu o pot avea niciodată „interpretările“ cu pretinsele mijloace ale picturii şi sculpturii.

Ladima se aşeză pe banca de piatră poroasă, de lângă monument, şi încercă să cuprindă grădina, dar vederea era necontenit împiedicată de spalierele înflorite, sau uneori de sârmele întinse din toate părţile, de pe care curgeau culorile tuturor florilor. De restul viei, grădina era despărţită printr'un zid viu de salcâmi şi castani aliniaţi, dar nu se putea ajunge la ei din pricina arbuştilor care formau un nou gard, umplând spaţiul dintre trunchiurile lor : lilieci, lemn câinesc, rosmarin... Pe alee ici şi colo, sculpturi în ghips ca într'un ţintirim. Intr'un chioşc de şipci de lemn vopsite verde, din partea opusă capelei, slujnicele puneau masa pentru cină.

Incă înainte de venirea gazdei, el se urcă în odaia care-i fusese destinată, ca să se spele şi să se aranjeze. Sub motiv că unui poet i se potriveşte o odaie mai retrasă, ca să nu fie tulburat de ceilalţi, boier Dinu îi dăduse lui Ladima cea mai modestă dintre cele zece camere de musafiri. In spatele casei, la catul al doilea, cu vederea spre vie în sus. O cameră văruită în alb, în care totul era uşor şi felurit alb: un pat-somieră de fier copilăresc alb, cu o masă vopsită în alb destul de mare, pe care ca să nu se păteze, slujnica întinsese o coală de hârtie albă... Un scaun şi un fotoliu de nuele albe. Un lavoir de lemn alb, rotunjit, fără dulap, cu două mici etaje, dintre care cel de deasupra susţinea un lighean mare, alb şi avea arcuită în jurul lui pe jumătate o lăvicioară pentru obiectele de toaletă. Jos era aşezată o găleată rotundă smălţuită în alb, cu chenar albastru, acoperită cu un capac pâlnie, care se închidea în fund printr'un bumb cât un măr, tot din smalţ. Alături două ibrice, unul cât o doniţă, altul mic bun de turnat cu el. Două ştergare, mari, înflorite, atârnau pe arcul de lemn care înconjura spălătorul... In perete oglinda fără ramă, ca de o jumătate de metru, era fixată cu cârlige de metal ca nişte cleşte de prins zahărul, de un capac de lemn şi părea toată de cristal gros. O etajeră de cărţi dealungul unui perete. O cameră albă în sfârşit ca o rezervă de spital...

De ani, de zece ani poate, nu se mai simţise Ladima atât de bine, ca în asfinţitul acesta, în această odaie micuţă din conacul boierului Dinu. I se părea că se desbrăcase de toată mizeria şi murdăria cotidiană şi viaţa îi era primenită din nou, cu rufărie proaspătă, ca trupul unui soldat internat în spital. Din fotoliul de nuele, albe, privea cerul albastru fără un nor deasupra viei cu cărări aliniate. In dreptul ferestrei un cais tânăr îşi tremura frunzele de un verde fraged în lu-

mina asfinţitului, iar prin jocul de frunze gingaş, ramurile subţiri, erau ca nişte nuele tinere roşcate. Puţin mai departe, un pâlc de salcâmi foarte înalţi, dar cu coroana mică păreau nişte palmieri în lumina soarelui. Totul era nou şi mereu proaspăt pentru el. Liniştea era adevărată, sgomotul oraşului scăzuse brusc, se depărtase în amintire, ca într'o clasă sgomotoasă în care a intrat profesorul ; suferinţa era recent anesteziată.

Boier Dinu şi conu Grigore s'au întors dela pescuit cu nişte cisme înalte de cauciuc şi cu pantaloni lucioşi ca de piele. Aduceau undiţele împachetate în tocuri ca umbrelele şi vreo câţiva crapi aurii în plasă. Erau întovărăşiţi de un domn tânăr, o doamnă tânără, echipaţi şi ei.

— Ei bravo, domnule, nu credeam că ai să vii. De doi ani spui într'una că ai să vii... Vă prezint doamnă, pe domnul Ladima, gazetarul cel mai temut al Bucureştilor.

Ladima aşteptă să audă numele doamnei şi domnului, dar boier Dinu crezu probabil că nu se cade să-l spuie, căci nu era o cunoştinţă adevărată între semeni, ci numai o „prezentare" a unui animal oarecare.

Atunci Ladima întrebă cu acea precizie fioroasă, care parcă-i sburlea mustăţile, de paladin.

— Numele doamnei ?

Toţi fură intimidaţi şi boier Dinu fu nevoit să spuie numele cerut, care era de altfel un nume istoric românesc. Soţul era reprezentantul ţării într'o capitală apuseană.

Masa de seară în chioşcul de lemn înflorit fu ea însăşi o încântare pentru musafiri, deşi erau sub ameninţarea ţânţarilor, pe care-i păcăleau însă cu două felinare mai puternice, aprinse în grădină, şi-i goneau cu fumul ţigărilor. Cei câţiva crapi fuseseră făcuţi o saramură caldă (se alesese numai burţile, restul devenise ciorbă pescărească) cu o iscusită dozare de

condimente. Un pilaf de ficat de pasăre nu avu prea mare căutare, dar puii fripţi, trecuţi prin mujdei de usturoi, fură devoraţi cu entuziasm, doamna G. fiind cea dintâi care vorbea dealtfel mult, vrând să-şi scuze pofta nebună de usturoi. O salată de ardei copţi, graşi cât gutuile şi cărnoşi ca nişte caise, se topeau în gură ca untul... O prăjitură adusă dela oraş, nu prea avu succes, la fel fu neglijată îngheţata, ca şi brânza de Olanda apoi. In schimb, câteva cuburi grase de brânză de Brăila cu ceapă, întruniră adeziunea unanimă... ca şi nişte cupe de cristal enorme, pline cu caise cât pumnul, cu carnea grasă când erau rupte, şi Reine-Claude cât merele roşii. Vinurile erau de trei feluri... dar marea descoperire fu vinul aşa zis de Murfatlar, cu gust care întâi părea cocleală şi pe urmă se dubla cu o aromă de tămâioasă seacă, pentru ca să ia apoi o uşurătate de cognac fin. Cafele şi lichioruri au venit în vreo două rânduri.

S'a discutat politică, finanţe, s'au povestit cancanuri despre cei cunoscuţi, vreo „câteva" noi de ale lui Gheorghidiu şi pe la zece şi jumătate, s'au dus toţi la culcare.

— Aci ne sculăm de dimineaţă boierule, că avem de lucru.

In camera lui, Ladima purta o imensă şi înduioşată recunoştinţă lui boier Dinu pentru tot ceeace trăise nou şi fără grijă, de când trecuse uruitor peste podul dela Feteşti, la ora 5 după amiază... Fumă îndelungă vreme la fereastră, respirând mireasma grădinei, a viei... Cerul de un albastru întunecat, era spuzit de stele. Calea Laptelui, regăsită parcă, era un nor alb ca o diademă cu râuri de foc, care tăia cerul nopţii imense. Parcă niciodată constelaţiile nu fuseseră atât de numeroase, atât de vii, atât de clare. Toate păreau fixate în diamante. Ladima îşi dorise toată viaţa un

refugiu la ţară, măcar cât camera asta şi cu posibilităţile unei mici gospodării. Nu era o fire de boem, împotriva tuturor aparenţelor, era numai fără noroc. Sărăcia lui înspăimântătoare era mai grea ca sărăcia scriitorilor străini cunoscuţi, care îşi putuseră îngădui călătorii în străinătate, ca Dostoiewski de pildă, ca Heine, ca Nietzsche... Numai cerşetorii mai erau atât de săraci ca el. Nu dispreţuise, din motive literare poate ca alţi scriitori, bunurile acestea care-ţi fac viaţa suportabilă, dar societatea românească nu îngăduie unui poet şi unui mare ziarist cinstit şi integru, nici măcar o căsuţă la ţară şi un al doilea rând de haine... Cum e cu putinţă atât nenoroc, se întreba el desnădăjduit ? Faptul de a fi cinstit şi cumsecade, de a fi fost un luptător intransigent nu i se părea o cauză indiscutabilă a nefericirii şi a mizeriei... Uite, Dinu Dănoiu e o fire blajină de artist, în felul lui, un iubitor al frumosului după gustul propriu evident, dar iubitor al frumosului. Dece pe el nu-l lovesc toţi, cu sălbăticia cu care-l resping, îl înşeală şi-l jefuiesc pe el, pe Ladima ?... Cum se poate apăra un om atât de cumsecade, atât de delicat, de nu numai că îşi păstrează bunurile, dar şi le şi sporeşte necontenit ?... Cum de el nu se poate apăra, nu-şi poate obţine dreptul muncii, al condeiului lui ?... Dece unii gazetari colegi de ai lui au făcut averi, dece îşi pot îngădui împăcarea unei nopţi de vară, în ceardacul unui conac, sau să ofere adăpostul unui pat şi un fotoliu femeii iubite, smulsă promiscuităţii ? Adevărul e că de când întâlnise pe Emilia, mândria şi voinţa dârză de luptă a lui Ladima se sleise. Se gândi că rămăsese iremediabilul chiriaş al „camerei mobilate". Avea aproape 40 de ani, totul era prea târziu, viaţa lui şi-o văzu ratată, nimic nu mai putea începe şi plânse mut şi desnădăjduit sub înstelarea diamantină a nopţii dobrogene.

A doua zi când se sculă pe la nouă dimineaţa, Ladima găsi în chioşcul de lemn vopsit verde, masa pusă

pentru cafeaua cu lapte. Pe albul inului câteva tăvi și „servicii“ : unt într'un soi de cupă joasă, rotundă, cu capac moțat, marmeladă roșie de prune cu piersici, pe fund de cristal, sau portocalie, de caise, pe altul, apoi miere în ceașca de sticlă. Slujnica aduse lapte încălzit și două ouă. Totul alb, culoarea care înebunea pe Ladima prin ceeace era dintâi în ea, pentrucă îi limpezea ochii. I s'a spus că boier Dinu își luase cafeaua de dimineață, era acum cu boier Grigore, prin vie, iar ceilalți musafiri dorm.

A rugat un argat să-l ducă la boier Dinu, pe care l-a zărit de departe la capătul unei poteci largi și drepte. Cu o pălărie de paie mexicană pe cap, cu o salopetă albastră, ca pantalonii groși ca de sfoară, asculta atent și răbdător explicațiile vierului. Examinau o frunză, o comparau cu altele, cercetau butucul de vie. I-a răspuns cu întârziere la bineţe.

— Ei, te-ai sculat boierule ? Nu citești ? Nu compui ?

Ladima îi arăta dorința ca să se plimbe prin vie.

— Atunci trebue să mergi cu noi... Că altfel te sfâșie câinii.

— Nu, că pe mine nu mă mușcă niciodată câinii

— Ăă ! Ăștia nu sunt câini cum crezi dumneata... Ăștia nu mușcă, sfâșie... Ia uite-l colo pe Gogoi cum se sbuciumă în lanț...

Era un câine mare cât un Saint-Bernard, dar alb tot, ca un urs alb, cu părul lung, care se arunca cu desnădejde întinzând sârma dealungul căreia se putea mișca... Află dela boier Dinu că are 16 câini din rasa asta pură, toţi dintr'o pereche dăruită de un director dela Reșița...

— Și dece îi ţineţi legaţi toată ziua ?

Boier Dinu surâse îngăduitor și cald.

— Aaa ! Păi să știi un lucru, boierule. Dacă vrei să ai un câine rău, trebue să-l ţii ziua legat în lanț. Asta e sfânt...

— Păi bine, dar uite cum se chinueşte...

— Ce să-i fac? Asta e rostul lui... Trebue să fie spaima derbedeilor... Altfel nu se mai alege nimic din vie... Până n'am făcut gardul ăsta de zid, îmi furau jumătate din recoltă... Şi după ce l-am făcut... tot trimeteau copiii mai răsăriţi săpând gropi pe dedesubt. N'ai idee ce hoţi sunt puii ăştia de tătar... De când le-au sfâşiat câinii picioarele însă, la vreo doi, acum trei ani, tocmai când să iasă din groapă, nu mai calcă nimeni pe aici.

Boier Dinu n'a mai spus că tot de frica hoţilor şi-a creat anume în tot ţinutul, faima de vânător care nu greşeşte niciodată, nici cu puşca nici cu revolverul. Intr'o vreme făcea exerciţii în faţa argaţilor, trăgând noaptea pe lună şi chiar lipsită de lună, fără să dea greş. Ţinea să i se ducă vestea.

Au străbătut o bună parte din vie... Ciorchinii erau încă verzi, de un verde acru... iar recolta se anunţa săracă. Era un soi de mană... In schimb pomii erau încărcaţi de roade. Boier Dinu lămurea totul cu o erudiţie horticolă, care-l uimea pe Ladima.

— Vezi dumneata boierule, caisul ăsta cu crengile plecate la pământ? E un soi rar la noi... L-am adus tocmai din Provenţa... E o raritate... Boier Dinu culese o caisă mare, o rupse în două şi-i arătă grosimea carnaţiei, care se deslipea singură de sâmbure. Ia miroase... Era o aromă de tămâioasă. Apoi piersicii roşii, le zice Baltet... Prune Reine-Claude, pere bulbucate... Ii arătă la marginea unui răzor nişte ierburi cu frunza dinţată. Păcat că n'ai gustat căpşunile mele... Le-a trecut de-acuma timpul... Parcă erau gutui roşii, boierule... Sunt o varietate germană, le zice Neue Hansa.

Dar de necrezut se arătă erudiţia şi dragostea pentru flori, a boierului Dinu, peste vreo oră, când îşi termină

de luat cafeaua doamna G. şi începură cercetarea mai de aproape a grădinei. Vorbea cu o patimă de poet, şi când le atingea tulpinile uşoare, o făcea cu o gingăşie de îndrăgostit !

— Binevoiţi doamnă să priviţi o clipă aceste dahlii, şi arătă un parter de dahlii, nu mult mai mare decât cele obişnuite, dar care în loc de smocul de ţepi catifelate, aveau o încălecare de petale care aducea puţin cu alveolele fagurilor de miere : culoarea le era de un albastru siniliu cu reflexe aurii.

Doamna G. mărturisi că încă n'a văzut până acum asemenea dahlii. Boier Dinu rămase puţin pe gânduri, ca şi când ar fi gustat o bucurie secretă şi pe urmă avu un surâs puţin şiret, care îi înflori veselă laba gâştei la coada ochiului...

– E o varietate de Westfalia, dar vă cer îngăduinţă doamnă, pentru egoismul meu de grădinar şi iertare că nu voi desvălui adresa grădinarului care a isbutit această varietate, ce, pe cât socot, nu mai putea fi întâlnită, până anul trecut cel puţin, în ţara românească.

Doamna G. primi cu un surâs şăgalnic:

— Trebue să lăsăm îndrăgostiţilor secretul lor, iar dumneavoastră domnule Dănoiu, sunteţi un adevărat îndrăgostit de flori.

Porniră acum pe aleea din mijloc, acoperită cu o pergolă, pe care urca, şi o acoperea, o ederă cu frunza crestată ca a caprifoiului şi ajunseră la o bancă de piatră de mare, în faţa căreia era o femeie de gips, care nu prea plăcu lui Ladima. La stânga însă era un parter întreg de anemone albastre ca nişte lacrimi reunite câte patru şi împărţite în diverse figuri, ca de covor vegetal, în chenar de begonii cu frunza lor roşcată, de un verde cu reflexe aurii, lucioasă şi scorţoasă de parcă erau flori artificiale. Doamna G. nu se mai sătura admirând.

— Ce mult trebue să vă ocupaţi de grădina asta, domnule Dănoiu.

El întoarse privirea melancolică, şi spuse cu o adâncă sinceritate:

— Sunt răsplătit doamnă, oricât de necăjit aş fi... Când mă văd în raiul acesta, uit de toate... Uite, stau ore întregi, om în toată firea şi le admir. Florile sunt pentru mine ca o familie... Binevoiţi să priviţi aceste splendide gaillarde (şi arătă într'altă parte un alt parter cu nişte floarea soarelui minusculă, ca un muşeţel cu petale de aur, şi capitulul de catifea cafenie) şi spuneţi dacă ele nu vă vrăjesc.

Doamna G. le găsi „într'adevăr delicioase"... Dar ceeace spori uimirea lui Ladima şi o transformă într'o încântare de martor al frumuseţilor iniţiale, fu un şir lung de flori cu lujer înalt şi fără ramificaţii, cât trestia, cu frunzuliţe mici, dar la rădăcina cărora, aplicate aproape deadreptul, erau un soi de clopote de culoarea vinului negru, în fund cu reflexele unui pahar roşu de cristal, toate de o catifea vegetală, proaspătă ca roua... In mijloc, un nasture îndrăsneţ de aur, dar atât de fin, că îl puteai sfărâma parcă numai cu privirea. Ladima nu se mai mişca din loc şi doamna G. însăşi părea mirată, nedumerită. Domnul G. încercă să îndrepte un lujer încovoiat de florile roşii, cum ar fi îndreptat un bici de cupeu împodobit de nuntă. Dar Dinu Dănoiu continua să tacă, misterios, aşteptând ca să se ghicească.

— E posibil să vă mire domnule Ladima, dar această minunată floare nu e decât acea nalbă pe care dumneavoastră o puneţi în versuri de câte ori aveţi nevoie de rimă la „albă"... Acum daţi-mi voie să vă spun că, deşi eu admir foarte mult fantezia poeţilor, după cum puteţi vedea şi după numeroasele volume de versuri care îmi umplu biblioteca, asta nu mă împiedică să fac însă puţin haz, uneori, când văd că domnii poeţi

întrebuințează numele florilor, fără ca să le cunoască, și adeseori punându-le să crească acolo unde e cu neputință să se prindă, ori dându-le în alte anotimpuri decât cele orânduite de Dumnezeu pentru asemenea podoabe.

Cei doi trecuseră mai departe, dar Ladima nu se putea despărți de lângă lujerele înalte cu clopoței roșii de catifea vegetală. Ironia lui Dănoiu o înțelegea și și-o explica lui însuși, care avea acum aci pe un tărîm nou, revelația florilor reale, nu rupte din concretul lor. Și totuși grădina lui Ladima reprezenta în felul ei doar intenții arhitectonice, căci firește, oricât de redusă, el nu ar fi putut să o îngrijească fără mijloacele unei mari grădinării... Aleele nu erau chiar aliniate, câte o piatră lipsea dintr'un grup, dar tocmai prin golul acela irumpea câte o plantă târîtoare care se încolăcea ca un șarpe în jurul celorlalte pietre. Cutiile mari cu leandri, plini înfloriți ca niște clăi albe și roze, aveau scândurile de un verde șters și cojit pe alocurea. Ladima se grăbi pe lângă lanul mic al unui Solidagum cu spicul galben gingaș, la fel cu ramura de mimoză, căruia ar fi vrut să-i știe numele, căci înțelesese acum că și florile își sporesc personalitatea, când le cunoști ca să zicem așa, starea civilă, sau cel puțin numele... Ii ajunse în dreptul unui boschet înalt de gladiole mari, de culoare portocalie.

— Imi pare rău că nu ați fost aci în luna Mai, în vremea salcâmilor, a liliacului, a trandafirilor timpurii și a crinilor... Te îmbăta mireasma... Acum trandafiri frumoși nu voi avea decât la toamnă, iar crinii, dacă o binevoi Domnul, tocmai la anul.

— Cum, nu aveți crini ? Dar aceia de colo ce sunt ?

Și doamna G. arătă o cărare constelată de cupe albe, care ducea prin mijlocul grădinii spre stânga, asemeni unei divine căi lactee. Dănoiu o pofti șiret.

— Binevoiţi doamnă a face câţiva paşi şi a lua cunoştinţă mai de aproape de această minunată floare. Priviţi frunzele... priviţi şi petalele care nu sunt întoarse, asemenea cu acelea ale crinilor, ci rămân drepte ca la o stea... Aflaţi doamnă că e aci, în faţa dumneavoastră, o varietate de Regina Nopţii.

— Cu flori atât de mari ?

— După o trudă îndelungată, oameni iscusiţi, iubitori de varietăţi noi, au izbutit această operă care dovedeşte încă odată, că florile sunt poezia vieţii.

Au rămas multă vreme în contemplaţia acestei cărări constelate, apoi au vizitat, încâlcite unele într'altele, căci se pare că boier Dinu le mai lăsa să crească şi la întâmplare, pe lângă mixandre, ochiul boului, levănţică şi sângele voinicului, alte straturi de petunii şi tot felul de asparagos... O floare însă ului pur şi simplu pe Ladima, căci avea ceva misterios în somptuozitatea ei... Lujerele înalte se lăţeau la vârf într'un soi de capitule uriaşe, de un vişiniu regal, care ţineau de buzdugane suave dar şi sucite ca nişte conopide.. Dănoiu luă în palma lui o floare aproape tot atât de mare cât ea, iar buzduganul se desfăcu într'un evantaiu cărnos de pluş violet. Nici doamna G. nu cunoştea această floare, bună să ţie tovărăşie hermelinei princiare... După un timp de privire meditativă, boier Dinu lămuri :

— E o varietate scoasă tot din cea comună... Numele ei latinesc este Celosia cristata, care nu e alta doamnă, decât Creasta cocoşului.

Ladima, poet blestemat şi singur, căpătă o admiraţie fără margini pentru acest blajin şi înţelept boier Dinu, care-i descoperea acum imperiul neasemănat al formelor florilor.

— Ah, doamnă, dacă aţi veni aci toamna, prin Octomvrie. Lasă că şi via e atunci plină de frumuseţe,

dar atunci aproape toate aceste flori pe care le vedeţi dispar şi sunt înlocuite cu cele care de dedesubt îşi aşteaptă rândul. Toată grădina e ca ninsă de zăpadă albă, căci avem aci un rai de crisanteme şi tot atunci înfloresc şi cele mai frumoase varietăţi de trandafiri. Crisantema era floarea favorită a soţiei mele, şi în serile de Octomvrie, sufletul ei parcă pluteşte peste ele... Binevoiţi doamnă, să vedeţi şi mica noastră seră...

Dar Ladima, îmbătat de propria lui imagine, rămase pe gânduri în faţa soclului cu cele trei fotografii.

La pescuit n'a vrut să rămână Ladima... Nu-i plăcea... Se urca împreună cu ceilalţi în poştalion, dar îi lăsa la locurile lor de pândă pescărească şi pornea într'altă parte cu luntrea pe baltă.

— Deh ! Pescuitul nu e uşor lucru, spunea cu tâlc conu Grigore către doamna G. Trebue să ai voinţă şi răbdare... Trebue să fii liniştit.

— E o şcoală, o şcoală înaltă a caracterelor, întregea boier Dinu. E o educaţie a voinţei. Trebue multă stăpânire de sine... Trebue să ştii să trăieşti în singurătate... Să priveşti viaţa cu înţelepciune... Nu-i bucurie mai mare decât să uiţi de lume, să laşi departe toate necazurile, pentru o zi, pentru două. Uite doamnă, eu zic că pescuitul are ceva din exerciţiile hinduse aşa numite Yoga. E aceeaşi filosofie a vieţii.

— Pe mine, mărturisi doamna, mă amuză nemaipomenit când văd peştele apropiindu-se de ac, îmi bate inima de parcă să-mi sară din piept...

Intr'adevăr, când vedea că i se smuceşte undiţa doamna G. ţipa de parcă ar fi muşcat-o un rac... Toţi alergau spre ea speriaţi...

— Uite !... Uite !... şi arăta surescitată.

Deobicei cei doi prieteni şedeau la câţiva paşi unul

de altul, pe butuci cojiţi de salcie, pândind cu un aer absent.

Boier Dinu, cu profilul lui clasic, uşor diformat, cu acea labă a gâştei la coada ochiului, care-i sporea distincţia şi nedespărţit de lavaliera neagră, aştepta cu o înclinare a capului profund meditativă.

Conu Grigore, rumen şi îndesat ca un egumen obez, cu ciocul cărunt-cărămiziu, mai curând părea că dormitează.

Singur în luntre, Ladima hoinărea pe imperiul bălţii. Era o beţie fără seamăn, în pătrunderea aceasta lină printre stufuri şi scorburi de salcie. Apa mlaştinei noroioasă, se limpezea mai apoi într'un verde greoi, încărcat de esenţe tari... Intra prin cotloane scurte... trecea pe sub liane de apă şi aştepta... necontenit. Nici el nu ştia ce aştepta, dar i se părea cu neputinţă ca din imensa singurătate să nu se ivească vreun duh al apelor, de dincolo de lume. Mirosul iute al mlaştinei îi irita puţin respiraţia. Se simţea privit de ochi nevăzuţi... I se părea că există fiinţe de dincolo, a căror făptură nu poate fi desluşită de stuh şi salcii, cum nu poate fi deosebită culoarea şarpelui de a frunzişului. Câte o scorbură groasă şi înclinată de salcie, lovită de trăznet, aducea un nou fior de singurătate. Din când în când păsări mici de apă, speriate, îşi luau sborul. Dar cele mari rămâneau sfidătoare parcă... Câte un cormoran, ca un vultur negru, cu labele şi ciocul galbene, aştepta aproape să treci pe lângă el. Dar îndeosebi era un ochi de baltă, către care totdeauna Ladima se ducea întins ca o făptură fascinată. După ce se strecura cu greu prin vreo două gârle întrerupte de sălcii răsturnate pieziş, cu încolăcituri năprasnice de brădiş şi liane şi după ce luneca lin printr'un cotlon îngust şi scurt ca un gang, se deschidea dintr'odată o

priveliște fără seamăn. Era ca o arenă circulară, mare cât un stadion, înconjurat într'o parte de un zid de stufișuri și liane, iar în cealaltă de un șir de sălcii, cu trunchiuri groase și de necrezut roșcate. Le erau coroanele scurte ca un pămătuf cenușiu alb, îngrămădiri scurte de generații nesfârșit mai tinere, crescute ca lăstarii pe trunchiul bătrân și buhăit.

Pluteau pe apă, ancorate cu lungi țevi de plută moale ca de un cauciuc verde, foile uriașe cu carnea grasă și geometric întinsă, acele tipsii rotunde și ușoare care sunt frunzele de nufăr, iar pe ele, oferite singurătății și soarelui de duhul nămolului, florile involte ca trandafirii galbeni cu miez portocaliu. Era un covor întreg, lin așternut pentru picioarele diafane ale unei zeități aeriene. Jumătate din luminișul de apă zăcea acoperit de nuferi, iar o bună parte din rest oferea, ca o lintiță, un „model redus" de nuferi, crinii de baltă, cu florile portocalii roșii deschise ca trandafirii sălbatici. Era o întrecere suavă de culori tari, ca niște țipete de dincolo de lume într'o singurătate pătrunsă de ea însăși. Deschis, un panopticum vegetal. Ladima lăsă cele două lopeți scurte ale luntrei lui în formă de coșciug și așteptă... Uneori, treceau, de necrezut reale, lin, ca purtate, niște semne de întrebare, subțiri, înalte ca de o palmă, pe oglinda verzue a apei. Erau rățuște care pluteau pe sub apă doar cu capul afară, deacurmezișul gârlei. Pluteau atât de lin că pe urma lor nu mișca nicio undă... Alteori semnul de întrebare era mai înalt, lăsa în urma lui o dâră argintată... Trecea câte un șarpe de apă grăbit. Ladima știe acum cu certitudine că și priveliștea largă a bălții celei mari și vederea aceasta de panopticum, le-a mai văzut odată, că ele sunt temeiul frunții lui de poet. Când era copil,

astfel de vise avea: cu lacuri suprapuse și întinderi nesfârșite, structurate egal, *fără să fie supuse legilor perspectivei.* Peste câteva minute, soarele cădea spre asfințit în pânza unui nor care-i descompune lumina albă și egală într'o coadă imensă de păun roșcat, trimisă printre trunchiurile boante de sălcii. Umbrele arborilor deveneau lungi. Când inima astrului mărit mai apărea o clipă și putea fi zărită, părea de diamant lichid. Peste arenă era atunci un spectacol mut de năluci uriașe, organizat pentru el singur, pentru Ladima, ca acele spectacole organizate pentru un rege dement al Bavariei, singur spectator. Când fâșiile de soare se strângeau, și retrăgându-se lăsau în urma lor umbrele egale ale începutului de seară, Ladima cu luntrea lui de forma cosciugului se întorcea mut și absent.

Opri luntrea înegrită mai departe, pentru ca să nu le tulbure pescuitul și sări pe pământul acoperit cu o crustă crăpată de secetă. Ei erau așezați la o mică distanță lângă un pâlc de copaci cu frunza ca a plopului, argintie, de păreau mereu în floare. Așteptă tăcut lângă boier Dinu, care privea atent jocul undiței.

— Păcat, domnule, că nu te atrage pescuitul... Pentru un om ca dumneata, care se sbuciumă atât de mult la oraș... Ar fi așa, ca o binefacere. Ladima rămase mult pe gânduri, apoi se lămuri surâzând cu oarecare îndoială de sine.

— Nu pot, domnule Dănoiu. Nu e lucru tocmai curat. E cu viclenie... E și peștele o vietate a lui Dumnezeu, pe care o pândești... pe care o păcălești... Când e apa mai limpede uneori, ca acum, și văd câte un pește argintiu dănțuind inconștient și ispitit în jurul momelii, mie îmi vine să strig... fugi, prostule, de acolo. Drept să-ți spun, nu-mi place anume afacerea aceasta cu momeala, nu-i treabă boierească...

— Dar e mai boieresc năvodul pescarilor? întrebă nedumerit boier Dinu.

— Acela-i altceva... acolo e o luptă... o cursă... dar nu o ispită. Nu face apel la puterea de hotărîre a bietei vietăţi... Cum să-ţi spun?... Nu îi e solicitată cu nimic încrederea... Şi pe urmă pescarii nici nu au pretenţia că sunt boieri.

Boier Dinu făcu haz, şi mai povesti şi celorlalţi întâmplarea cu Ladima, care nu vrea să abuzeze de încrederea peştilor.

Uneori după amiaza, în timp ce, până către apusul soarelui, după siestă, ceilalţi jucau bridge, Ladima hoinărea pe câmp, bucuros să calce pământul acesta dobrogean cu iz asiatic.

Deasupra bălţilor, pe podiş, cât vedea cu ochii, erau unduiri largi, acoperite cu o vegetaţie vizual săracă, de sub care viroagele trădează în curmăturile şi rupturile lor, galbenul argilei nisipoase.

Raritatea apei, tăria solului, fac ca toate speciile de plante să fie aci mai puţin arătoase, mai pipernicite parcă, mereu prăfuite. Dar ceeace pierd în aparenţă şi volum, din pricina rarităţii apei, produsele pământului acesta bătut torid de soare câştigă în sucurile lor ascunse, care sunt de o savoare fără seamăn, ca toate produsele pustiurilor. Aşa cum o lipsă într'un loc răzbeşte într'altă parte cu un câştig, aşa cum caii mici de stepă sunt mai rezistenţi şi mai iscusiţi decât produşii arătoşi ai staţiilor de remontă, aşa cum merele creţeşti sunt nesfârşit mai gustoase decât speciile umflate de California, roadele acestea care luptă cu seceta sunt mai bogate în sucuri şi savori. Mirosul buruienilor uscăcioase e mai pătrunzător, caisele şi merele au câte trei-patru soiuri de arome deodată, iar roadele anume de pământ sărac, pepenii galbeni şi verzi, roşiile, numai pe aci dau soiul lor lăuntric, nestricat de apă. Iar ceeace pierde vegetaţia în ce priveşte cu-

loarea, întoarce în plus isbeliştea albă a luminii atotbiruitoare, cu lucirile ei de săbii, resfrânte de pietre, de argila nisipoasă, de ochiurile de ghiol ca şi de frunzele albicioase. Tot din cauza acestei concentrări solare, oamenii care mustesc în uscăciune, într'un trai târît, poartă adesea în ei patimi tari şi necruţătoare.

Alteori se întorcea mai devreme, se aşeza pe banca de piatră şi privea ore întregi cele trei fotografii ale Adinei Dănoiu. O iubea ca un nebun, cu un nemărginit regret pentru ceeace n'a fost şi poate că ar fi putut să fie, cine ştie, dacă s'ar fi întâlnit... Ar fi adorat-o ca şcolăriţă, s'ar fi supus toanelor ei şi ar fi vrut să fie în visele ei, când punea semnul de întrerupere al panglicii în carte... Ar fi vrut să-i cunoască toate amărăciunile... Să fie cu ea în tren, necunoscuţi de nimeni, să coboare pe o potecă de munte glumind... Ştie acum că ea juca frumos tenis, că la pian cânta Beethoven şi Chopin... Ştie şi cum a murit... S'a închis în camera ei de sus şi şi-a tras un glonţ de revolver în inimă... In inimă, ca şi când a vrut anume s'o pedepsească. Citeşte pe monument: ...Adina Dănoiu, 17 April 1880—17 Octomvrie 1912. Aşa dar a fost într'o seară de Octomvrie... Intr'o zi reală a săptămânii care purta un nume ca zilele de astăzi... Să fi fost într'o miercuri? Şi Ladima tresări înfiorat... Sau poate într'o sâmbătă seara?... Precizarea asta a zilei, gândirea acestei precizări îl integra într'un concret care îl destrăma tot.

*

Ladima suferea de fascinaţia apelor mari. De mic copil, visele lui năluceau mai mult imperii de ape, lacuri suspendate, geyseri. Basmele şi legendele îndepărtate îl strângeau ca o ghiară când pomeneau de ţinuturi nemărginite de ape... Acum gândul mării

apropiate era pentru el ca un punct luminos pentru cel ce e preparat pentru somnul hipnotic.

— Boierule, e foarte simplu, îi spuse într'o zi Dinu Dănoiu... Pleacă cu acceleratul de 10 dimineaţa la Constanţa, fă o plimbare pe bulevardul Cazinoului, ia masa la Veneţia, vizitează după masă portul şi seara cu acceleratul de 6,30 te întorci. Faetonul te duce şi te ia dela gară.

Ladima şi-a făcut socoteala banilor, s'a bărbierit cu grijă, şi-a luat pardesiul pentru orice întâmplare, şi s'a îndreptat spre mare ca spre o întâlnire de dragoste... A avut şi destul noroc, pentrucă sunt puţine porturi în lume, în care marea să apară întâia dată cuiva în anume lumină, aşa cum apare celui care o vede întâia dată la Constanţa, această mare de culori neaşteptate. Nu e un crâmpei de lac văzut la capătul unei străzi care abia apoi se desfăşoară în evantai de ape, nu e petec de orizont care prelungeşte mai albastru orizontul unei câmpii sau al unei faleze. E o revelaţie ca dintr'altă lume. Când trenul a trecut de uriaşele rezervoare dela Palas, şi se rostogoleşte peste liniile de garaj, apare dintr'odată, jos pe dreapta, prăbuşit în fundul unei văi imense, portul tot, cu vasele şi catargele lor cu docurile şi silozurile, aşa cum sunt ştiute din tablouri şi estampe, dar apa mării nu apare în întâia clipă decât sub forma unei oglinzi pătrate, care este rada portului... Abia în a doua clipă a acestei întâlniri, călătorul îşi dă seama uluit, răsturnat în toată optica lui, că dealul cel mare albastru-vânăt de dincolo, la picioarele căruia se află bazinul cu vase, e însăşi marea şi că a fost victima unei diferenţe de colorit, dintre bazinul lucios ca un lac albastru şi vânătul negru al mării. Căci la Constanţa, privită întâia dată, marea creşte nemaipomenit spre cer. Aşa a văzut-o întâia oară Ladima şi numai crescând copleşitoare spre cer, pe toată întinderea ei nu şi-o închipuise.

Totul era, pe aceste străzi şi bulevarde, luminos şi aerian, chiar mişcarea necontenită şi îmbrăcămintea trecătorilor şi trecătoarelor, aproape toţi în vacanţă. In culorile tari ale priveliştii vinete din trei părţi, calcaroase în vest, peste care cernea din firmament cu lumină, femeile puneau culorile vii de pastel ale rochiilor lor înflorate şi ale umbrelelor de fantesie.

Intre bărbaţii aceştia care treceau în haine de vilegiatură, pantofi de tenis, pantaloni albi cu centuri de piele şi cămăşile gălbui de mătase, Ladima se simţea un fel de paria care s'a strecurat într'o sală de spectacol fără bilet... Ei nu erau grăbiţi, căci ştiau că vor rămâne acolo şi se înghesuiau în voie în pas de promenadă. El era nerăbdător şi neliniştit, căci vrea să vadă mult înainte de a pleca. La restaurantul Veneţia, deasupra portului, unde l-a dus un grup de colegi din Bucureşti, la ora prânzului, (au fost singurii care au mai găsit masă la ora aceea, anume rezervată pentru domnii gazetari) Ladima cunoscu chinul dulce al femeilor oferite cald trecătorilor cu drept de intrare în cetate : genunchi goi, căliţi, descoperiţi fără grijă de sub mica rochiţă prea scurtă, spatele gol şi braţele ca şerpii nisipii.

Povestea şi el despre raiul dela Dinu Dănoiu, când fu vehement întrerupt de un confrate dela o gazetă de opoziţie, cu o voce răguşită, icnită.

— Ce boier, domnule, ce boier ? Ia mai slăbeşte-mă cu atâta boierime, că e un fost ofiţer de administraţie feciorul unui şef de gară de pe linia Filiaş-Tg. Jiu. De unde-l mai scoateţi şi pe ăsta boier ?

Ladima asculta neîncrezător şi nu ştia ce să răspundă. Celălalt continuă aşa, furios parcă din senin.

— Păi dumneata ştii cum şi-a făcut averea ? Să ţi-o spun eu. Nevastă-sa trăia cu colonelul Comăran, comandantul regimentului de roşiori, în care era el ofi-

ter de administrație... Ea l-a tocat pe Comăran de averea lui personală și l-a și nenorocit, că pe urmă a trebuit să-și sboare creerii... Pezevenghiul ăsta își ținea contabilitatea la punct, dar mânca banii furați, prin nevastă-sa. Dealtfel și pe el l-a scos din armată tot atunci...

Ladima ascultă și se prăbuși cu totul.

Celălalt reluă oarecum împăciuitor, turnându-și în pahar.

— Mă mir că nu cunoști chestiunea... n'ai auzit de scandalul acesta, de care a vorbit tot Bucureștiul acum zece-doisprezece ani? Că n'a fost numai atât... In 1912 și-a împușcat nevasta... A fost și arestat... Mi se pare că a fost și la ocnă.

Aci însă interveni un altul rotund și rumen la față ca un brânzar cumsecade.

— Ei dă-o naibii și tu cu ocna... Nici n'a fost judecat măcar... Afacerea a fost clasată... Femeia bolnavă de nervi se sinucisese, dar rudele ei, care rămăseseră fără parte de moștenire, reclamaseră la parchet și susțineau că a fost împușcată de el... După vreo șase luni afacerea s'a clasat.

— S'a mușamalizat, interveni celălalt. S'a mușamalizat. Că a plătit cu desnădejde...

— Ascultă dragă, îmi aduc aminte toată chestia, căci pe vremea aceea o foaie de șantaj ducea o campanie ațâțată de rude pe chestia asta și m'a trimis să fac o anchetă... Femeia a fost găsită, încuiată în camera ei, cu revolverul în mână, iar Dinu Dănoiu a venit abia mai târziu din vie. Incuiată, pricepi?

— Dece nu spui și ceeace dovedea cu martori, gazeta de șantaj, cum zici dumneata? Că deși cheia a fost găsită în ușă, iar ușa închisă, în camera aceea se mai putea intra și pe o altă ușă, e drept condamnată, dar care își avea cheia ei totuși, iar cheia aceasta *nu s'a*

mai găsit niciodată. Dinu Dănoiu pretindea că o avusese nevasta lui, care o aruncase sau o pierduse probabil. Asta e... dece vorbiţi dacă nu ştiţi ?

— Nu ştii dumneata care spui că a fost condamnat, care născoceşti o întreagă poveste.

— Iţi propun un lucru... Să stăm de vorbă cu Stătescu, preşedintele Tribunalului, că era tot la Constanţa atunci, stagiar, sau cu avocatul Olniceanu, că el trebuia să reprezinte partea civilă. Dar să nu vorbeşti...

Ladima nu mai asculta nimic... Un vapor alb de călători trecea prin dreptul farului ieşind în larg... Nu mai vrea să ştie de nimic, nu se mai regăsea nicăiri... Repeta privind năuc :

Fuir ! là-bas fuir ! Je sens que des oiseaux sont ivres
D'être parmi l'écume inconnue et les cieux ![1]

Totul, dar să nu mai fie între oameni... Când seara faetonul se opri din ocolul uruitului în faţa ceardacului peron, sări numaidecât ca să nu întâlnească pe nimeni mai înainte şi se opri ascuns, aprinzându-şi, topit sufleteşte, o ţigare. Imaginaţia lui care crea lumea din nou, dădeau femeii din cele trei fotografii o conştiinţă atât de amănunţită şi pasiuni atât de intense, că simţi că nu putea să fie nici înţeleasă, nici fericită... Cum pot să fie oameni atât de răi ca să ducă la sinucidere, căci Ladima nu putea admite teza asasinatului, o făptură care se dăruia atât de total ? Dacă s'a sinucis e că între cei doi bărbaţi, unul preţuia pentru ea mai mult decât viaţa... Dar s'a sinucis ca să urmeze destinul amantului care-i sacrificase totul, sau s'a sinucis pentrucă din iubire pentru acest Dinu Dănoiu, exploatase şi distrusese viaţa unui om care o iubea ? Poate s'a

1 Să fugi ! Să fugi într'acolo. Simt că păsările sunt bete Numai fiindcă pot fi între haosul înspumat şi cer.

sinucis pentrucă era chinuită, umilită de un Dinu Dănoiu, care nu putea suporta lângă el o „neurastenică" îndrăgostită dement, după ce se folosise de ea ca să-şi adune averea şi vrea s'o alunge?...

Socoti anii, şi văzu că ar fi avut, că avea aproape vârsta lui, că ar fi putut iubi şi ar fi fost iubit de femeia din aceste fotografii, de femeia care a fost pusă în zidul acestei capele şi din trupul adorat al căreia, mai sunt şi acum rămăşiţe în vizuina de ciment zidită.

Grupul celor patru se întorcea echipat dela pescuit, dar Ladima nu se mişcă de pe bancă, decât când fu chemat anume. N'a putut să dea lămuriri prea multe despre ce i-a plăcut la Constanţa şi nici nu mai putu gusta cu aceeaşi tragere de inimă cina îmbelşugată pe care ieri o exaltase într'un lirism gastronomic. Işi zise, descompus de tristeţe, că toate merele din lume au sub coaja ispititoare, în adâncul miezului, viermele lor.

După plecarea doamnei şi domnului G., pe la 17 August, boier Dinu şi conu Grigore îşi aduseră aminte de invitaţia unui prieten, proprietar de pe lângă Mangalia, care-i poftea la masă într'una din zile şi se hotărîră s'o completeze, acum cu deschiderea vânătoarei, cu o dibuire a miriştilor proaspete, care după părerea conului Grigore, promiteau mult. Marin îi spusese că se iviseră un cârd de dropii înspre Topraisar. Se echipară cu tot tacâmul şi făcură loc în poştalion şi lui Ladima, care era ispitit să vadă din nou marea... Până la prânz nu găsiră decât mărunţişuri şi păreau destul de plictisiţi... Cârdul de dropii se evaporase. Ladima simţea însă, ca un aparat fin, radiaţia nevăzută a mării în sporul de lumină peste mirişti şi era întreg ca o baterie încărcată... Ocoliră dâmburi lungi, peste câmpuri, pe drumuri care nu erau însemnate decât prin făgaşul câte

unei singure căruțe și acela șters din când în când. Nu se mai puteau orienta decât după stâlpii de telegraf, deși era vorba de drumuri însemnate pe harta lui Dinu Dănoiu, pe care însă nu o folosea decât el, avid să identifice, căci ceilalți cunoșteau toate viroagele. Trecură prin vreo două sate adunate pe șoseaua-drum care traversa județul și pe urmă iar se pierdură pe drumul de care. Un sat tătărăsc aruncat în calea lor, părea un rest ars dintr'un târguleț aproape dispărut. Casele joase și mici ca niște cotețe lipite cu humă, n'aveau niciunele niciun soi de ogradă, că nu mai știai pe unde trece drumul, dar cele care năzuiau spre o curte, se mulțumeau cu un gard de piatră de mare, neregulat, înalt abia de două-trei palme. Nu era iarbă în curte, pământul era negru ca ars, cum negru era și praful drumului. Ținut de secetă.

Grupul tot se opri, pentrucă boier Dinu vru să cerceteze felul boabelor de grâu, la o arie de treerat. Patru cai slăbuți, dar osoși, ocoleau, legați de aceeași funie, într'un joc care lui Ladima i se păru cumplit... Dar nu era o glumă, era o formă a luptei milenare pentru pâine, într'un ținut secetos. După ce își făcură siesta, la conac, când se lăsă ziua spre apus, oaspeții își părăsiră poștalionul la gazdă și porniră să cerceteze miriști și lanuri de porumb pe malul mării pe jos. Luaseră acum cu ei și un om al curții, cunoscător al locurilor. Străbăteau un podiș cu puține lanuri, cu mai mult imaș de iarbă aspră și târîtoare, aproape sârmoasă. Toate soiurile de buruieni luptau pentru viață pe solul crăpat din loc în loc. Ciulinii încărcați, florile lor ca niște lampadare uscate, scaieți cu fructele ca măslinile mici verzi, mărăcini în buchete joase cu o incomparabilă arhitectură de ace lungi, desenând material parcă muchile unui diamant vegetal... Pe când cei doi scrutau tufișurile de răsură și micile lanuri de pelin alburiu, Ladima cerceta numai orizontul, cu setea albastrului

marin. Călca strâmb, îi intra praf în pantofi, dar își zicea că după fiece colț putea fi miracolul. „Rareori am avut atâta ghinion", se plângea asudat boier Dinu... Era atât de furios că ar fi tras în vrăbii. Pe Ladima îl interesa și îl amuza țâșnirea neîntreruptă a șobolanilor de câmp, care le tăiau necontenit calea. Surprins de cealaltă parte a drumului, rozătorul, mare cât un șobol, alerga instinctiv și automat spre văgăuna lui, chiar dacă era mai departe, și chiar dacă trecea aproape printre picioarele oamenilor. Vegetația era parcă ștearsă, cu adevărat decolorată de un soare necruțător... Și totuși printre tufele de pelin, cu frunzele prăfuite, ochiul atent descoperea flori de culori atât de vii și de curate, că păreau acolo mici minuni.

Căci din când în când, dintre buruienile și mărăcinii de tot soiul, biruia mai mult câte o specie și atunci petece întregi din podiș erau când de un albastru albicios, când de un galben viu ca o ploaie de aur. Ladima ar fi vrut să le știe numele și aci. Călăuzul vânătoresc se scărpina în cap, își teșea mustața și șovăia să răspundă :

— Apoi cum să le zici, flori, domnule, iaca flori.

Dinu Dănoiu îl îndrepta însă cu bunăvoință :

— Apoi află domnule Ladima, că floricica aceea albastră este chiar cicoarea atât de iubită de poeți, iar floarea cea galbenă de pe lângă sârma de telegraf căzut, este lumânărică...

Omul curții își mai teși mustața nedumerit și se abătu în dreapta...

— Deh ! asta așa-i, e și cicoare, că asta-i cicoare, e și lumânărică, dar vedeți dumneavoastră că sunt și altele. Asta e calapăr, asta e ciuboțică și câte și mai câte, și aduse câteva smocuri de flori.

Intr'adevăr, ceilalţi constatară uimiţi, că florile, fie albastre, fie galbene, erau acolo, pe câţiva paşi, specii atât de deosebite, că nu le venea să creadă...

— Apoi, domnule, eu cred că sunt pe lume atât de multe, că nici nu le ştiu numele şi nici n'ar fi cuvinte destule ca să aibă fiecare câte unul. D'apoi nici nu sunt la fel în toţi anii. Le ia pe unele vântul şi aduce altele... Da cine să le ştie ? Florile lui Dumnezeu...

Deodată, din nimic, conturul neregulat al zării se întregi desăvârşit geometric, ca un petec albastru de cobalt atât de artificial, încât prin reacţiune, conjugat apoi cu revelaţia identificării, deveni o prezenţă halucinantă.

S'au oprit într'un loc unde faleza scădea cât un mal şi s'au aşezat jos pe dâmbul de pulbere alb, pe care luptau să urce nişte arbuşti mici, cu o arhitectură de spini fină ca muchiile întrepătrunse ale unei piramide de cristal. Marea ocupa mai bine de jumătate din aria priveliştii, de necrezut prezentă şi albastră mereu cum e cobaltul. Ladima fu copleşit de curba perfectă, imensă şi inumană a orizontului de oţel. Spre ţărm, acest albastru vânăt se degrada în mod inegal, devenind pe alocuri, mai încoace, de un verde lichid transparent, iar la ţărm apa mării era aproape galbenă. Era agitată şi purta petece de spumă albă risipită ca sfărâmăturile unei banchize de zăpadă. Valuri mari ca nişte creste albe în goană, se formau numai aproape de tot de mal, venind să moară sdrobite şi apoi retrase de pe plaja albă. Ladima se gândi că aceste trei valuri paralele cu ţărmul, au fost comparate cu liniile întrecerilor de centauri albi într'o poezie altfel destul de proastă şi văzu că totuşi o altă imagine mai bună nu găseşte. Din nou avu senzaţia pătrunzătoare că această mare creşte gigantic spre cer, la orizontul neînduplecat în desăvârşirea lui de oţel, şi Ladima se trezea strângând dinţii şi pumnii. De fapt era aci optica deosebită a

Mării Negre, atât de intens cromată, când e privită cu asfințitul soarelui în spate. Spre stânga faleza se înălța ca un parapet înalt de argilă, neregulat ca o ruptură roșcată pe câțiva kilometri, alcătuind spre capătul celălalt un promontoriu înfipt în mare, și acum radiind puternic sub lumina asfințitului. Dealungul falezei alerga, prăbușită jos și pustie, plaja îngustă.

Nu era nicio legătură între această mare cu plaja și culorile ei prăbușite, și podișul uscatului, cu satele lui, care se sfârșea sus, tăiat în gol. Era ca o ruptură între două lumi.

Boier Dinu privea și el marea, fără tulburarea mută a lui Ladima, care nu putea scoate o vorbă...

— Boierule, cine nu cunoaște marea, nu poate să-și închipue niciodată cât e de poetică... Uite ce frumos se sfărâmă valurile... Pentru mine nu e o plăcere mai mare decât să stau și să admir marea. Ah, s'o privești noaptea pe lună. Avea ochii aproape umezi. Să fii într'o barcă, cu o femeie, și să asculți muzica de pe mal, găsesc că e divin... Ah, să vezi marea la Veneția noaptea !

Conu Grigore, mângâindu-și ciocul cărunt-cărămiziu, se întoarse spre Ladima.

— Ei, poetule, ce ai tăcut ? Nu cumva nu te inspiră marea ? Ei, marea trebue s'o cunoști. Și pe urmă întregi conclusiv, strângând pe gânduri buzele groase : Numai sentimentalii pricep marea. Frate Dinule, după părerea mea, ar trebui să te apuci de scris... Ai talent... uite, faci și pe altul să înțeleagă frumusețile mării...

La vreun kilometru și mai bine, apăru de peste capul înfipt în mare și sburând către ei, dealungul și la înălțimea falezei de pământ roșcat, dar nu în umbra ei, ci puțin deasupra, cât să primească de sus lumina soarelui care cobora spre orizont, o arătare albă, de un alb care tăgăduia toată priveliștea... Venea lin, cu aripile mari, nemișcate, vâslind acum numai ca să-și sus-

ţină mişcarea. Era singur ca un sol alb înaripat, trimis din azur să cerceteze o lume de jos.

Dinu Dănoiu tresări şi se ridică în picioare, pregătindu-şi puşca. Conu Grigore spuse cu un fel de dispreţ, dar şi cu rămăşiţa altui sentiment:

— E un pescăruş.

Dar Dinu Dănoiu ridică din umeri.

— Tot n'am vânat nimic azi.

Conu Grigore nu mai avu nimic de obiectat, deşi păru puţin iritat.

Ladima, care nu pricepea la început despre ce e vorba, începu să-şi muşte speriat mustaţa.

— Boier Dinule, n'ai de gând cumva să tragi în pasărea asta care vine aşa liniştită spre noi!

— Fugi, domnule, de aici, lasă că la vânătoare mă pricep ceva mai bine ca dumneata.

— Bine, dar dacă vine spre noi! Cum să omorîm o făptură care vine spre noi?

— Taci dumneata din gură... Și-ai să vezi...

Pescăruşul vâslea acum, iuţind sborul, în singurătatea de nisip alb și pietre a plăjii... Lumina vie şi moale a apusului era adunată pe spatele făpturii lui albe ca o aură... Dinu Dănoiu fixa spre el ochii mari negri frumoși, fascinându-l parcă prin dorinţa lor intensă. Dela un timp, ridică sub braţ puşca. Ladima gândea înebunit și nemişcat, căci nu-şi mai răsucea nici măcar mustaţa de palicar, că dacă o minune nu opreşte vâslitul lin, al pasării albe, fiecare secundă care se scurge, apropie, într'o viteză de accelerat care merge spre podul rupt, o catastrofă, aci şi acum echivalentă invers doar cu apariţia primei celule a vieţii pe pământ. Și în timpul când gândea aceasta, ceeace începuse nu numai că nu se oprea, dar secundele erau şi mai grăbite. Un eu, fie el de pasăre albă, avea să fie sfărîmat de glonţ, oamenii știau asta şi acest eu

care era deci şi el un centru al universului şi o specie, vâslea senin înainte.

Ladima ar fi dorit să se întâmple ceva, pentru ca pescăruşul să se abată spre mare, acum în aceste ultime secunde ale vieţii lui. Văzu, la vreo trei sute de metri, o tufă de soc de pe faleză cu umbra ei prelungită de asfinţit peste valuri şi crezu că minunea din ultima secundă se va întâmpla, ca un mesaj de graţie sosit călăului în clipa când ridică securea... Mai nădăjdui că se va lăsa amăgită de luciul vreunei pietre. Dar pasărea vâslea mai departe, mărită clipă de clipă, cu aripile albe uşor încovoiate ca ale unui înger ieşit să se joace în asfinţit, când plaja e singuratecă şi albă.

Dinu Dănoiu aprecie distanţa strângând buzele mari: era tot într'o aşteptare intensă. Ridicase arma pe piept.

— Domnule Dănoiu, dacă eşti în stare să sfărîmi cu gloanţe pescăruşul ăsta care vine spre noi, nu mai e pic de frumuseţe în lume!... Nu voi mai citi niciodată o carte de poezie omenească.

Dar chiar să fi voit, Dinu Dănoiu nu-l putea asculta, că nu mai era Dinu Dănoiu... Frumosul lui profil de Cezar blând era parcă desfigurat de ură. Laba gâştei dela coada ochiului care deobicei îi era adunată ca un semn de suferinţă, era acum crispată ca o ghiară, căci coada sprâncenii era ridicată. Buza de sus se înălţase spre comisuri, cu o mânie înfiptă în adâncul fiinţei lui. Ca şi când intervenţia lui Ladima l-ar fi înfuriat ca o demascare, hotărîrea lui, oarecare la început, avea acum ceva dintr'o răfuială transcendentă împrejurării, din motivul eurilor adevărate, faţă în faţă. In clipa aceea, pescăruşul era aproape în dreptul lor. Trase reflex, cu anticipaţie, deoarece Ladima întinsese braţul şi apucase de armă, dar era prea bun vânător ca să greşească. Aripile, foarte mari în ulti-

mile clipe, mai plutiră câtva timp, încât se păru că pasărea n'a fost lovită... dar după vreo zece metri, pescăruşul se răsuci în jurul lui însuşi şi căzu apoi ca o piatră.

Au alergat acolo în grabă... căci încă mai sălta în nisip ca un cocoş cu gâtul tăiat. Când au ajuns ei, se oprise. O alice sau două îi retezase aproape gâtul scurt şi gros cam sub guşă. Era un exemplar, după părerea vânătorilor, cu totul singular. De două ori mai mare ca un porumbel şi cu o deschidere a aripilor de mai bine de un metru. Alb tot, nu era cenuşiu decât foarte puţin pe sfârcul aripilor. Ciocul lung şi lat cât un deget negru, prea mare, avea ambele clape lungi dar de sinuozităţi diferite. Erau ca o gură mare expresivă. Capul mic şi îndesat ca al peştelui, era doar încheierea arcuită a gâtului, cu singură podoabă: perla neagră şi lichidă a ochiului, în albul penelor moi.

Au vrut să-l lase acolo, dar Ladima l-a luat şi l-a aruncat în valuri... S'a uitat după el lung şi când s'a întors lângă ceilalţi, boier Dinu, acum domolit, l-a dojenit acru :

— Boierule, da' nu ştii să te stăpâneşti... Păi, ce-ai face dumneata la vânatul căprioarelor ?

A doua zi a socotit să plece dela conac cu trenul de 9½. A stat o oră şi mai bine, fumând, pe gânduri, pe banca de lângă capelă, în faţa celor trei fotografii... Privea perlele negre ale ochilor strălucitori în albul mat al corneei şi într'un rând încercă să trăiască ultimele clipe ale femeii, care priveau spre el, cu înţeles. Schimbă locul, dar privirea îl urmărea ca şi când ar fi fost destinată unei intenţii transcendente, încă din clipa pozei.

De cei doi se despărţise de cu seară, s'a urcat deci în faeton, în timp ce Marin vizitiul punea geamantanul cafeniu de carton presat, înapoi. A uruit faetonul înăbuşit, apoi brusc a uruit mai dur şi Marin a arătat cu codiriştea biciului sticla sfărîmată pe gardul mare de piatră, scăldat în lumină : „De când cu câinii ăştia dela Reşiţa, s'au speriat rău Tătarii“.

TURNUL DE FILDEŞ

Traversând grădina Ateneului, cei doi gazetari întâlniră un bătrân domn cu înfăţişare anacronică, pentru acel an 1938, şi mai ales pentru o vară atât de călduroasă. Asfaltul părea oglindă, privit înainte la câţiva metri, dar se adâncea moale sub călcătură, iar circulaţia, către ora două, era aproape întreruptă. Rarii trecători îşi descheiaseră hainele uşoare de vară, şi-şi scoseseră cravatele, sufocaţi de zăduf. Bătrânul domn era însă îmbrăcat într'un costum negru, atât de lustruit că părea dintr'un soi de mătase verzuie, purta cămaşa albă cu guler tare, prea larg pentru gâtul lui slăbit, de-i atârna pielea ca guşile unui curcan. Trebue să fi fost destul de înalt pe vremuri, căci şi aşa, ca un copac uscat, încocârjat puţin, era destul de lung. Avea în hainele lui, devenite prea largi, vestigii dintr'o mare eleganţă vestimentară. Marginea de pe piept a vestei avea un tighel alb, iar în buzunarul de sus al hainei veghea deasemeni colţul unei batiste de linon alb. Haina neagră avea şi ea un tighel de panglică mai groasă, ca un şiret, acum însă ici-colo rupt şi cusut fără prea multă îndemânare. Pantofii de lac, negri cu bot foarte ascuţit şi cu crăpături albicioase pe liniile de îndoire, erau acoperiţi cu ghetre albe, peste

care cădeau pantalonii prea lungi. Obrajii, acum osoşi şi scofâlciţi, se ascundeau parcă ruşinaţi, în dosul unei mustăţi mari albe, rezistând la fierberea de raze, ca şi când paloarea lor ar fi fost de pergament.

— Compară, spuse unul dintre gazetari, pe acest boier adevărat, care ştie să fie atât de demn în bătrâneţea lui scăpătată, cu bădăranii ăştia numai în cămaşă şi cu mânecile suflecate — şi arătă doi flăcăi cu pielea arsă de soare, cu piepturile păroase, în cămăşi albăstrui, cu capul gol, care păreau să fie doi funcţionari particulari, grăbiţi să traverseze piaţa Ateneului ca să mai poată prinde tramvaiul, acum după închiderea magazinului. Luciul de oglindă al unui mare automobil nichelat care arcui, ca să tragă la intrarea hotelului, mări impresia de torid incandescent, a namiezii. Cel mai bătrân dintre gazetari îl salută pe domnul în negru, care scoase ceremonios pălăria tare, lustruită pe margini ca şi haina neagră, şi schiţă un zâmbet mirat pe sub mustaţa albă şi lăsată pe colţurile gurii...

— Cine e ? îl cunoşti ? întrebă surprins celălalt gazetar.

Tovarăşul său, care pe lângă gazetărie îşi încercase pe vremuri norocul şi într'un roman tradiţionalist, răspunse, cu capul întors încă după cel ce trecuse.

— Nu-l cunosc personal, îl întâlnesc însă adesea, pe aici prin faţa Ateneului. Am întrebat într'o zi pe un prieten cine este şi mi-a spus că se numeşte Ruscanu şi este fiul unui Ruscanu care a fost de nenumărate ori ministru sub Carol I.

Cel mai tânăr întoarse şi el capul plin de admiraţie după trecătorul care se îndrepta spre noul sediu al Jockey-Clubului.

Trebue să corectăm puţin informaţia excelentului gazetar, care dealtfel nu era la întâia informaţie greşită, şi să arătăm că bătrânul în haine negre nu era chiar

fiul fostului ministru Ruscanu, ci numai ginerele lui, Paul Lomanesco, şi că mergea într'adevăr la acel club al cărui membru era, unde spera să împrumute o sută de lei dela un alt membru, care tocmai îi vorbise cu vreo două zile înainte, de candidatura unui prieten al său, în vederea alegerilor de membri, care se apropiau. Il aşteptase şi în ajun, zădarnic, iar acum era flămând şi furios că nici nu telefonase măcar la club că nu vine. Numărul ambiţioşilor din ceeace se numea lumea bună, care se doreau membri ai acestui aristocratic club, era foarte mare, dar condiţiile de admitere extrem de dificile şi în asemenea împrejurare un vot juca foarte mare rol. Pregătirile începeau cu mult înainte şi se traduceau, pentru Paul Lomanesco, prin invitaţii la masă, prin împrumuturi discrete de sume mici, căci în cele din urmă era din ce în ce mai rău cotat. Işi stricase dealtfel singur această cotă, acceptând simple invitaţii la masă, pe când tovarăşii săi dela Jockey-Club, cel dintâi club al ţării, nu se mulţumeau fără locuri în consiliile de administraţie ale feluritelor întreprinderi, ori alte aranjamente avantajoase, în schimbul voturilor lor.

Dealtfel pentru ca figura acestui „boier de altă dată" (când se spune că boierii erau boieri, nu ca acei „parveniţi" care acaparaseră viaţa politică şi financiară a ţării în această epocă de după războiul din 1916—18) să ne apară mai apropiată înţelegerii, este nevoie să-l lăsăm mistuit de sucurile gastrice în fotoliul clubului şi să ne întoarcem cu un sfert de veac în urmă, deci chiar în ajunul marelui război, în lăudata „epocă de aur", încercând să desluşim mai de aproape oameni şi împrejurări de dinainte de 1914.

★

Aşadar, de o săptămână Irena Lomanesco telefona într'una, căutând să-l surprindă pe nepotul ei, Gelu

Ruscanu, acasă dimineaţa, sau în cursul zilei la birou. Să încerce seara la redacţie se codise, căci i se părea ciudat ca numele ei să fie pronunţat departe, într'o lume necunoscută, pe care în clipa aceea nici n'o vedea, iar ea să fie legată de acea lume, printr'un fir care o constituia, fie şi pentru câteva clipe, prizoniera celor de acolo... Dar promisese doamnei Hariton şi socoti că o femeie de lume trebue să-şi respecte cuvântul dat. Irena Lomanesco ştia că în cercurile acestei lumi bune, greşelile formale erau mai de neiertat, decât vicleniile, care dealtfel erau mai curând admirate, ca nişte „glume" reuşite (bineînţeles când consecinţele nu-l priveau pe admiratorul, care se vrea doar spectator gratuit) iar trădările cele mai murdare erau mai puţin dispreţuite decât o „Schoenheitsfehler" [1] în societate (adică în lumea lor). Termenul era împrumutat dintr'o limbă puţin familiară, — dar ei socoteau că îi „simt" sensul, care „nu se poate explica". Aşa cum dealtminteri, această lume se descoperea, capitulând în faţa unui excroc de mare anvergură, dar vorbea cu desgust de cel care comitea o simplă „găinărie" şi căruia fără greş i se închideau toate uşile. Promisese şi trebuia să-şi ţină deci cuvântul. Işi călcase pe inimă şi încercase azi într'o doară, pe la cinci după amiază la redacţie. Ii răspunsese, spre surprinderea şi fericirea ei de femeie uscată, chiar directorul ziarului, propriul ei nepot, pe care nu-l mai văzuse de luni întregi. Cu greu, în ajunul Crăciunului, reuşise să aranjeze o „împăcare de sărbători" după aproape un an de zile de„supărare", care la început pornise dela ea, fiindcă ii reproşa că se „înhăitase", întors dela Paris, cu oameni care nu erau potriviţi cu „obligaţiile lui sociale", dar spre marea ei uimire, această supărare fusese luată de nepot pe cont propriu şi el refuzase în urmă să răspundă la avansu-

---

[1] Oarecum: insultă adusă frumuseţii.

rile ei de împăcare şi evita chiar să mai întâlnească pe cineva din familia lui. Fusese pentru Irena un motiv de spaimă încă, în fața bătrâneței care o cuprindea, căci îndepărtarea nepotului îi agrava singurătatea, şi-i nimicea sentimentul că familia lor încă ar mai putea dura. In afară de hotărîrea susținută, de a fi, ea îmbătrântită şi uscată, posesoarea unui bărbat frumos, dorit şi căutat de celelalte femei, mult mai tinere ca ea, vanitatea ei coriace mai avea o singură coardă, ceeace ea numea „cultul familiei" simbolizat prin marea şi veche casă boierească în care locuia şi prin acest nepot care, alături de ea, constituia singura descendență a unui fost ministru din „marea generație dela 1870". Cetitorul nu va pricepe orgoliul acestei invocări, dacă nu va şti ce însemna „fost ministru" pentru viață socială a României de dinainte de cel dintâi război mondial, când impresiona nespus de mult chiar o simplă carte de vizită pe care scria, sub nume, doar atât „fost deputat". Era o cheie pentru toate uşile, datorită unui spirit de castă de necrezut, într'o țară de şase milioane de locuitori, care desființase prin constituție titlurile nobiliare şi princiare.

— Gelule te rog eu, mătuşa ta, să vii azi neapărat la noi, — şi femeia care nu mai cunoştea alte emoții, aştepta crispată, sprijinită în bastonul ei cârje, cu gâtul întins la aparatul fixat după modelul curent de atunci, în perete.

Dela celălalt capăt al firului, veni un „nu mamă" (îi zicea mamă, fiindcă ea îl crescuse) atât de slab şi de dezolat, că ea fu încurajată să insiste.

— Vino, Gelule mamă, vino chiar azi, s'ar bucura şi Paul.

Se înşelase însă în mod ciudat, căci vocea din aparat era slabă şi dezolată tocmai din pricina unei hotărîri care se simțea irevocabilă, definitivă, ca o plecare în-

ceată, lină, a unui vapor, din port, spre o destinaţie fără întoarcere.

— Mătuşe, dumneata nu poţi să înţelegi, nu mă mai interesează bucuriile şi necazurile lumii dumitale. E o lume moartă pentru mine... un cadavru intrat in descompunere.

Disperată, Irena, încearcă să devieze răspunsul, neaşteptat de brutal într'o glumă :

— Ei bine, iată, lumea mea nu se supără, dar lasă-ţi şi tu socialiştii tăi pentru o jumătate de oră, că n'o să te piardă. Şi aci adăogă, cu o şiretenie femenină, amănuntul care avea puterea să decidă asupra lui : Mai avem la masă numai pe Sineşti şi nevastă-sa. Era sigură că anunţarea în treacăt a prezenţei Mariei Sineşti, era o momeală cu multe şanse de reuşită. Şi chiar aşa fu, dar pentru cu totul alte motive decât le presupunea ea. Vocea aşteptată întârzie mult, Irena avu impresia că pâlnia aparatului însăşi pulsează tăcerea, pe urmă răspunsul veni moale, înşelând-o încă odată asupra motivelor adevărate.

— Voi veni, mătuşe, la ora mesei.

O cuprinse o bucurie seacă. Işi dădu seama că motivul adevărat pentru care îl căutase atât, nu era cuvântul dat bătrânei doamne Hariton, cât dorinţa ei de a-l vedea iar, fie şi înfrântă în cele din urmă de cerbicia acestui bărbat de aproape treizeci de ani, pe care ea îl credea tot copil, dar fără care viitorul i se părea un copac uscat.

Fericită începu să facă din nou ordine în atelierul năpădit de un soi de neglijenţă plastică, al soţului ei, care cultiva cu grijă desordinea, socotită de el motiv artistic. Alinie deci o parte din perinile vişinii de pe jos, puse tablourile cu abundenţa lor de lumină violetă în rame mari, presărate prin toate colţurile, la rând, frumos, unele în dreptul celorlalte, şi pe urmă deschise uşile

dela terasă, spre grădina care fierbea, în lumina aurie a după amiezei.

Prin cartierul „boieresc“, străbătut de strada Batişte, cam spre răspântie cu vechea stradă Scaune, în vremea când se petrec acestea, casa era într'o grădină imensă mărginită de trei străzi, de care era ferită printr'un gard de cărămidă solid ca un contrafort, şi atât de înalt că de pe stradă nu se putea vedea casa, ci numai coroanele castanilor mărginaşi. Cărămida roşie începuse să prindă ici colo muşchi şi putea fi cu greu ferită de afişele publicitare şi alte insanităţi, mai ales pe cele două stradele, mai dosnice. Dealtfel casa şi imensa ei grădină păreau nelocuite, căci tăbliţa de metal cenuşiu cu litere negre dela poarta de fier, căptuşită şi ea cu tablă ruginită : „Atenţiune, câini răi“... părea de prisos, fiindcă în decursul anilor puţină lume fusese văzută intrând aici. Stăpânii locuiau tot timpul în străinătate iar paznicii erau invizibili. Pictorul Paul Lomanesco şi soţia sa Irena se întorseseră totuşi de aproape un an în ţară, din motive care se vor vedea şi refăcuseră puţin vechea casă boierească. Mult nu, căci ar fi fost costisitor din cale-afară şi la drept vorbind ar fi fost mai convenabil să clădească alta nouă. Reparaţiile şi îmbunătăţirile priveau mai ales o cameră mare dinspre răsărit, transformată într'o vastă sală de baie cu mozaic pe jos, pe când alte trei camere mai din faţă, destul de spaţioase şi ele, fuseseră prefăcute, din dărâmarea pereţilor despărţitori, într'un cuprinzător atelier de pictor. Din trei ferestre spre apus se făcuse astfel una singură mare ca de vitrină, arcuită de trei ori sus şi unificată jos la podea, cu o uşă dublă, de sticlă înflorată care da pe terasă. Dealtfel această podea nu era uniform întinsă, ci tocmai în dreptul fe-

restrei constituia un fel de podium, cam cât o treime din cuprinsul atelierului, pe care ajungeai urcând două trepte. Se găsea pe podium în afară de chevaletul înalt, un mare pian negru, pe a cărui coadă lăcuită era aruncat cu un gust nonşalant, adică numai în parte, un şal persan. Dealtfel tot atelierul era mult în gustul epocii, după moda „artistă" creată de fraţii Goncourt, adică semăna cu un pod de casă şi cu un magazin de antichităţi. Mobile vechi, desperechiate, draperii bogate, vreo două divanuri joase, şi acestea cu stofe grele pe ele, brocarterie de tot soiul, se găseau laolaltă cu vreo două vitrine mari de un stat de om cu obiecte mici, acele „biblouri" care fermecau privirile gingaşe ale epocii. Tablouri numeroase, încadrate somptuos, păreau puse la întâmplare, în realitate erau distribuite pe pereţi şi unele sprijinite chiar pe podea cu un rafinament foarte gustat de cunoscătorii epocii.

In această zi de Mai, printre liliecii înfloriţi care mângâiau gingaş fereastra, veneau oblice, prelungi, razele roşcate ale unui solemn apus de soare. Paul Lomanesco, un bărbat ca de cincizeci de ani, foarte frumos încă, era la pian cântând cu aplicaţie concentrată o sonată beethoveniană.

Părul puţin rărit, cu fire lungi date peste cap, fruntea oblică înaltă fără nicio cută, contrastau cu pungile întunecate din jurul ochilor negri ca de odaliscă, cu obrajii palizi. Mustaţa galică îi cădea mătăsoasă în jurul gurii cu buze obosite. Purta un monoclu cu panglică neagră, petrecută pe după gât. Era într'un halat somptuos de mătase neagră şi cu ţesutul oblic, deasă ca şeviotul, cu flori de aur ca o uniformă de diplomat, în pantofi de lac, de casă. Ii plăceau atât de mult inelele, încât era greu de admis că toate pe care le purta aveau pietre veritabile. Alături de el, în picioare, soţia lui, Irena, femeie uscată, ca de cincizeci de ani şi ea, părea şi mai înaltă fiindcă se purta mereu în negru, ca

să pară distinsă. Avea gâtul înfăşurat într'un guler de voal şi dantelă neagră până aproape de urechi. Un medalion cu lănţişor de aur, în „sautoir“, făcea pendant cu monoclul bărbatului ei. Schiopăta de piciorul drept şi se sprijinea într'un baston-cârje cu mâner mic de abanos negru. Se vedea limpede că n'a fost nici în tinereţe frumoasă şi părea de mirare că o femeie, uscată ca o guvernantă, cu bărbie ascuţită, a putut să fie soţia acestui frumos pictor care se vrea înconjurat numai de lucruri frumoase. Vru să-l întrerupă, dar el îi făcu semn să spue ce are de spus şi continuă să-şi plimbe cu o uşoară distincţie mâinile pe clape:

— Spune mai departe...

Irena se întrerupse încurcată, căci nu ştia ce să mai adaoge.

— Asta-i tot... Trebue să primeşti neapărat.

El nici n'o privi măcar, spunând leneş, dar fără posibilitate de replică:

— Nu...

— Dece să nu primeşti? Atâţi inşi ar fi fericiţi în locul tău.

Işi puse monoclul cu o demnitate jignită, privind-o ca un judecător.

— Gara Ploeşti? Să pictez gara Ploeşti?

Irena după ce aşteptă un timp cu buzele decolorate, strânse, reluă şovăind:

— Al treilea tablou trebue să fie un port cu multe vapoare şi silozuri.

Pianistul diletant se întrerupse iritat, cu mâinile sprijinite pe coapse, cu coatele în afară. Vocea lui era muzical mânioasă.

— Dar căpitanul portului nu trebue să se vadă, Irène?

Femeia păru încurcată, însă îşi urmări gândul cu tenacitate.

— Fireşte, în faţa căpităniei trebue să se vadă, în uniformă, salutând, căpitanul.

Pictorul o completă mai iritat, perfid.

— Pe căpitănie trebue să se vadă bineînţeles drapelul naţional, nu?

Irena se întregi încăpăţânată, dar sfioasă, cu toate că, aşa în picioare, părea un jandarm în negru.

— Aşa cred... Ei doresc să arate în aceste şase tablouri, pe care vor să le puie în sala de Consiliu a Ministerului Lucrărilor Publice, realizările principale ale acestui minister... Ii întinse un plic mare, cât o servietă, alb, format oficial. — Uite aici sunt cele şase fotografii: Podul Regele Carol I, Gara din Ploeşti...

Paul Lomanesco o întrerupse dezolat.

— Nu pot face asta, Irène...

Femeia în negru râcâi cu vârful bastonului blana albă de urs de pe podium.

— Nu pricep dece nu poţi... Nu e aşa de greu...

— De acord, Irène, tu nu pricepi. Nu încape discuţia că nu păcătueşti prin exces de inteligenţă... A ta va fi împărăţia cerurilor... Dar până atunci eşti nevasta mea... şi e greu.

Din nou îl privi dreaptă, şi acum autoritară oarecum, fără să ia notă de dorinţa lui de a o jigni.

— In definitiv, nu văd dece nu ai putea picta aceste tablouri? Dacă ei le vor aşa? De vreme ce ni le plătesc?

S'a sculat de pe taburetul pianului şi se plimbă agitat.

— Dar eu sunt artist, Irène, şi un artist mai curând se spânzură decât să picteze, întocmai, gări şi porturi după fotografii, pentru sălile de consiliu. De asta am expus la Salonul Oficial dela Paris?

— N'am şi eu dreptul, ca nevasta ta, să te rog asta? Am promis lui Sineşti care şi-a luat obligaţia faţă de

Ministru să te convingă să primeşti. Oamenii aşteaptă să le faci concesia asta.

Ridică din umeri nenorocit.

— Ai tot dreptul, fireşte, Irène, să promiţi... şi ai dreptul să mă rogi ce vrei, dar să mă înebuneşti cu cicăliturile tale n'ai dreptul. Şi în picioare, apăsă furios pe clape. Nu, totuşi, fără distincţie. Femeia în negru îl întrebă înmărmurită, cu faţa uscată de martiră.

— Te cicălesc eu? Eu? Bine că mi-o spui... Asta-i părerea dumitale despre mine? Spune-mi acum că sunt şi rea, că sunt geloasă. Eu care te las să umpli atelierul cu femei.

Paul se întrerupse, dar rămase cu degetele pe clape.

— Nu... nu, eşti un ideal, eşti o sfântă... mergi sigur în rai, dar până atunci eşti nevasta mea şi, ţi-o repet, e greu.

Se aşeză pe taburet şi se apleacă apoi din nou, concentrat şi distins deasupra pianului, reluand motivul central al „Sonatei patetice". Dar era prea lipsit de talent ca să poată realiza muzica beethoviană. Nu avea destulă energie ca să poată reda nici fortissimile, care erau înlocuite cu un fel de sdrobire cu lopata pe clape, şi mai ales nu avea suficientă energie ca să realizeze acel svelt andante, care devenea sub degetele lui un fel de lipăit de papuci. Altfel se vedea cât de colo că era iubitor al muzicii, fie când se gândea pe el însuşi elegant şi elegiac cântând pentru vreo femeie frumoasă, la pian, fie când, sub pretextul că numai muzica îi favorizează inspiraţia, solicita pe câte o femeie de lume care să-i cânte în timp ce el picta copleşit de subiect.

Câteva clipe nu îndrăzni să-l tulbure în exerciţiul lui muzical. Aşteptă în picioare lângă un tablou, portret în mărime naturală al unei doamne foarte elegante, cu o mare pălărie muşchetar, de catifea violetă, din care o pană de struţ alburiu-viorie şi ea, alerga înapoi. Gâtul îi era înfăşurat într'un soi de imitaţie de blană,

făcută tot din fulgi viorii de struţ ceeace se numea pe vremea acea, un „boa". Propriu zis din figura doamnei se vedea astfel numai jumătate, profilul. Era îmbrăcată într'un tailleur vişiniu, iar silueta ei era elegantă ca un picior lung al unui *M* cursiv dictando, şi se subţia din ce în ce, până jos la vârful ascuţit al botinelor. Tabloul era încă pe chevalet, întreg, în picioare, părând că a fost terminat chiar acum, dar se puteau vedea şi alte portrete în picioare, elegante, tot aşa sprijinite direct pe podea şi toate nuanţate, mai mult sau mai puţin, în violet.

După ce mai aşteptă şovăind câteva clipe, femeia porni la atac.

— Ascultă Paul, peste câteva minute Sineşti şi nevastă-sa vin aci. Te rog, zi da... Şi continuă cu un ton mai scăzut : Pe urmă, crede-mă... Cei patruzeci de mii de lei pe care îi luăm ne-ar permite să cumpărăm vila dela Menton... Am putea să stăm aproape tot anul pe coasta de Azur... Aş veni eu singură în ţară, ca mai înainte, trei luni pe an, să lucrez moşia...

Exasperat se sculă dela pian.

— Bine Iréne, primesc... dar — şi aci îşi întoarse fuiorul moale al mustăţilor — fără căpitan. Şi fără drapel tricolor...

Aşteptă răspunsul ei. Acum ea şovăi.

— Dacă ei vor căpitan şi drapelul tricolor... probabil că nu se poate altfel.

Paul trânti amărît o scrumieră, în formă de gândac mare de metal lăcuit roşu.

— Bine, hai, cu tricolor. Şi pe urmă intransigent, disperat. — Dar fără căpitan ?

— Ba şi cu căpitan.

Dintr'odată izbucni un lătrat strident, furios de câine.

— Ei trebue să fie... Au şi venit.

Intră un fecior în vestă scurtă lipită pe corp, cu dungi cafenii alternând cu dungi albe, cu mânecile de mătase neagră.

— Au venit domnul şi doamna Sineşti ? întrebă mirată Irena.

— Nu, e numai un domn care zice că îl caută pe domnul Sineşti...

— Aci, la noi ? Ce-s manierele astea ? Domnul Sineşti îşi dă adresa aici ca la hotel ? — izbucni furios pictorul, şi-şi sdrobi ţigarea cu vârf aurit în scrumieră.

— A spus că se va întoarce mai târziu... are ceva de vorbit cu domnul Sineşti.

Arătă mâna, la privirea lor întrebătoare, căci îl fixau nedumeriţi.

— M'am sgâriat de sgarda câinelui. A trebuit să-l ţin în braţe ca să nu-l sfâşie pe străin.

Paul ridică braţele cu o indignare scandalizată.

— Şi tot a spus că se mai întoarce ? întrebă el sarcastic. Apoi cu un ton mânios, către Irena : Nu sunt deajuns doi dogi, mai cumpărăm încă patru.

Irena cercetă cu oarecare spaimă rana dela mâna bătrânului fecior. După ce o legă cu o bucată de tifon adusă din baie, privi lung pe bărbatul ei, care se aşezase din nou la pian, fără să arunce o singură privire celui muşcat de câine. „Şi totuşi sunt fraţi" şopti ea, nu fără un soi de admiraţie, pentru cruzimea de care era în stare acest pictor hotărît să rupă orice legătură de familie. Până şi reflexele i se adaptaseră liniei lui de conduită hotărîtă.

Cu treizeci de ani înainte fata fostului ministru Tache Ruscanu studia pictura la Paris. Era un pretext ca să stea în străinătate, adică să nu fie nevoită să aibă contact cu fetele de condiţie socială inferioară ei, rămase la Bucureşti. In acest mod, fetele de lume, aveau libertatea de a trăi studenţeşte la Paris, în loc să ducă

o viaţă severă de familie acasă. Acolo, mergea foarte des la masă, în casa unei prietene a mamei ei, doamna Hariton, văduvă care se fixase la Paris pentru ca să aibă totuşi un cămin băiatul ei, care studia dreptul. Irena Ruscanu era la douăzeci de ani mult mai urîtă decât la cincizeci.

Avea figura tatălui ei, un cap de Wagner fără favoriţi, — înlocuiţi la ea cu un pufuşor galben. Tot dela tatăl ei, politician dârz, temut de adversari ca şi de prietenii din acelaş minister, moştenise şi o aprigă voinţă de autoritate, odată cu un sensualism brutal şi bine strunit. Toată viaţa, această femeie regretase că nu s'a născut bărbat, ca să continue ceeace ea numea cu mândrie opera tatălui ei. Dimpotrivă, fratele ei, ca într'o figură încrucişată de cadril a sexualităţii, pe care nu o explică precis legea mendeleiană, moştenise tocmai frumuseţea moale şi visătoare a mamei lor. Grigore Ruscanu, tatăl lui Gelu, era în casa tatălui său, frumos ca o fată frumoasă, iar Irena era disgraţioasă ca un bărbat voluntar şi urît, din acelaş capriciu inexplicabil al cromozomilor. Doamna Hariton, pentrucă era mai economicos, îşi adusese cu ea la Paris, şi ca să-i formeze, spunea ea, doi „feciori" de casă dela Bucureşti. Erau copiii unei foste jupânese care trăise şi murise, slujind, în casa Hariton. Fraţi numai după mamă, cei doi, frumoşi ca nişte statui, rămăseseră şi ei în aceeaşi casă. Petre, mai mare cu vreo zece ani, îngrijea ca un tată, după moartea ei, de fratele cel mai mic. Acesta, care avea pe atunci vreo douăzeci de ani, se numea Dumitru şi a devenit mai târziu Paul Lomanesco.

Şi-a început cariera de pictor ca model, în atelierul pe care şi-l improvizase la Paris pe Rue Vaugirard, senzuala Irena Ruscanu, o vreme cu învoirea condiţionată a doamnei Hariton, apoi, după ce a renunţat la cariera de fecior de casă boierească, trecând drept

profesionist al pozei. Prietenele Irenei Ruscanu, ca şi unii colegi dealtfel, veneau bucuroase să lucreze şi ele după un model atât de arătos. Ca să-l păstreze numai pentru ea, fata cu gura boţită şi buze subţiri, dar cu nasul şi maxilarele pronunţate, a lui Tache Ruscanu, a început să-i dea lecţii de pictat. Cu timpul, lui Dumitru Găman i s'a pierdut urma, căci până la sfârşit cei doi, ca prieteni acum, se mutaseră în sat la Barbizon, unde mai dăinuiau încă, prin anii aceia, amintirile impresioniste, şi la vechiul han acoperit cu iederă şi caprifoi se mai adunau epigonii cu pipă ai lui Th. Rousseau, Millet, Corot şi ai celorlalţi din marea epocă.

Şi încetul cu încetul se formă Paul Lomanesco. O fabuloasă aptitudine de adaptare, mimetismul social şi chiar cultural al „românului deştept" transformă un flăcău crescut între sufragerie şi ferestruica bucătăriei, într'un pictor monden la Paris. Fireşte că acest lucru nu ar fi fost cu putinţă fără grâul celor două mii de pogoane, fără relaţiile sociale ale fetei unui fost ministru şi fără tenacitatea de pasăre de pradă a femeii, care ţinea cu orice preţ să realizeze încă odată şi încă odată experienţa, întoarsă, a lui Pygmalion. Indârjirea ei crescuse când un accident de călărie în pădurea dela Barbizon o condamnă toată viaţa la sprijinul unui baston de abanos, cu mâner mic de cârje. In realitate acest baston şi uşoara şchiopătare în loc s'o urâţească, îi atenuaseră agresivitatea bărbătească, fără să-i micşoreze apriga senzualitate, dacă nu dimpotrivă. Dorea acum, ca o sfidare adresată femeilor frumoase, care o priveau cu superioritate, să fie ea stăpâna unui superb mascul care, instalat în confort şi bine îmbrăcat, făcea trecătoarele să întoarcă tulburate capul. Renunţă ea însăşi la pictură, fiindcă se convinsese că nu are niciun soi de talent, şi nici nu se prea luase în serios ca pictor, dar se dedică ro-

lului de manager al soţului ei, în al cărui talent nu crezuse nicio clipă la început, dar pe care îl trâmbiţă hotărîtă, mai târziu convinsă, şi mândră ca de o descoperire personală. Veniturile stoarse moşiei de pe lângă Brăila, după moartea tatălui, permiteau asemenea fantezii pe malurile Senei. Dar cu cât Paul (Pol pronunţa ea totdeauna, fireşte) gusta mai mult din farmecul noii sale condiţii sociale, cu atât mai mult ar fi vrut să i se uite originea, îndeosebi anii de slujitor la masă cu mânuşi albe şi cu o mână la spate, în casa Hariton.

Până la urmă nu mai erau decât trei făpturi, care afară de ei doi, mai cunoşteau acea delicată taină familiară. Fratele Petre (pe care anume, ca să-l aibă sub control, el îl luase ca fecior şi-l chema acum Joseph, dat ca basc de origină) şi bătrâna doamnă Hariton, cu fiul ei ministrul Justiţiei. Fratele acceptase situaţia nu numai fiindcă era mai menajat în această casă decât ar fi putut să fie cu serviciul în alt loc, dar şi fiindcă îşi privea fratele, cu zece ani mai mic, cu o admiraţie înţelegătoare și fără marigini. Dealtfel, dela o vreme, parcă și uitaseră cei doi că sunt fraţi. Doamna Hariton cu fiul ei tăcuseră până acum din tact monden. Nu le displăcea nici faptul că din casa lor pornise, ceeace credeau şi ei că este o mare carieră de pictor. Ii înţelegeau deci slăbiciunea lui Paul Lomanesco şi îl ajutaseră chiar prin consimţimântul lor tacit să-şi facă o genealogie destul de fantezistă, care în definitiv nu supăra pe nimeni. De două săptămâni însă Irena nu mai dormea uscată de spaimă. Era neîndoios că dacă Gelu Ruscanu mai continua campania împotriva lui Hariton, acesta avea să-şi iasă din sărite, cu urmări foarte neplăcute pentru Paul Lomanesco şi deci pentru ea, fiindcă Irena ştia că în asemenea împrejurări oamenii se agaţă de orice le-ar putea fi de folos. Acum trei zile se produsese simpla

intervenție, a doamnei Hariton, dar nu se putea ști ce avea să urmeze. Acesta era motivul real pentru care îl căuta și aștepta cu nerăbdare adâncă pe Gelu Ruscanu și pe care Irena Lomanesco abia avea curajul să și-l mărturisească. Iși păstrase bărbatul, altfel irascibil, dându-i mereu impresia că ea singură îl poate apăra de orice neplăceri în viață, iar pe de altă parte ea însăși, care făcea atâta caz de familia ei, nu ar fi fost bucuroasă să se desvălue ceeace în adâncul ei socotea drept o mezalianță, pentru ca să devie pradă cancanurilor salonarde, foarte periculoase în rivalitățile mondene.

Paul Lomanesco se opri din veșnica reluare a Simfoniei patetice și îi spuse că se duce să se îmbrace.

— Dece să te îmbraci ?

Arătă surprins, nedumerit, halatul, escarpenii de lac, care-i dau un aer de colonel de cavalerie pensionar în ținută de alcov.

— Scot halatul, schimb papucii aceștia.

— Nu te cunosc... Ai primit aci poate o sută de femei în halat de lucru și acum pentru Maria Sinești ți se pare că nu ești destul de convenabil ? devii suspect... Dacă aș fi geloasă ?

— Dar nu ești ? O privi apoi lung, ironic, strângând notele. In orice caz ai putea să vezi în asta tocmai faptul că o respect... e altfel de femeie...

— Tocmai faptul că e singura femeie pe care o respecți mă pune pe gânduri... Dealtfel a telefonat Gelu că vine și el...

Asvârli iritat notele pe pian.

— Dece „dealtfel" ?... ce vrei să insinuezi ?

— Nimic, voiam să-ți spun numai că faptul că executați amândoi sonate la patru mâini, la pian, nu înseamnă că vine pentru tine. A îndreptat șalul și s'a oprit perfidă. Pe urmă poate că nici nu e adevărat...

O şfichiui scurt cu o cravaşă imaginară.

— Eşti o proastă... şi o măsură din cap până în picioare, cu monoclul pus anume.

— Ei, dacă mă faci proastă, măcar să fiu sinceră... era tăioasă căci se vedea că are de plătit multe poliţe vechi. — Părerea mea este că ea vine pe aici cu nădejdea să-l întâlnească pe Gelu mai mult decât pe tine... Apoi, şireată, privi lung fotografiile, şi pieziş, ca o suliţă perfidă.

El veni brutal spre ea ca şi când ar fi vrut să-i ceară socoteală.

— A telefonat el că vine, sau l-ai chemat tu ? spune clar...

— L-am chemat eu... a fost pe aici bătrâna doamnă Hariton... părea foarte nenorocită.

Razele lungi ale crepusculului de Mai, incendiau ferestrele înflorate translucid dinspre terasă.

— Doamna Hariton ? se mira el.

— Ai uitat că e un fel de rudă a noastră ?... Ea e mama ministrului de Justiţie... Se pare că de vreo două săptămâni gazeta lui Gelu atacă necuviincios pe Hariton... Ceva murdar... Mă simţeam tare prost ieri, când o vedeam sus la mine, în fotoliu... Una din cele mai mari cucoane din Bucureşti... Une vraie grande dame[1]... Acum când are aproape optzeci de ani... Nu pot uita că a fost cea mai bună prietenă a mamei... îşi ştergea lacrimile cu batista şi îmi spunea cât suferă fiul ei din pricina calomniilor nepotului meu... Vrea să-şi dea demisia din guvern... I-am promis că-i vorbesc neapărat azi lui Gelu...

— Ce vrei, Gelu e un Ruscanu pur sânge... un adevărat descendent al postelnicului Ruscanu... Ultimul descendent, etcetera etcetera...

Irena păru dintr'odată şi mai înaltă, mai uscată în

---

[1] O adevărată doamnă de lume.

rochia ei neagră. Acest „etcetera" o exasperase. Işi strivea medalionul în lănţişor de aur dela gât.

— Ascultă Paul, dumneata nu ai dreptul...

Veni dela fereastră spre ea, ironic, hotărît s'o facă să lunece sub zeflemelele lui, căci ironia era singurul lui mod îngăduit de emancipare.

— Dumneata ? Atunci e grav...

— Da, dumneata nu ai nimic sfânt... Dispreţueşti toate... Iţi râzi de toate, eşti un nesuferit voltairian... Dar te rog foarte mult să nu faci nicio glumă pe socoteala familiei mele şi schimbă apoi uşor tonul... — Adu-ţi şaizeci de femei în atelier, dacă artistul din tine... — pretinzi tu — trebue să trăiască între femei goale... dar îţi spun eu, că un artist adevărat nu poate să dispreţuiască şapte generaţii care se ştiu una de alta. — Revenind la pronumele direct înmuie şi mai mult vocea, uşor îndurerată. — Nu e nimeni de vină dacă Gelu a luat-o pe căi greşite... E tânăr şi încă nu cunoaşte oamenii, nu înţelege viaţa... Dacă ar fi trăit tatăl său... ar fi fost altfel...

Se întunecă toată ca o reproducere cromolitografică de pisc înourat. Femeia aceasta dură şi energică, cu un simţ practic pe care ea îl confunda totdeauna cu simţul realităţii, căci nimeni nu-i explicase niciodată ce deosebire de esenţă este între aceste două moduri, era gata pentru toate concesiile, însă nu accepta sub niciun motiv vreo critică a trecutului, îndeosebi a trecutului familiei ei, a cărei vestală uşor mumificată se socotea. Paul înţelese că a mers prea departe, şi continuă cu un ton concesiv care să evite coliziunile.

— Atunci eşti de vină tu, care l-ai chemat să-şi ia doctoratul la Paris, căci acolo la Paris a devenit demagogul de azi... Inimă de mătuşă... Ii dădeai bani pe furiş, bani din veniturile moşiei, care erau — nu-i aşa ? — puţin şi banii mei... Trei ani n'am ştiut că în

afară de mesele pe care le lua la noi, îi dădeai încă trei sute de franci lunar... o avere...

— De unde știi dumneata că sunt o avere trei sute de franci ?... Dumneata care risipești cu miile ? Ai putea să-mi spui și mie dece ai cumpărat masa aceea florentină cu trei mii de lei ?... La ce poate folosi o masă florentină ?

Paul îndreptă mai întâi tabloul în mărime naturală, femeia în picioare, elegantă în rochia ei mauve, cu o pălărie enormă, tip mușchetar, care era sprijinit chiar pe podea și se înclinase prea mult. Mângâie apoi îndelung petalele lungi, întoarse, ale unui snop de crini albi, care înebunite parcă de dorința de a se consuma, umpleau atelierul de esențe ameţitoare.

— Irena, desigur că aș putea să-ți spun, dar ar fi de prisos... Este absolut sigur că tu n'ai pricepe... Tu nu poți să înțelegi că un artist nu poate rezista în fața unui lucru frumos... Că preferă să nu mănânce, dar dă ultimul ban pe obiectul care i-a încântat privirea.

Pleoapele ei sbârcite aveau între ele o lumină subțire, tare, ironică, mai ales neconvinsă.

— Dă-mi voie să-ți spun că atunci într'adevăr nu mai pricep nimic... Nu te văd pe tine, renunțând la o masă bună pentru nimic în lume...

— Pentrucă ești avară... O masă cuviincioasă ție ți se pare orgie.

— O masă fără șampanie ție ți se pare că nu este cuviincioasă... dar à propos de masă... Du-te de te îmbracă, dacă ții să te schimbi. Sineștii rămân la masă... și ei și Gelu.

Işi căută pe perinele canapelei „Récamier" pipa, care-i slujea uneori de alibi distins în conversație.

— Bine, dar vreau să-mi spui dinainte menu-ul. Eu nu sunt ca tine, eu am obraz... Nu te obligă nimeni să 'nviți lumea la masă, dar dacă o faci trebue să te simți. Te previn că trebue să ai nu numai țuică și mastică, ci

şi două feluri de vermouth, alb şi negru la aperitive... Să nu te mai văd numai cu măsline şi chifteluţe ca gustări... Ori dai icre negre... ori mai bine lipsă. Şase feluri de hors d'oeuvres sunt chestie de bun simţ... Şi încă un lucru... Am văzut că ai început să dai şampania în bol ca să nu se vadă că dai şampanie românească... Să laşi deoparte meschinăriile. E mai elegant desigur să serveşti şampania în bol... dar e cu atât mai desgustător să trişezi, dând poşircă românească... Dacă ai avea pic de sensibilitate, dacă ai fi şi tu o adevărată artistă, ai înţelege ce e nedelicat în procedeul tău.

— N'avea nicio grijă. — Se auzi iar lătratul furios al câinilor, şi ea îl grăbi capitulând. — Hai, du-te şi te îmbracă.

Paul o privi câteva clipe enervat din prag şi urcă cele trei trepte spre camera de culcare. Irena făcu în grabă ordine, după concepţia ei, adică atenuă desordinea voită a perinilor pe jos, a vaselor de flori. Cei doi intrară conduşi de fecior. Maria Sineşti era o femeie de o frumuseţe tulbure, cu ochi mari negri, care îşi schimbau necontenit expresia după sinuozitatea nervoasă a buzelor. Era într'un tailleur de culoarea verzuie a matostatului, pe umeri purta o capă mare de caşmir albă. Pălăria, la moda de atunci, era foarte mare, de voal verzui cu borul întors într'o parte, ca pălăriile de muşchetar. Era uşor de văzut că a fost modelul tabloului, cu ramă bogată, aşezat în picioare. Bărbatul ei, într'un costum bleumarine cu dungi subţiri rare, albe, care îi subliniau talia robustă, îşi purta capul cu orgoliu, ca un atlet de circ matur. Deşi avea toată faţa osoasă şi largă, rasă, cu sprâncenele mari, îmbinate, l-ai fi putut închipui totuşi gol, cu o eşarfă plină de decoraţii în diagonală, cu mustăţi răsucite, întoarse ca un luptător de circ.

Tânăra femeie lăsă cu un gest graţios al umerilor să-i cadă capa albă pe fotoliul englezesc de pluş vişi-

niu, cu spătar foarte înalt, şi pe urmă se întoarse cu un zâmbet copilăros spre stăpâna casei pe care o sărută, cu o indiferenţă curentă.

— Irena, ştii că pe mine nu mă mai latră câinii ?

— Atunci pe cine au lătrat de au făcut atâta larmă ?

— Pe Şerban... Eu am venit mai întâi la poartă, să sun, şi el a rămas să dea ordin şoferului... Amândoi câinii săreau bucuroşi când m'au văzut... Pe urmă au început o hărmălaie infernală când a apărut şi Şerban...

— Te ţin minte de anul trecut... te-ai plimbat de atâtea ori cu Paul prin grădină, că ai devenit de-ai casei.

Sineşti, care examina cu oarecare paradă de cunoscător un tablou aşezat în colţul ferestrei, interveni surâzând.

— Ce grădină ? Pădurea asta, în plin oraş, o numeşti dumneata grădină, doamnă ? Eu nu înţeleg dece nu vindeţi dumneavoastră codrul ăsta ? Parcelat, ar constitui un cartier.

— Nu vrea Paul... Vrea să se simtă izolat în plin Bucureşti. Vrea să se plimbe prin parc fără să întâlnească priviri vulgare... Nu poate lucra altfel... Intr'o zi, grădina asta va fi celebră... A pictat-o de atâtea ori... Cel puţin treizeci de apusuri de soare...

Câteva tablouri mari, panoramice, cu rame grele aurite pe care erau puse plăci de metal ca la muzee, cu numele pictorului, atestau pe pereţi marea pasiune a lui Lomanesco pentru apusurile de soare, pe care le nuanţa însă pe toate în violet. Astfel pe peretele din stânga, drapat în catifea stânjenie, era un apus de soare cu raze lungi pe zăpadă, văzut printre siluetele violete ale unor plopi înalţi. Zăpada sticloasă, cu o dâră de lumină ca o cărare uşoară de raze, era şi ea viorie. Aceiaşi plopi violeţi, în alt tablou, străjuiau un alt apus de soare, de astă dată în luna Mai, acum în locul zăpezii însă erau sub plopi, boschete mari, care păreau după pointilismul paletei, cascade de liliac înflorit. Ici-

colo pete tari ca de jeratec, arătau orgia apusului. In sfârşit un alt tablou înfăţişa răsăritul lunei peste aceiaşi plopi violeţi, lumina astrului pătrunzând printre siluetele lor arunca o dâră aurie peste pete negru-violete care reprezentau, pare-se impresionist, parterele şi boschetele grădinei, totul fiind scăldat într'o uşoară penumbră liliachie. Efectele de siluete cu umbrele lor violete erau foarte marcate.

Şerban Sineşti încă sub impresia intrării printre cei doi câini dogi sălbateci, şi oprindu-se deadreptul în faţa portretului soţiei lui, care, dealtfel, deşi pozase în tailleurul de culoare negru-verzuie, ieşise şi ea până la urmă îmbrăcată tot în vişiniu, întrebă, făcând un gest vag cu mâna :

— Cine v'a găsit, Dumnezeule, dogii aceştia infernali ?

— Eu, răspunse Paul Lomanesco, intrând, căci auzise întrebarea, şi continuă : — Eu, i-am căutat în toată Franţa şi i-am adus ca să mă feresc de parlamentarii români.

— Sunteţi chiar atât de antiparlamentar ? Cum se poate explica o asemenea aversiune la un artist ca dumneavoastră ?

— Perfect logic... Detest în general oamenii şi cum fiecare parlamentar reprezintă cincizeci de mii de indivizi... fă socoteala cât de mult trebue să detest, eu şi câinii mei, pe deputaţi şi pe senatori, încă şi decoraţi...

Sineşti se întrerupse din examinarea tabloului şi întoarse capul ca un animal gata de atac. Era întotdeauna întâia lui mişcare, accentuată în clipele de mânie cu salturi brusce, ca fandări repetate de scrimă ; pe urmă, cu o stăpânire de sine de diplomat, reluă răspunsul, învăluindu-se cu mâinile în tot soiul de acolade studiate şi paranteze elegante. Ţinea degetele palmei lipite şi întinse, numai degetul mare îl păstra deslipit întors în sus întorcând elegant mâna însăşi uşor înă-

untru. Erau gesturi profesionale, de avocat distins, care se studiase probabil la începutul carierei în oglindă. Vorbind, gândea ostentativ, căutând, urmărind pentru el însuși, fără să ia notă că e în public, ceeace avea să spună.

— Oricum, domnul meu (un tic parlamentar) foarte multă lume e, mi se pare, de altă părere. Cunosc atâția inși care aleargă după câte un mandat de deputat.

— Iar după ei, aleargă discret mandatul de arestare, își mângâie pictorul cu înțeles mustața mătăsoasă, căci tot frecventând o lume de spirit și având atât succes în viață, feciorul desghețat de altădată era adeseori spiritual.

— Dar dă-mi voie să observ că nu detești chiar toți oamenii... Se spune de pildă că ai o slăbiciune notorie pentru femeile tinere... și frumoase... Ele au liber acces în această cetate păzită cu câini răi...

— Femeile tinere și frumoase nu sunt oameni... Sunt o specie deosebită... Nu detest decât un singur gen de femei... femeile-pictori...

Irena se simți îndatorată să intervină, ca să arate că atunci când e vorba de femei, ea totuși există, că tot ceeace se întâmplă este cu consimțimântul ei.

— Femeile sunt slăbiciunea artiștilor. Găsesc și eu însă că în ceeace privește politica, Paul exagerează... Bărbații trebue să facă și puțină politică... A făcut, și încă ce politică, tata, că a fost ministru în guvernul dela 74, apoi în acela al lui Vernescu. A făcut politică și fratele meu Grigore, tatăl lui Gelu, care a fost de patru ori deputat... Cu politica, și-a mâncat o moșie de 2.000 de pogoane... Dar e politică și politică... Mi s'a spus, domnule Sinești, un lucru de necrezut... Că în vizitele electorale sărutați mâna cârciumăreselor...

Și așteptă cu privirea întrebătoare.

— Cum de necrezut?... Dimpotrivă, vă rog să credeți... Asta o face și Take Ionescu...

— Şi mâinile nu miros a ceapă?
— Mâinile miros, dar din fericire, voturile nu...
— Nu miros numai mâinile, domnule Sineşti... întrerupse cu distincţie blazată, pictorul. — Miroase toată politica. Numai intrigi, pofte şi trădări. O promiscuitate desgustătoare... Cei mai curaţi nu păcătuesc decât prin ambiţii paşnice... Am fost invitat adeseori să iau parte la unele adunări... Am plecat desgustat...

Sineşti, invitat parcă la un discurs, îşi vârî degetul cel mare, al mâinii stângi, la subţioara vestei şi expuse cu autoritate, cu degetele palmei întinse, lipite, în afară de cel mare.

— Dacă socotiţi că numai oamenii politici sunt vinovaţi, vă înşelaţi. Fiecare ţară are oamenii politici pe care îi merită... Să vedeţi trădările şi poftele alegătorilor noştri. Să vedeţi ce cere lumea dela un deputat şi atunci să vedem dacă mai vorbiţi cu desgust, numai de oamenii politici... Unul dintre cei mai influenţi alegători ai mei la Senat, fabricant de mezeluri, este prins că pune în comerţ carne de porc bolnav... Nu-ţi închipui cât a trebuit să mă sbat să anulez procesul-verbal al medicului primar al Capitalei. Fabricantul cu fraţii lui şi tatăl său, reprezintă şase voturi la Senat şi zece la Cameră. Ca să te alegi la Senat îţi trebue uneori numai 165 de voturi. Inţelegi atunci ce înseamnă cele şase ale cârnăţarului... într'o cumpănă sau alta?

— Dacă acest cârnăţar reprezintă ţara luminată care alege parlamentul, atunci fii liniştit domnule Sineşti, nu-i iau apărarea şi sper să nu mă ating nici pe stradă de asemenea indivizi... Am să pun deasupra gardului de zid şi sticlă pisată... Am să dublez numărul câinilor...

Irena era nervoasă şi nu ştia ce să facă pentru ca să poată vorbi singură cu Sineşti.

— Dar Paul, cu atâta politică ai uitat să-i arăţi doamnei Sineşti noua ta achiziţie, masa florentină, cumpărată ieri.

— O masă florentină? Unde ai găsit-o? întrebă Maria Sineşti cu o amabilitate indiferentă.

— Nu ştiu unde... A dat trei mii de lei pe ea... şi Irena surâse cu o ironie uscată.

— Doamnă, scuzaţi pe nevastă-mea. Preţul unui obiect este ceeace o izbeşte mai mult, iar admiraţiile ei sunt în funcţie de banii plătiţi pentru acel obiect... Este însă vorba despre ceva foarte interesant... O masă din secolul al XVI-lea. O adevărată piesă de muzeu, de care mă mir că a ajuns în Bucureşti...

— Hai, du-te şi i-o arată... Ştiu că arzi de nerăbdare să i-o lauzi pe toate feţele... Se întoarse apoi către Maria: Du-te să vezi masa florentină, Maria, în biroul lui. Te luăm arbitru.

Când cei doi au dispărut, Irena se îndreptă agitată, insistentă către Sineşti, care răsfoia un album de pe pian.

— V'am aşteptat cu multă nerăbdare... Voiam să...

— N'am putut vorbi cu Ministrul Lucrărilor Publice... pentrucă la început am prezidat chiar eu şedinţa de azi, la Cameră, iar mai târziu, când a venit Stănescu, era prea mare aglomeraţie la banca ministerială...

— V'am văzut din tribună când aţi fost la el... Era al treilea pe banca ministerială...

— Da, însă n'am putut vorbi... Era greu... Vorbisem mai întâi cu secretarul general la bufet, care mi-a spus cum stă chestiunea... Ministrul şovăie foarte mult... Ii e teamă... A fost o delegaţie de pictori la el, cu alt deputat... Macarovici... Aflaseră că e vorba să i se dea comanda soţului dumneavoastră şi au venit să protesteze... Ameninţă cu campanii de presă...

— Cum e cu putință asta? Indrăznesc ei să se compare cu Paul? Au curajul să discute un pictor celebru ca el?

— I-am văzut și eu pe culoarul Camerei... Aproape că vociferau... Spuneau despre soțul dumneavoastră că e un pompier... Că pictează femei ca un fotograf și apusuri de soare cu șerbet... Pretind că nimeni nu va mai ști peste douăzeci de ani cine a fost pictorul Lomanesco.

Irena se apropie îngrozită de el, nevenindu-i să creadă.

— Spuneau ei asta despre un artist mare ca Paul? Dar Paul a expus la Salonul Oficial la Paris... La Salonul din 1908 cele mai admirate portrete au fost al Ducesei de Nessieres, pictată de Flameng și al Contesei de Ricci, făcut de Paul...

— Le-am spus și eu asta... Unul dintre ei, cu o cravată cât o basma neagră, spunea că știe el cum a răzbătut Paul Lomanesco la Salonul dela Paris...

— Cum?... gesticulă Irena sufocată, uluită, ne mai găsind cuvintele.

— Prin femei... Că își exploatează cu abilitate avantajiile de bărbat frumos...

Irena izbucnind acum, fierbea și se plimba șchiopătând prin atelier.

— E nemaipomenit, nemaipomenit... Ce lume desgustătoare! Ah, are dreptate Paul când nici nu vrea să stea de vorbă cu niciunul... Dacă ai ști ce asalturi îi dau... La ce recurg ca să fie prezentați... Bine face că nu primește pe nimeni. Sunt răi și invidioși. Unul se preface țintuit la pat și și-a trimis soția aci, ca să-l roage să vie să vadă pe bărbatul ei care ar fi bolnav acasă. Ințelegi, asta ne mai lipsea acum. Relații cu toți nechemații de pe aci, când Paul este celebru în Europa întreagă. Cred că ești și dumneata de acord

că atunci când expui la Salonul Oficial dela Paris devii cunoscut în toată Europa. Nu ?

Ar fi timpul să spunem câteva cuvinte despre cariera acestui subţire artist, estet până în vârful unghiilor, poate chiar hiperestet apusean.

Ar fi mai simplu, dealtfel, să arătăm că fiecare tablou al lui cuprinde lămurit, în tehnica lui, trei etape de lucru, care sunt şi cele trei etape pe care le-a parcurs, ca un memento filogenetic, pictorul, în cariera sa impresionistă.

Aceste tablouri înfăţişează mai ales siluete înalte, iar la baza lor, schiţe de obiecte, care de fapt nu sunt decât tot siluete. Golurile dintre aceste contururi schiţate, sunt umplute cu o culoare tare, naiv uniformă : zăpadă albă, apă albastră, câmpie verde, acoperiş roşu. Cu alte cuvinte aşa cum desenează copiii pe la treisprezece-paisprezece ani. Este şi prima etapă din cariera sa, anume ceeace învăţase în atelierul Irenei, acasă. Avea incontestabil talent pentru contururi şi siluete, era adică un bun caligraf (dar nu şi desenator, căci aceasta este altceva) şi aducea aceste calităţi în pictură. Mai târziu, în pădurea dela Barbizon, el învăţase să îngrămădească peste culoarea uniformă a siluetelor, pete crude de culoare vie, distribuite cu vârful pensulei, reprezentând momente tari de lumină, apusuri, frunzişuri galbene de fag toamna, câmpul încărcat de maci. Cu cât punea mai multe pete vii, tari, cu atât era mai mult impresionism.

Par până aci nu era decât un elev destul de mediocru şi n'ar fi putut depăşi nici măcar o expoziţie de amatori. Prin 1895 însă, cei doi fură invitaţi la Londra de o camaradă de atelier a lor, un fel de lady excentrică şi puţin cam ambalată pentru pictorul fără talent, dar frumos ca un Apollon. Ii prezentă, pe amândoi, şi prietenilor ei. Cu ocazia acestei vizite

la Londra trecu Paul la cea de a treia etapă a carierei sale, descoperind la o expoziţie a lui Whistler, viziunile fluviului înecat în ceaţă viorie, cu focuri îndepărtate înecate în ceaţă, violete şi ele, ori stacojii. Paul Lomanesco avu revelaţia umbrei violete. De acum încolo tot ceeace va picta va fi învăluit în umbre viorii, va fi pătat cu violet.

Efectul în cercurile mondene la Paris fu extraordinar, mai ales când el aplică violetul și portretelor. Fu recunoscut ca un mare rafinat. Nu mai picta decât siluete elegante, cu pălării mari, toalete mauve, înconjurate de schiţe de obiecte (numai schiţe căci zicea el : „nu sunt fotograf, sunt artist“) năclăite şi ele în violet, totul într'o atmosferă străveziu viorie.

Chiar dacă modelele erau îmbrăcate în alte culori, pe care el nu le ştia picta, le impunea „viziunea lui de artsit“, oferindu-le adaosuri de îmbrăcăminte violete, și până la urmă aducând totul la nuanţe din această culoare (cum se întâmplase cu portretul în mărime naturală al doamnei Sineşti).

Prin urmare apa devenea stânjenie, zăpada viorie, câmpul liliachiu. Când i se spunea că nu realiza asemănare cu obiectul, el replica așa cum am spus, că nu e un pictor fotograf realist, căci deşi marele Nadar trecuse prin fotografie, Paul Lomanesco nu știa în ce constă anume arta în fotografie şi o disprețuia ca toţi colegii lui de generaţie, ca toată intelectualitatea „distinsă“ a începutului de veac, fiindcă ea socotea mai mecanică prezenţa obiectivului de cristal. decât ochiul orb, cu ticuri tehnice și revoluţie automată, al „marilor pictori“ contemporani.

Ar părea paradoxal tocmai faptul că, în asemenea condiţii, dobândise o mare faimă de portretist. Aci însă era ajutat de un truc mai mult inconştient. El picta numai femei și bărbaţi, eleganţi, *la modă.* Schiţa siluete elegante cu penelul. Sporea șansele de

asemănare cu concursul îmbrăcămintei. Obrajii erau deobicei escamotaţi cu un contur just. E adevărat că toate portretele lui semănau între ele, dar însăşi moda cerea femeilor de lume să poarte aceleaşí siluete, aceleaşi pălării, aceleaşi culori. Ele trebuiau să aibă gura la fel schiţată cu ruj, sprâncenele la fel trasate cu creionul negru. Semănau deci între ele, ca manechinele în vitrină. Se deosebeau doar prin câte o bijuterie personală, prin vreun mic amănunt, şi astfel sarcina pictorului era extrem de uşoară, mai ales când învăluia totul, cu pretins rafinament, într'un ton violet.

Incapacitatea de a putea vedea cu adevărat realul, de a vedea pur şi simplu, se traduce prin următorul fapt uimitor, care domină pictura apuseană de 100 de ani şi trădează lipsa de geniu. Obiectele pe care le propune, apar ca adevărate pe pânză numai în siluete schiţate, aruncate în grabă cu penelul sau numai „privite de departe". Cu cât un oarecare pictor independent încearcă în cursul lucrului să dea mai multe amănunte, cu atât el pierde asemănarea iniţială şi până la urmă el se vede nevoit să spuie că nu-l interesează modelul, că el nu e fotograf (şi nu e, căci adevăratul fotograf e un artist creator autentic) că modelul este un pretext pentru originalitatea viziunii sale.

Acum Irena accentua deci disperată asupra celebrităţii soţului ei, revenind stăruitor asupra drepturilor care se cuvin acestui mare artist.

— Ei cer să se dea comanda la şase inşi, de fiecare câte un tablou, închee pe gânduri Sineşti.

— Dar un tablou înseamnă 7000 de franci... Ce să facă Paul cu 7000 de franci ? izbucni îndârjită femeia. Cred, lor le convine. Pentru ei 7000 lei înseamnă o avere... Asta-i dreptate în ţara românească ?

— Doamnă, nu trebue să vă supăraţi... fiecare luptă să-şi câştige existenţa.

— Domnule Sineşti, explică te rog ministrului că asta nu se poate... Ştiu că e un om de lume şi va pricepe.

Irena se plimba nervoasă, şchiopătând mai mult ca deobicei, dar nu uită să ridice o pernă rotundă, albastră aproape indigo, pe care soţul ei o aruncase pe jos cu intenţii artistice.

— Dar vedeţi, doamnă, au şi ei greutăţi... De, nu pot să nu mă gândesc la nevoile tuturor... Tocmai spre asta înclină şi ministrul : să ajute cât mai mult...

— Dar acum nu e vorba de asistenţă socială... Paul e un mare artist. Şi pe urmă, pentrucă ei vorbesc de greutăţi, ei bine, trebue să-ţi mărturisesc, fiindcă sunt silită s'o spun, şi noi o ducem destul de greu. Aci în ţară cheltuelile sunt mari, deşi mai mici decât cele din Franţa, căci Paul cheltueşte foarte mult. In fond deaceea ne-am întors în ţară... cel puţin aci nu plătim chiria enormă de acolo... Pe urmă, la moşie am avut tot soiul de încurcături... Ţăranii sunt răi şi încăpăţânaţi... Numai eu ştiu cum de mă pot descurca... Fireşte, lui Paul nu pot să-i spun totul... El e un artist. Trebue să fie deasupra necazurilor, să nu aibă alte preocupări decât pentru arta lui... Dar dumneata eşti prietenul nostru de aproape 20 de ani. Avem moşiile vecine. Ne înţelegem deci unii pe alţii... Spusese aceasta cu un accent cu înţeles şi veni confidenţial mai aproape. — Ştii că mi-au rămas peste 400 de pogoane, aproape un sfert din întreaga moşie, neînsămânţate ? — Căzu pe gânduri şi continuă mai târziu cu un ton trist, obosit. — Ţăranii sunt foarte ingraţi... Vin la curte iarna şi cer când nu mai au ce mânca, iar când vine primăvara se duc şi lucrează la alţii, uitând să-şi plătească ceeace au cerut, îngenunchiaţi de nevoie, iarna...

— Doamnă nu vă supăraţi, dar dumneavoastră plătiţi 60 de bani ziua de om muncitor.

Irena îl privi încruntată, stânjenită.

— Dar le dăm şi de mâncare pe deasupra...

— Dumneavoastră nu controlaţi vechilul... Peştele sărat pe care li-l dă, e deobicei stricat... Sunt bătuţi la curte cu frânghia udă... Când am fost în campania electorală, astă primăvară, am avut mari dificultăţi pe tema asta.

— Vorbe, scornituri de oameni răi şi laşi... Nu trebue să-i ascultaţi. Dumneavoastră îi cunoaşteţi? Niciodată nu sunt mulţumiţi... Orice ai face pentru ei...

— Dece nu daţi mai bine totul în dijmă? Ar fi mai uşor...

— Să le dau lor două părţi din cinci? A, nu, mulţumesc... Şi pe urmă nici nu se pune chestiunea. Ei nu ştiu să lucreze pământul, nu scot niciodată mai mult de o chilă la pogon... Dacă nu se ţine cineva de capul lor... Dacă nu-i îmboldeşte la lucru... Nu-i ştii? Abia sgârâie pământul...

— Vedeţi că, şi aşa, cu oamenii plătiţi cu 60 de bani pe zi, cu peşte sărat stricat, cu mazăre cu gărgăriţe şi mălai încins... nu poate să mai meargă. Şi mai sunt şi bătuţi pe deasupra... Deh... cei care au fost odată, nu mai vin în alt an... Şi rămâneţi cu moşia nelucrată... Ar trebui să-l schimbaţi pe administratorul ăla... Altfel nu va mai veni nimeni să muncească la dumneavoastră... Cred că aţi făcut rău că l-aţi scos astă primăvară din mâinile ministrului de Interne. Dacă nu m'aţi fi rugat atât, eu aş fi preferat să nu interviu. — Irena îl privi uluită.

— Să rămâie arestat administratorul nostru? Cum asta?

Sineşti îşi aprinse vădit enervat, o nouă ţigară. Ar fi vrut să evite această chestiune penibilă, care dealtfel îi provocase grave încurcături în alegeri. Neomenia

cu care erau tratați și exploatați țăranii de pe cele 2000 de pogoane moștenite dela bătrânul Ruscanu, de pictorul Lomanesco și nevastă-sa, întrecea chiar ceeace se făcea în restul județului și era un motiv de comentarii aspre până și pentru moșierii vecini, ei înșiși dealtfel oameni de mână tare și fără prea multe scrupule sentimentale.

— Doamnă, acest om a insultat pe maiorul de jandarmi care i-a refuzat concursul, cerut cu obrăznicie, pentru scoaterea silită a oamenilor la lucru.

Irena aproape că nu-și putea reveni.

— Nu mai are atâta trecere numele de Ruscanu în țara românească, încât un ofițer de jandarmi să nu-și dea seama cât îi e permis și cât nu? Astfel este răsplătit și meritul pictorului Lomanesco aci acasă, fiindcă aduce cinste României, acolo unde, sfârși ea într'un rictus care deveni rânjet, nu poate ajunge oricine?

Cât era de enervat, Sinești isbucni totuși într'un fel de surâs atletic.

— Pictorul Lomanesco? Dar tocmai el a cerut să nu ise dădea drumul administratorului dumneavoastră. Știți ce a răspuns la telegrama de intervenție trimisă de nevasta administratorului dumneavoastră? A cerut să nu i se dea drumul.

Irena se lăsă în fotoliu cu picioarele moi.

— A cerut Paul ca administratorul nostru să nu fie eliberat?

Omul din fața ei scoase cu un gest retoric, de parcă ar fi prezentat documentele la bară, portefeuille-ul din buzunar și din el desfăcu încet o telegramă împăturită.

— Am păstrat-o ca s'o arăt la club. — Și citi amuzat, cu emfază: *„Nu-l eliberați, crăcănat, roșu la față și cu mustața mâncată de carii, este un tip prea inestetic pentru postul de administrator. ss Lomanesco"*.

Irena se miră că nu a fost întrebată şi decise că această ispravă a soţului ei nu poate rămâne nejudecată, dacă nu nepedepsită.

— Cum o să ne putem lipsi de el ?... E singurul om în care am încredere... E foarte energic... E un slujitor de nădejde. Dar să lăsăm moşia... Te rog din toată inima, aranjează chestiunea aceasta cu comanda, dela Ministerul Lucrărilor Publice... Ştiu ce mare trecere ai. Noi totdeauna ne-am ajutat unii pe alţii.

— Doamnă, ştiu prea bine că datorez toată cariera mea de avocat fratelui dumneavoastră. Nu sunt un ingrat. N'am uitat nimic... dar...

— Te rog, te rog... Nu pune problema aşa. Dumneata ai fost totdeauna un adevărat gentleman. Nu te compari cu atâţi politicieni, cu pleava de azi. Cunosc toată constituanta asta. Ştiu câţi bani face fiecare... Acum două luni când bărbatul meu s'a prezentat preşedintelui Poincaré să-i mulţumească pentru legiunea de onoare... ştii ce i-a spus acesta despre oamenii politici ai României ? Ei bine, l-a privit cu un ochi pe jumătate închis şi i-a spus teribil de ironic : Sper pentru dumneavoastră, că anul care vine, 1914, — căci audienţa a fost acum de Crăciun — nu va pune probleme politice prea grele pentru România. — Ştii, nu-aşa ? că el a pledat într'un proces aci la Bucureşti şi a plecat cu o foarte proastă impresie...

— Da, da, răspunse Sineşti care examina atent portretul soţiei sale. L-a avut adversar pe Take Ionescu...

Irena a tăcut un timp, apoi îi spuse încurcată :

— Vreau să-ţi spun şi adevăratul motiv pentru care sunt atât de neliniştită în chestiunea acestei comenzi, pentrucă în adevăr dacă vrei să-ţi spun sincer, am ajuns de nu mai pot dormi noaptea. Acum trei luni, când am luat pianul acesta... adică l-a luat Paul, fiindcă nu poate picta fără muzică.

— Ce e ? Un Pleyel ? De unde l-aţi luat ?

— Dela Feder.

— Cât l-aţi plătit?

— Tocmai asta vreau să spun. 7000 de lei...

— Scump... Petroviceştii au luat...

— Nu ştiu cum e el? Nici nu se interesează de preţ... Dă ordin să i se trimeată acasă... N'am dat decât un aconto de 2000 de lei... Mi s'au dat vreo câteva amânări, dar am fost anunţată dela magazin că Luni mi se ridică pianul. Nu vreau ca aceasta să se întâmple pentru nimic în lume... Inţelegi ce umilit s'ar simţi Paul... Nu mi-ar ierta-o niciodată.

Sineşti a rămas pe gânduri, a clătinat din cap. A scos apoi un carnet de cecuri din buzunar şi s'a dus la un mic sertar de mahon cu dungi aurite.

— Am luat un obicei nou... Cecul... E mai comod. Incasaţi-l mâine la Banca Românească şi achitaţi pianul. Ne vom aranja noi...

Irena îl privi foarte mişcată.

— Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc, domnule Sineşti. Eşti într'adevăr un gentleman.

In prag, venind dinspre terasă, apăru un tânăr ca de treizeci de ani, aproape înalt, într'un costum bleumarine. Avea o faţă palidă, intensă, ochii negri puţin ridicaţi spre tâmple. Buzele mai curând subţiri, dădeau o impresie de concentrat. Purta braţul stâng într'o eşarfă neagră petrecută după gât.

Nu dădu mâna cu nimeni şi nici nu luă parcă notă că Irena îl sărută cu un soi de recunoştinţă grăbită, fiindcă venise totuşi.

— In sfârşit, după ce te-am căutat trei zile, de dimineaţa până seara... îşi arcui ea cu amărăciune gura boţită, subţire... Era o vreme când nu mai trebuia să aştept trei zile ca să-mi acorzi o audienţă.

Sineşti care îl măsurase cu coada ochiului pe cel intrat, adăogă cu o anume intenţie.

— Ce să mai spun eu care eram obişnuit să-l văd toată ziua pe Gelu la noi în casă. Mai ales la Paris. Uite că acum aproape îmi vine să-i spun „Domnul Gelu Ruscanu“, — şi aci el pândi efectul cu privirea. — De când s'a întors, în urma noastră în ţară, n'a mai fost la noi decât o singură dată. Ai să vezi cum o să-l certe Maria care nu admite asemenea trădări. Şi cum din birou tocmai se întorceau Maria şi Paul:
— Ce zici Maria? îi reproşam lui Gelu că nu mai vine să ne vadă.
Maria tresări îngândurată şi, cu un gest evaziv, care ar fi putut să fie un fel de răspuns, căută să se sprijine de pian. Irena veni mai aproape de Gelu şi îl apostrofă cu un ton care s'ar fi vrut de tandră supărare, dar se traduse într'un amar reproş.
— Ascultă, poţi să-mi spui şi mie ce ai cu Hariton?... Ţi-a provocat el vreo nemulţumire personal? Spune-mi, vreau să ştiu.
Gelu rămase pe gânduri, absent, cu tâmplele mereu uşor ridicate. Această absenţă în privire îi sporea încă accentul de personalitate şi frumuseţe fizică. Se vedea că e în afară de sfera preocupărilor iritante ale mătuşii sale, că e obsedat de gândul anume cu care venise.
Irena aşteptă un răstimp, apoi când văzu că el nu se gândeşte să-i dea nicio explicaţie, îl apostrofă cu o îndurerată energie, cu o grabă care o demasca.
— De unde atunci atâta îndârjire împotriva bietului om? Dece atacurile acestea sălbatice? Imi spunea cu ochii în lacrimi, bătrâna doamnă Hariton, că nici nu vă cunoaşteţi măcar personal. A trebuit să vie să mă roage pe mine ca să intervin eu pe lângă tine.
Dar Gelu tăcea absent mereu. Golul dintre tonul ei şi atitudinea lui o făcu pe Irena să se întoarcă spre Maria ca după sprijin.
— De două săptămâni, gazeta lui Gelu cere scoaterea din minister a lui Georges Hariton. In articole de

coloane întregi şi în tot soiul de note veninoase... Şi iar se apropie exasperată de el.

— Ce ai dumneata cu omul acesta ? Uite, mama lui m'a rugat anume să te întreb asta. Vor să ştie ce doreşti... Ce urmăreşti...

Dar Gelu, concentrat, tăcea mereu.

Irena îşi dădu acum seama că socotise lucrurile prea simplu, că luase prea degrabă tonul autoritar, pe care contase dintr'o greşeală de calcul.

— Domnule Sineşti, spune şi dumneata dacă asemenea atacuri sunt îndreptăţite ? Suntem oameni de lume, ce Dumnezeu, avem şi noi unele obligaţii.

Dar spre marea ei surprindere, Sineşti, după o lungă şovăire, aprobă atacul gazetei.

— Doamnă, deşi nu aprob vederile politice ale „Dreptăţii Sociale", mărturisesc că nu mi se pare atât de neîndreptăţită campania acestui ziar, care pare într'adevăr un ziar independent.

Toţi cei de faţă, în afară de Gelu, se priviră uimiţi.

— Bine, dar dumneata eşti chiar din acelaş partid cu Hariton ?

Sineşti păru stânjenit şi vru să se explice.

— Faptul că suntem amândoi din acelaş partid... nu mă împiedică să fiu obiectiv... Hariton a făcut greşeli... Opinia publică nu poate îngădui orice. Sunt momente când spune şi ea categoric, această opinie publică : Până aici...

Foarte abil deobicei, acest obişnuit al marilor procese, nu observase totuşi că Irena avea un motiv mult mai personal care o făcea să intervie atât de nervoasă într'o chestiune, care aparent nu depăşea simpla obligaţie mondenă. Numai când ea îl privi crispată, încremenită de această intervenţie neaşteptată, îşi dete seama că atinsese un punct nevralgic... Ca să câştige timp, el îşi scoase cu un gest încetinit, tabacherea plată

de aur, o desfăcu gânditor, dar cu o prefăcută atenţie şi repetă scuzându-se parcă.

— Până aici...

Sineşti nu era în felul lui o excepţie. Oamenii politici ai timpului, în cea mai mare parte avocaţi dealtfel, aveau un orizont al subiectivităţii atât de restrâns, încât accentul intereselor personale trecea asupra tuturor chestiunilor de interes general, într'un mod atât de firesc, că aceşti oameni nu mai aveau nici măcar umbră de jenă, dându-şi aerul că sunt obiectivi.

Pictorul care se aşezase la pian ca să poată examina în voie, neobservat, pe Maria, întrerupse brusc tăcerea care urmă.

— Asta-i... obiectivitate de partid...

— Dumneata poţi vorbi aşa? întrebă Irena, cu o iritare abia stăpânită. Şi ce-i reproşezi anume colegului dumitale?

— Nu eu, ci opinia publică... „Dreptatea Socială" dacă vrei... Hariton este ministrul Justiţiei... dar are un nepot avocat, care câştigă în mod suspect toate procesele în care pledează...

Nemişcat la sfârşitul frazei, Sineşti aştepta ca un orator răspunsul.

— Dacă o fi avocat de talent? Dacă e muncitor? Dacă acei pe care îi apără au dreptate? îl fulgeră, cu ochii ei verzi, femeia, mânioasă.

Dar Sineşti, atât de sigur pe el deobicei, nu se mai putu stăpâni.

— O fi el muncitor... O fi având talent... O fi având dreptate acei pentru care pledează... dar trebue să recunoaşteţi că e aici o chestiune cam delicată... E loc pentru orice bănuială... După cum prea bine arată în fiecare zi gazeta nepotului dumneavoastră. „Justiţia" însă — şi puse cuvântul între ghilimele — trebue să fie deasupra oricărei bănuieli. Inţelegeţi, avocatul nepot

vine în faţa magistraţilor şi pledează... magistraţii vin la ministru şi cer să fie înaintaţi... E cel puţin o indelicateţe... şi-şi pipăi cu înţeles buricele degetelor.

Irena era sincer nedumerită, dincolo de motivul real al supărării ei.

— Dar bine, domnule Sineşti — interveni, punându-şi monoclul cu şiret negru, pictorul — înţeleg să vorbească aşa un demagog ca Gelu, dar dumneata, apărătorul familiei, să ataci un unchi care îşi sprijină nepotul ? Nu mai recunosc partidul colectivist...

— Partidul nostru e un partid de înaltă moralitate... Doamnă... care... vru să continue din deprindere, Sineşti.

— Care moralitate ? îl întrerupse iritată femeia, obişnuită să-şi impuie voinţa. — Ce vrei să facă acest nepot de ministru ? Să-şi piardă cariera ? Să-şi distrugă viaţa ? Paul are dreptate... Nu m'aş fi aşteptat să te aud vorbind şi pe dumneata ca pe un socialist care nu mai are nimic sfânt. Nici religie... Nici familie... Nici proprietate... Care vrea să ne vadă pe toţi o apă, hamali în port sau văcsuitori de ghete... şi întorcându-se : Nu e aşa Gelule, că astfel gândesc oamenii dumitale ?

Dar cum ştia că nu va mai avea niciun răspuns, reluă cu amărăciune acumulată :

— Cum a putut băiatul lui Grigore Ruscanu să se înhăiteze cu „nişte socialişti“, este un mister de nepătruns“ pentru mine... Să studiezi la Paris dreptul, să-ţi iei cu „magna cum laude“ doctoratul... Să-ţi ai în partidul tatălui tău asigurat locul de deputat şi să preferi totuşi să ţii isonul unor oameni fără căpătâi ?...

Imbrăcată în negru din cap până în picioare, cu părul savant albit, cu profil de răpitoare, se sprijinea ferm de bastonul de abanos.

— Eee... Ce să-i faci ? Chestiune de gust... Eu la Paris mă duceam să vizitez Luvrul... interveni iar

Paul Lomanesco, amintindu-şi de orele de educaţie sistematică organizate de Irena. Eram la toate premierele lui Rostand... Joia, la Academia Franceză... Seara aplaudam până mi se înroşeau palmele pe Sarah Bernhard. Dumnealui aplauda pe Jaures la meetingurile socialiste dela „Vélodrome d'Hiver"... şi urma cursurile lui Aulard... Eu eram abonat la „Les Annales" şi citeam pe Oscar Wilde, Pierre Loti, Bourget, iar dumnealui citea numai l'Humanité... Dece te mai miri?

Paul Lomanesco era convins că numai câţiva oameni foarte distinşi citesc pe Oscar Wilde şi era definitiv mândru de a fi printre ei.

Feciorul aduse un braţ de ramuri de liliac pe care îl împărţi în vaze. Pictorul interveni însă enervat, căci nu era mulţumit de efectul artistic şi le împrăştie estetic.

— Gelu a candidat ca independent, zice el, dar pe lista lor pentru Constituantă în trei judeţe... reluă Irena, în toate trei locurile laolaltă a avut 136 voturi... şi surâse ironic. Ii trebuiau 1500 voturi ca să se aleagă într'un singur judeţ... Cum o să se aleagă vreodată un socialist deputat, la noi? E o nebunie curată să crezi că poţi să faci politică la noi în ţară aliat cu socialiştii... Ceeace mă doare e că Gelu este singurul bărbat din neamul nostru care nu urmează tradiţia familiei. Tata a fost de trei ori ministru... Grigore, frate-meu a fost deputat la 28 de ani... Dacă nu murea, la prima venire la guvern a conservatorilor, era ministru. Iar Gelu — aci surâse dezolată şi-şi plimbă privirea peste cei prezenţi — caută sprijin la socialişti... că aşa vine, nu?... A, să facă asta unul care porneşte de jos, care are toate porţile închise... care trebue să lupte ca să răzbată, dar nepotul unui fost ministru?

Se ghicea în această femeie o amară suferință că nu se născuse ea bărbat, în locul molatecului și visătorului ei frate. Se simțea neputincioasă ca un vultur cu aripile tăiate, domesticit de nevoie. Suferea mai ales că nu poate să ia parte la luptele politice dintre bărbați, ca un infirm care nu poate să participe la un joc sportiv.

— Irène, să lăsăm politica. Ne dai sau nu, să mâncăm azi? întrebă pictorul nerăbdător.

— Mă duc în pavilion, să văd dacă e pusă masa...

— Bine, dar aperitivele ai putea să ni le trimiți aici, până e gata masa.

Irena făcu un semn împăciuitor și ieși spre terasă. Sinești care era încă preocupat de dificultățile pe care le întâmpina cu privire la comanda celor șase tablouri, din cauza șovăielii ministrului, vru să aibă o seamă de lămuriri oarecum tehnice chiar dela Lomanesco. Chestiunea era foarte delicată, trebuia să procedeze cu grijă, fiindcă bănuia că în niciun caz pictorul nu ar fi vrut să se demaște și să arate că el ține cumva la această comandă, preferind după obiceiul său să lase „corvoada" operațiilor subterane și camuflate soției sale, pentru ca privirea lui de artist idealist să rămâie senină și desinteresată deasupra. Floarea nu trebue să știe din ce urîciuni se hrănește rădăcina. Pretextă deci că ar vrea să vadă și el masa florentină și trecură amândoi în bioru.

Rămași singuri, Maria și Gelu Ruscanu se priviră îndelung, stânjeniți, apoi ea întrebă cu o ușoară umbră de tristețe în voce, dorind să nu-și trădeze cumva bătăile accelerate ale inimii.

— A fost destul de grav, totuși, accidentul dumitale de automobil? Sunt aproape patru săptămâni de când v'ați răsturnat? Nu? Și arătă spre brațul purtat în eșarfă.

El îi surâse cu superioritate.

— Nu mai am nimic. De vreo două zile am simţit oarecare greutate în braţ şi medicul mi-a recomandat să-mi odihnesc mâna, purtând din nou câteva zile eşarfa.

Il privi mirată şi bucuroasă în acelaş timp, apoi zâmbi gândindu-se la propria ei emoţie.

— Ce-a fost şi când am citit în ziare despre accident! Cu două-trei zile întârziere, mi se pare. (Până vin ziarele acolo, pe valea Nereului...) Eram disperată că nu puteam obţine legătura telefonică să întreb la Bucureşti. Era dealtfel şi o vreme imposibilă... N'am putut dormi toată noaptea... Ii pândea privirea şi surâdea, scuzându-se parcă. După cum vezi, am fost destul de caraghioasă.

El o privea mereu, stăruitor, citind în ea, fără voia ei, ca într'o carte deschisă.

— Anul acesta ai fost aproape tot timpul la ţară. Şi vocea lui avea un fel de duioşie care dealtfel era climatul noilor lor întrevederi după despărţirea de acum câţiva ani. Dece fugi de Bucureşti? Nu ţi-e urît singură acolo?

Maria îi răspunse cu o ironie înmuiată de tristeţea ochilor negri, mari.

— Aşadar ai observat că am lipsit tot anul din Bucureşti?... Iată ceva nou... Şi acum răspunsul... Nu, nu mi-e urît pe valea Nereului. Mi-e urît aci, în oraşul acesta ce mă apasă... In care nu mă regăsesc în niciun mod...

Gelu luase de pe pian, şi se juca uşor cu el, un enorm evantaliu de dantelă albă, care avea în mijloc o frunză de piele pictată, cu o reproducere după Boucher, totul întins pe speteze de sidef. Era o piesă rară, la care Lomanesco ţinea îndeosebi. Apoi privi îndelung femeia şi o întrebă cu vocea voalată, căci între ei nu mai puteau fi parcă decât surâsuri dezolate.

— Tot nu te-ai împăcat cu vremea şi cu oamenii, Maria ?

— Tu mă întrebi asta ?... şi ea zâmbi cu un soi de mustrare, dar şi cu aluzie la bărbatul ei în acelaş timp. Oamenii de aci sunt prea duri, prea aspri pentru mine. Il privi apoi drept în ochi cu intenţie. Prea puţin înţelegători.

— Bărbatul dumitale se spune ? întrebă el afară să accepte invitaţia ei de a schimba tonul evaziv al revederii.

— Ce ciudat mi se pare că-mi pui astfel de întrebări. Am toate motivele să cred că bărbatul meu e bucuros că-l las de capul lui... Mi-am dat osteneala să-l înţeleg... să ne înţelegem... dar e mai bine pe valea Nereului...

— Copiii ?... şi el închise, aşteptând, enormul evantaliu cu care îşi ocupa mâinile.

— I-am luat cu mine. Invaţă cu mine. Trec din nou, ca în copilărie fiecare clasă, cu ei, acolo în munţi... Şi Maria surâse cu o amorţită tristeţe. Cu Nicolae trec anul acesta într'a patra... Sper să iau premiul I-iu... şi îşi lăsă descurajată mâna albă pe genunchiul rotund, pe rochia de stofă uşoară, verzuie.

— Ştii dece am venit aci, Maria ?

— Te-a chemat mătuşa Irena să te certe... Nu ştiu ce năzbâtii faci la gazeta aceea a dumitale...

— Pentru asta mai puţin... Mă caută de trei zile şi poate nici n'aş fi venit... Dar mi-a spus că vei veni la masă şi atunci am ţinut şi eu să vin să te văd.

Maria, înţelegând greşit, tresări cu emoţie.

— Iată o mare noutate... şi dece oare ?

— Voiam să-ţi vorbesc...

Maria îl privi, mereu emoţionată, surâzând.

— Da ?

— Ceva foarte serios...

în ferestrele mari ca de vitrină, răzbiră, înşelătoare, un snop de raze roşietice, ca un reflex întârziat al apusului de soare.

— Atunci nu e vorba de o nouă declaraţie de dragoste...

— Aproape dimpotrivă...

Maria îl fixă cu o nervozitate comic desamăgită.

— A, da...

Gelu Ruscanu, brusc încruntat, fără niciun gest, decât crisparea dură a mâinii, o privi în ochi.

— Maria, vreau să-ţi înapoiez scrisorile...

— Scrisorile mele ? întrebă ea surprinsă, încremenită... şi reluă apoi jignită, cu un mic surâs. Dar nu ţi le-am cerut, n'am nevoie de ele...

— Mă gândeam mereu că o femeie de lume nu poate fi liniştită atâta timp cât îşi ştie scrisorile de dragoste în mâinile unui străin, spuse el minţind.

— Nu, sunt foarte liniştită, se apără ea. Dealtfel am să-ţi spun un secret. Nu sunt femeie de lume, deci n'am motiv să fiu neliniştită... Dar poate că tu vrei să scapi de ele ?... Işi prinsese genunchiul de deasupra cu ambele mâini, albe, palide, pe stofa verzuie ca matostatul.

— Poate şi asta...

Ea rămase uimită, căci nu se aştepta la această confirmare brutală.

— Aa... Pe urmă se ridică nervoasă, descurajată. Am avut totuşi o înţelegere între noi la despărţire. Ca un jurământ... Că orice se va întâmpla în viitor, niciodată nu ne vom simţi străini unul de altul... Că dacă viitorul şi nici prezentul nu ne este posibil... trecutul ne va rămâne intact... Mi-ai spus că simţi că dacă peste douăzeci de ani îmi vei auzi vocea, vei fi tot atât de tulburat ca în seara când ne-am întâlnit întâia dată, la teatru. Ai spus că îmi vei păstra scrisorile chiar dacă se va ivi o altă femeie în viaţa ta...

Tremura puţin. Veni aproape de el de tot. Este astăzi altă femeie în viaţa ta?

— Nu.

— Atunci?

— Scrisorile tale îmi tulbură conştiinţa...

— Iată un fapt nou... Şi surâse amar, cu o ironie femenină: Nu e prea târziu?

— Mai cu seamă una dintre ele.

— Bietele mele scrisori...

— A fost o vreme când au avut sens... încercă tânărul bărbat o scuză iritată.

— Dar atunci ce devine tot trecutul nostru?... Ce devine tot trecutul meu? Ţi-am spus, prezentul mă jigneşte mereu, nu mă pot împăca deloc cu el şi nu aştept nimic dela viitor.

— Poate că nu e decât firesc... Femeile se refugiază îndeobşte în trecut.

Maria, obosită, nostalgică, spuse totuşi cu hotărîre, ridicându-se din fotoliul cu spătar înalt, de stofă vişinie.

— Nu.

Gelu veni intens aproape de ea ca pentru o îmbrăţişare.

— Maria, este o scrisoare pe care trebue s'o iei, cel puţin pe asta, neapărat înapoi... Faţa lui atât de palidă şi frumoasă deobicei, era cam descompusă, cu linii rupte.

— Dece, una, anume?

O privi lung, crispat, răsucit în el însuşi:

— Scrisoarea în care îmi destăinueşti crima lui Sineşti... Tăcu un timp, cu un ocol, se duse la pian şi reveni cu o mărturisire. Nici n'am îndrăznit s'o iau la mine.

Maria lupta cu ea însăşi, cu hotărîre tragică. După un timp, refuză stăruind, cu umerii drepţi.

— Scrisoarea aceea, nu o iau înapoi...

Gelu s'a oprit îngândurat, căutând în el însuşi. Nu mai era în stare să găsească nicio altă ieşire. Era măcinat, mistuit de lupta interioară.

— Ce inspiraţie nefericită ai avut când mi-ai scris-o...

Maria, abătută o clipă, veni brusc spre el, cu un fior răsfrânt adânc din toată fiinţa ei.

— Ai plâns când ţi-am adus-o... Am venit într'o seară la tine, când era bărbatul meu plecat la ţară... Nu ne văzusem două zile... Ai plâns... Mi-ai spus că o socoţi, tocmai această scrisoare, cea mai mare dovadă de dragoste, pe care o femeie o putea da unui bărbat...

Gelu îşi frângea mâinile...

— Ah, nu mi-am dat seama atunci, că povestindu-mi crima lui, ai făcut din mine un complice... Şi brusc înfiorat îi şopti crispat : Omul acesta a asasinat...

Cuvântul căzu ca un tăiş de oţel greu. Gândul însuşi părea o bufniţă rătăcită în acest atelier.

Tânăra femeie zâmbi cu oboseală şi părere de rău :

— Era totuşi o vreme când complicitatea îţi convenea...

— E foarte greu să mă înţelegi... Dece nu-ţi iei scrisoarea asta înapoi ?

— Gelule, poate că nici nu te înţeleg şi nu ştiu cum să-ţi explic. Imi vine în minte o frază a ta, din vremea când încercai să frecventezi cluburile socialiste. E comic puţin, dar mă ispiteşte să-ţi spun şi eu ce a spus cândva Clemenceau, apărând revoluţia franceză: „Revoluţia e un bloc". Uite, îţi spun şi eu : trecutul nostru e un bloc... Şi fără acest trecut prefer moartea. Nu voi lua înapoi această scrisoare... şi nu ştiu ce voi deveni dacă aş afla că ai ars scrisorile mele...

— Nu mai poate fi vorba de trecut, Maria. Cum aş putea să-ţi explic ? Tocmai de acest trecut vreau să

fug... să mă ascund. Aş vrea să-l pot scoate din fiinţa mea cum scoţi o haină pe care vrei s'o arunci de pe trup. Pusese mâna pe mâna ei, cum nu mai făcuse de ani de zile şi ea se cutremură toată. O strângea nervos, cu un soi de disperare. Nu mai există trecutul meu, Maria, nu vreau să mai existe.

— Cum poţi să fii atât de crud? întrebă ea într'un târziu, înţelegând greşit sbuciumul lui. Ştii ce înseamnă acest trecut pentru mine? Numai amintirea lui mă mai poate ajuta să trăiesc în conacul acela singuratec, dintre măgurile împădurite... fugind de bărbatul meu, faţă de care toată fiinţa mea este numai rezistenţă iritată. Lasă-mi acest trecut. Am şi eu nevoie de un punct de care să mă reazăm. Pe vremuri ne înţelegeam. Azi gândeşti altfel? Atât de puţin ne putem bizui pe firea omenească?

O ascultase întărîtat de neînţelegerea ei. Ii luă apoi, cu prietenie totuşi, mâna.

— Nu m'am schimbat, Maria. Nu m'am schimbat în esenţa mea. Este în mine azi tot numai iubire. Dar altfel de iubire. Sunt acum eu, cel mai adevărat. Am descoperit o lume nouă, pentru care ochii mei erau închişi atunci. Un nou sens vieţii. E aici mai multă nevoie de iubire, decât în toate acele beţii în doi, care nu dau impresia infinitului, decât numai fiindcă în clipa sărutului amanţii închid ochii. Aci, unde sunt acum, dragostea înseamnă ardere lucidă, cuvinte simple, tovărăşie în durere şi mai ales încredere de cremene în viitor. Sunt acelaş, dar ochii mei văd azi altfel, mai limpede, mai adânc. Lumea în care trăieşti tu azi, nu mai este lumea mea. Este în societatea de azi o promiscuitate care mă desgustă. Muncitorii aceştia, care sunt tovarăşii mei de azi, nu privesc cu frunţile îndârjite, decât viitorul. Alături de ei, cot la cot cu ei, îmi simt trecutul ca o povară de care aş vrea să scap. Simt că îmi moleşeşte voinţa.

Il ascultase încremenită, cu fiece frază mai uimită, şi când tăcu îl întrebă, neînţelegătoare, cu o îndârjire feminină neaşteptată.

— Ce-are aface acest lucru cu scrisorile mele?

Gelu scoase brusc braţul din eşarfă :

— Ştii tu dece am pus din nou eşarfa azi? Ca să nu dau mâna cu Sineşti.

Maria, îl mustră din cap până la picioare, aproape îngrozită :

— Câtă înverşunare...

— Acum înţelegi cât mă îngrozeşte complicitatea cu el?

— Ce-a făcut din tine politica asta? Gelule, ce suflet gingaş aveai... Ce-a făcut din tine?...

— Nu vezi că până şi aci nu ne înţelegem?... In părerea asta pe care o ai despre politică. Până şi aci vine ecoul lumii acesteia triviale. Tu crezi că „a face politică" înseamnă a-ţi face meserie din a parveni cu orice preţ. Işi puse iar eşarfa şi continuă iritat. Oamenii din jurul tău fac politică numai ca să-şi creeze lor înşişi situaţii... Sunt nişte arivişti, aparent aliaţi între ei, dar care se urăsc unul pe altul... Dar mai este şi o altă politică de care ei pare că n'au auzit niciodată. Este să lupţi pentru ca semenii tăi să nu fie exploataţi, să nu mai ducă o viaţă de animale înjugate, să lupţi pentru ca oamenii să fie mai liberi şi mai fericiţi... Adevărata politică, ei nici n'o bănuesc.

Paul apăru în clipa asta pe estradă, şi se întoarse teatral către Sineşti, care îl urma, cu ţigara aprinsă, după explicaţiile „tehnice" din birou.

— Poftim, despre ce poate vorbi un tânăr de azi cu o femeie frumoasă... I-am lăsat singuri un sfert de oră... şi tot ce are să-i spuie dumnealui este să discute politică.

Gelu se întoarse, zâmbind sarcastic către Maria.

— Uite ce dispreţ şi la dumnealor pentru politică. Şi, brutal, către Paul: Ce înţelegi dumneata prin politică, de vorbeşti cu atâta dispreţ despre ea?

Paul Lomanesco învârti pe arătător şiretul negru al monoclului, descriind cu el, cu dispreţ, volute uşoare.

— Nu mă interesează niciun fel de politică... Eu sunt înainte de toate un artist şi un artist vede în lume numai frumuseţea... M'am izolat tocmai ca să nu ajungă până la mine vuietul străzii. Mă simt deasupra ambiţiilor mărunte ale celor de rând...

Gelu zâmbi amar şi ridică din umeri cu silă. Pe urmă, cu voinţă absent, luă din nou în mână evantaliul de dantelă albă şi piele pictată.

— Ştiu că nu vă convin asemenea vederi... reluă pictorul. Ştiu că nu puteţi înţelege dece un artist trebue să rămâie totdeauna deasupra.

Aproape scrâşnind din dinţi, Gelu aruncă evantaliul, veni spre Lomanesco şi îl privi cu o brutală precizie:

— Te simţi deasupra?... Eşti atât de mândru de izolarea dumitale? Dar în lumea asta, aşa cum e alcătuită ea, nu te poţi izola decât cu îngăduinţa celor răi... Lumea asta din care îţi tragi hrana este atât de abjectă, încât nu te acceptă şi nu te tolerează decât cu preţul complicităţii... A te izola este, întotdeauna, a fi sperjur prin tăcere. Aştepţi, cu ochii într'altă parte, să ţi se transfere, în plic închis, la domiciliu, cota ta parte.

— Dumneata ai o optică specială... Vezi numai ce e urît în jurul dumitale. Lumea este abjectă, pentrucă ochii dumitale o văd astfel... Eu care am o privire senină, văd numai frumuseţe în jurul meu... Dar dumneata nu poţi să înţelegi o asemenea seninătate superioară...

— Cum să nu te înţeleg? In realitate, dumneata nu vezi, ori nu ştii cum să priveşti lumea... Sunt uneori pajişti prin păduri, numai culoare, numai forme undu-

ioase, numai bogăţie de pete vii... Singurătăţi încântătoare. Poţi să treci pe poteca idilică destul de liniştit... Dar dacă le-ai încălcat o clipă domeniul lor de pradă, dintr'odată se aud numai şuierături apoi numai limbi şi spinări de şerpi întărâtaţi, noduri de vipere, cărora le-ai turburat digestia. Ce poţi să vezi dumneata ?... La temperatura călduţă, la care funcţionează estetica dumitale senină, lumea e o comedie... Pentru cei care ard în jarul ei, totul e o dramă continuă.

Paul îl fixă prin monoclu, după ce îşi netezi mustaţa mătăsoasă, albă.

— Am să-ţi răspund la aceasta cu o vorbă a lui Nacianu, acum câteva zile la Club : „Nu ştiu dacă această Europă din Mai 1914 este atât de rea... Nu ştiu dacă această societate este într'adevăr bună... Poate că mă înşel... Tare mi-e teamă însă că, dacă, printr'o întâmplare nenorocită, această Europă din Mai 1914 s'ar prăbuşi... lumea de mâine ar regreta-o ca pe un paradis pierdut... Ar avea zi şi noapte nostalgia ei..."

Gelu îl lăsă parcă dinadins, să se scalde satisfăcut, în efectul acestui citat, apoi îi răspunse, rar :

— Desigur că lumea dumneavoastră crede asemenea literatură, deaceea nu mă mir că nu s'a găsit nimeni să-i răspundă limpede acelui domn : Nu ar fi cu neputinţă... să fie aşa cum prevedeţi... Sunt chiar de acord cu dumneavoastră în ceeace priveşte lumea capitalistă de azi... Europa din 1914 ar fi pentru ea într'adevăr un paradis pierdut. Dar numai ea ar regreta... Când Transatlanticul, după ce a traversat oceanul intră în port, cei din saloanele de lux, care au dansat şi au petrecut, regretă că voiajul a durat prea puţin... Ani de zile au nostalgia nopţilor de pe covertă... Dar miile de oameni dela căldări şi din echipaj sunt fericiţi că s'a sfârşit... Pentru ei traversarea oceanului e azi un blestem. In orice caz, nu ar regreta această Europă — căci nu a fost paradisul lor — muncitorii exploataţi, oamenii

de ştiinţă măcinaţi de greutăţi materiale, poeţii care ştiu că ai lor au murit în ospiciu şi artiştii care nu s'au comercializat.

Paul Lomanesco ascultase în picioare, în colţul din stânga al atelierului, lângă portretul mare cât o uşă, ca atitudine o simplă pastişe după celebrul portret al lui Van Dyck. O numise „Doamna cu tulipe“, fiindcă mângâia uşor cu degetele un vas cu lalele viorii, elegantă, pălăria ei imensă, resfrântă, cu ogarul culcat la picioare, de parcă ar fi pozat pentru un fotograf. Pe urmă ridică nedumerit din umeri, simţindu-se sub protecţia propriei lui opere.

— Cine e de vină că unii poeţi au murit în ospiciu ?

Gelu tremura aproape, şi veni spre el îngrozit.

— Cum ? dumitale ţi se pare firesc, şi o spui cu atâta seninătate, că poeţii trebue să moară în ospiciu ?

— Eu ştiu că până la urmă orice talent răzbate, răspunse pictorul cu un ton de plictiseală tradusă ca deobicei prin învârtitul monoclului cu şnur negru în jurul degetului arătător. Şi pe urmă, ce vrei ? Este o fatalitate...

— O fatalitate ? izbucni îndurerat Gelu Ruscanu. Se opri apoi din mersul agitat, şi îl privi aproape ameninţător... Ceeace numeşti dumneata o fatalitate este de fapt o crimă...

— O crimă ?

— Da, o crimă ignobilă... Accepţi, cu indiferenţă un adevărat asasinat...

— Fie şi o crimă, dacă vrei să spui aşa... Pe mine cuvântul nu mă sperie... Piere atâta lume, că dacă aş sta să mă gândesc la toate crimele care se comit, nu aş putea să mă ocup de pictura mea.

— Cum poţi să spui asemenea lucru ? întrebă fierbând Gelu Ruscanu. — Cum poate să-ţi fie indiferentă o crimă ?

Paul Lomanesco îl privi cu o uşoară şi distinsă înclinare a capului spre umărul stâng.

— Pentru mine singura crimă este urîţenia. Mi-am însuşit de mult părerea amicului meu Laurent Taillade: *„Que m'importe le crime, pourvu que le geste soit beau?"* [1]

Gelu Ruscanu, care aştepta încordat de furie, primi parcă fraza în obraz. Rămase câteva clipe gânditor, apoi se închise în el însuşi ca şi când şi-ar fi strâns în jurul corpului o mantie neagră. Pe urmă reluă încet, cu o voce parcă de pe altă lume:

— O societate care crede că o crimă poate fi frumoasă, este o societate în descompunere, care nu are nevoie de altceva şi nu merită decât o lovitură cu vârful piciorului, care să-i grăbească o agonie indecentă.

Irena intră urmată de un fecior cu un cărucior pentru aperitive, bine încărcat, căci nu numai că nu îndrăsnea — chibzuită în realitate — să supere pe soţul ei atât de pretenţios, dar acum ţinea să facă impresie lui Sineşti.

— Nu vă supăraţi, dar masa va mai întârzia câteva minute... Au fost aduşi târziu puii, căci pictorul nostru vrea pui graşi, bine hrăniţi, numai dela fermă. Ii cumpărăm tocmai dela Buftea, de unde ni-i aduce cineva cu trenul.

Feciorul, după ce a împins căruciorul în mijloc, anunţă încurcat şi el:

— A venit mi se pare din nou domnul care l-a căutat pe domnul Sineşti.

Deputatul, fără să pară surprins prea mult, îi făcu semn.

— Pofteşte-l în vestibul... Şi întorcându-se spre ceilalţi: Vă rog scuzaţi-mă... Vreau să văd pentru ce mă

---

[1] Nu-mi pasă că-i crimă; gestul să fie frumos.

silește acest domn să abuzez de ospitalitatea dumneavoastră.

Bernigrădeanu care și intrase, izbucni ne mai putându-se stăpâni :

— Când o să știi despre ce e vorba !

— Domnule coleg... îl privi tăios Sinești.

Dar noul venit care gâfâia încă, era ca un alergător în cursa Marathonului.

— De trei ori am fost pe aici... De fapt spuse numai o parte din frază apoi brusc : Ești ministru !

Se produse un fel de rumoare stupefiată, vestea păru o clipă de necrezut.

Sinești copleșit de emoție, reluă după un timp cu vocea scăzută, puternic concentrat.

— Ce vrei să spui ?

— Am vorbit cu secretarul general dela prezidenție, gâfâi celălalt. La cinci premierul a telefonat lui Hariton că l-a numit președinte al Consiliului de Administrație la Creditul Extern... Știi ce 'nseamnă asta ?

Sinești conveni, stăpânindu-se :

— Evident, i-a cerut demisia...

— Exact. Apoi a telefonat la prezidenție să ți se facă decretul de numire la Justiție. Mâine îl semnează regele și la unsprezece depui jurământul. Să fie într'un ceas bun.

Il îmbrățișă teatral, îndemnând aproape pe ceilalți să fie la înălțimea momentului și să-l imite pe el.

Irena încremeni fericită și se privea cu Paul care surâdea încântat. Maria singură plimba o privire absentă și vag curioasă. Gelu în schimb părea cuprins într'un pieptar de foc.

Femeia în negru, solemnă, se apropie apoi cu gravitate de Sinești : „Te felicit călduros". Ii dădu mâna ceremonios. Sinești i-o sărută în acelaș ton, apoi Irena îl îmbrățișă protocolar, ca un general care dă acolada noului admis în ordinul unei mari decorații.

Paul porunci nervos către servitor :

— Ai pus la timp şampania la ghiaţă ?

— Sunt câteva sticle...

— Adu repede o tavă cu pahare şi o sticlă frapată...

— Mă scuzaţi acum, domnule Paul Lomanesco, spuse Bernigrădeanu şi făcu gestul de a pleca spre uşă.

— Lasă-ne cu scuzele acum... Noi îţi mulţumim că ai adus vestea asta chiar în casa noastră, protestă Irena.

— Sunt mulţi care te caută de un ceas... reluă, către Sineşti, fericit mesagerul. Prin mijloacele mele, care nu mă înşeală niciodată, am aflat că domnul Sineşti ia masa astă seară aci la dumneavoastră... Am dat bacşiş bun servitorului său de acasă să nu mai spue la nimeni... Ca să nu mai fii deranjat, bineînţeles.

Paul conveni patinând fericit pe această întâmplare.

— De acord, subscriem şi acoperim cota parte a bacşişului.

Sineşti care aşteptase în zadar, se îndreptă spre nevastă-sa pe care o îmbrăţişă, fără să observe indiferenţa ei.

Bernigrădeanu, se întoarse, complimentar către Sineşti.

— Cine crezi că era consternat de vestea asta la Club ?... Garoiescu... Cine protesta împotriva „vizirului“ ?...

Sineşti, şopti cu fălcile încleştate, apăsat ca o ameninţare.

— Ascultă, să ştii un lucru : câţi câini m'au lătrat, toţi au turbat.

Intre timp s'a adus şampania... Paul ridică paharul scânteietor.

— Scumpe domnule Sineşti, suntem foarte bucuroşi, ca prieteni ai dumitale şi foarte onoraţi în acelaş timp, că ne este dat să fim cei dintâi care ciocnesc o cupă

de șampanie cu dumneata, în clipa când îți vine vestea aceasta copleșitoare.

Lumea asta se simțea bună, frumoasă, plină de poezie și se înduioșea de ea însăși.

Irena, foarte mișcată, veni să îmbrățișeze pe Maria, care participă molatic la întreaga împrejurare.

— Doamnă, veți înțelege cu atât mai mult emoția mea, cu cât domnul Sinești primește vestea că a devenit ministru, chiar în această casă, unde tatăl meu însuși a îmbrăcat de trei ori fracul ca să meargă la palat ca să depuie jurământul, în această casă în care ministrul de azi și-a început cariera de avocat strălucită, ca tânăr, foarte tânăr secretar al fratelui meu... Apoi, cu un soi de trimitere spre Gelu : Cât s'ar fi bucurat Grigore de acest eveniment, dacă pronia cerească nu l-ar fi răpit atât de tânăr încă dintre noi...

— Doamnă, permiteți-mi să fac o observație, interveni Bernigrădeanu. Deși nu mai este printre noi, strălucitul ziarist și om politic Grigore Ruscanu, el a colaborat totuși la actul de azi, indirect însă prin fiul său...

Fu un fel de uimire pentru toți, dar el continuă.

— Căci nu trebue să uităm, că dacă domnul Șerban Saru Sinești este azi consilier al tronului, aceasta se datorește în primul rând domnului Gelu Ruscanu — și arătă puțin ridicul și protocolar spre Gelu... — care, ca un vajnic apărător al dreptății și ca un adevărat campion al opiniei publice, a provocat înlăturarea celui nevrednic pentru ca, în sfârșit, cel indicat prin meritele lui să-și poată ocupa locul cuvenit... Propun să închinăm un pahar de șampanie pentru domnul Gelu Ruscanu și pentru presa românească, această forță care garantează moralitatea vieții publice.

Fu un moment confuz și penibil.

Gelu se prefăcu, înjunghiat, că n'a auzit. Păru și scuzabil dealtfel faptul că nu ciocnește din pricina

eşarfei, ceilalţi se eschivară deasemeni, ciocnind până la urmă doar Bernigrădeanu cu Irena şi Paul.

— Şi acum, cred că putem trece la masă, nu-i aşa Irena? spuse pictorul şi ceilalţi confirmară. — Domnule Bernigrădeanu, dumneata care ai fost crainicul unei veşti bune, fă-ne plăcerea şi ia masa cu noi.

Se îndreptară toţi spre uşa larg deschisă a terasei. Gelu nu se mişcă însă din fotoliu, Maria şovăi puţin în prag şi se eschivă să ia braţul lui Paul. Gelu brusc hotărît, cu un gest brutal, o reţinu în ultima clipă în atelier.

Gândul că prin acţiunea lui nedisciplinată, tocmai el contribuise la venirea lui Sineşti în fruntea justiţiei româneşti, îl înebunea... Se frământa sucit, de parcă avea un pumnal între umeri, rămas acolo de câteva clipe.

— Spune o vorbă, Maria...

Femeia îi răspunse cu o vagă dezolare:

— Ce vrei să spun?

— Spune o vorbă, Maria... stărui Gelu Ruscanu, cu o voce arzătoare... Trebue oare să mai dăinuie o lume ca asta?

Ea, neînţelegând prea bine fraza lui, care nu era decât o irumpere a fierberii din el însuşi, ridică uşor din umeri.

— Ce importanţă ar avea orice aş spune eu?

— Orice ai spune m'ar răcori puţin...

— Gelule, lumea asta nu e pentru noi... Ne depăşeşte în toate modurile... Orice încercăm noi, iese pe dos... Unde am putea pleca?

Cu pumnul încleştat pe marginea lăcuită a pianului, Gelu îşi apropie faţa de a ei.

— Maria, acest Sineşti care a ucis, nu va fi ministru...

Maria, ghicind, se ridică îngrozită.

— Scrisoarea?

— Scrisoarea nu mai are nicio importanţă... Este în mine o lege care nu poate fi atinsă de nimic material. Lupta a devenit un comandament.

Maria fu cuprinsă de teamă, ca o frunză de o flacără.

— Gelule, ai să publici scrisoarea ?

Bărbatul din faţa ei răspunse, de pe acum îndepărtat de tot, de ea deasemeni.

— Scrisoarea nu mai are nicio importanţă, chiar dacă ar fi un simplu mijloc... Totul a devenit inevitabil... Numirea asta neaşteptată...

Maria îl apostrofă cu o convingere limpede şi adâncă.

— N'ai să publici scrisoarea. N'ai dreptul... Nu-ţi aparţine... Intre tine şi el sunt eu şi tu eşti însăşi fiinţa mea... Nu vei putea. Ar trebui ca un râu să înceapă să curgă în sus, spre propriul lui izvor, pentru ca tu să fii în stare de o asemenea ticăloşie...

— Nu te mai bizui pe mine... Maria. Stăm azi fiecare sub altă stea, decât atunci când s'a întâmplat ceeace tu vrei să rămână neschimbat. Am văzut după aceea şi am înţeles alte lucruri decât le vedeam împreună... Am văzut un joc, jucat numai pentru mine însumi, şi de atunci am alţi ochi, mintea mi-e alta...

— N'ai să faci asta... îi şopti ea, într'o rugăminte desnădăjduită.

Gelu era însă înebunit de această reuşită pe dos a diletantismului său politic. I se păru că singura soluţie e să meargă până la capăt.

Apăru iritat şi bănuitor, Paul Lomanesco, care se întorsese din pavilionul în care era pusă masa, ca să-i sileaşcă să vie cu el.

— Ce-i asta, aţi rămas să vă spuneţi anecdote ? Vă aşteaptă lumea la masă.

Şi se grăbi să ofere cu poză cavalerească, braţul său, femeii. Maria îl privi năucită, îngrozită că el ar

putea întrerupe această convorbire de care depindea poate viaţa ei, şi în care el cădea ca o bârnă prăbuşită într'o sală de operaţii, când bisturiul atingea zonele inimii. Ochii ei mari, de sălbăticiune nervoasă, şi aşa neliniştiţi tot timpul, căpătară dintr'odată o pâlpâire de flacără, iar mâinile i se frământau în gol. Se gândi însă în aceeaşi clipă că dacă pictorul acesta ar fi bănuit despre ce este vorba, ar fi devenit şi mai insistent, şi numaidecât gura ei înroşită, fiindcă îşi muşcase buzele până la sânge, se schimbă într'un surâs strepezit, care în contrast cu panica ochilor negri, îi dădu o frumuseţe parcă nepământească. Părea cuprinsă de o veselie smintită.

— Venim numaidecât, domnule Lomanesco, numaidecât... Imi spunea domnul Ruscanu... îmi spunea... Era ceva... şi nu găsea cuvintele, cum un picior lunecat în spre prăpastie, nu găseşte puncte de sprijin, căutând în gol.

Paul Lomanesco, patinând ca deobicei peste tot ceeace era real, ca un orb cu ochii deschişi, nu observă sbuciumul ei, şi cu un fel de autoritate de intelectual distins, întrebă mirat :

— Ştie domnul Gelu Ruscanu, anecdote atât de interesante ?

O clipă privirea lui Gelu se fixă asupra lui, ca un ac de colecţionar asupra unei gângănii care îl încântă.

— Dacă ştie anecdote ? întrebă Maria cu un soi de rânjet disperat. Ah, nici nu ştii ce meşter fără pereche este în privinţa asta... Ah, ce am râs, şi tânăra femeie hohoti iar într'un râs smintit.

— N'aş fi bănuit niciodată că domnul Gelu Ruscanu ştie să povestească anecdote picante, reluă senin şi incredul celebrul pictor.

Gelu privea neliniştit sbuciumul nervos al Mariei, exasperarea ei că s'ar putea ca indiscretul curtenitor

să nu plece, dar simţi nevoia să-i răspundă tot printr'o replică indirectă.

— I-am spus doamnei, dragă unchiule, o anecdotă delicioasă, una cu o crimă, cu o adevărată crimă, care te-ar încânta şi care-ţi convine de minune. Este de cel mai mare folos în consecinţele ei îndepărtate, pentru frumosul dumitale *turn de fildeş,* spuse el cu un ton aproape şuerat, amar.

Dar iremediabil senin, pictorul nu observă nici accentul ironic, nici aluzia care îl indica şi pe el drept profitor al crimei lui Sineşti. Insistă cu obişnuitul lui surâs distins, punându-şi monoclul :

— A, atunci vreau să mi-o spuneţi şi mie, neapărat, vreau să mă amuz şi eu.

— Ţi-o va spune numaidecât doamna Sineşti, eu trebue să plec neapărat la redacţie, îi spuse Gelu sarcastic şi vru să plece spre uşă.

Maria tresări, înjunghiată.

— Domnule Lomanesco, vă rog, vă rog, lăsaţi-mă câteva clipe cu domnul Ruscanu... Nu pot asculta cu martori anecdotele prea picante... Ah, lasă-mă câteva clipe, şi cu un gest pe care se părea că nu-l mai făcuse niciodată în viaţa ei, atât era de stângaci şi de crispat, îl împinse, cu acelaş râs smintit, pe seninul artist spre uşa terasei, pe urmă se întoarse şi se prăbuşi, fără să spue o vorbă, în fotoliu.

Gelu se apropie de ea cu o nesfârşită duioşie.

— Maria, fă tot posibilul să-l convingi pe Sineşti să nu primească Ministerul Justiţiei... Accentuă cu o amară intenţie „Justiţie"... Fă tot ce poţi ca să-l împiedici pe Sineşti să fie ministru...

Ea se ridică din fotoliu ca hipnotizată.

— Dacă vei face ceeace plănuieşti, mă doare un singur lucru : gândul că nu ne vom mai vedea niciodată...

Gelu, cu capul proptit în piept ca un crucifix, ocoli răspunsul.

— Mai bine ar fi să-l împiedici...

Făcu câţiva paşi spre terasă, se opri crispat în loc câteva clipe, apoi plecă spre ieşire, hotărît, ca de platină.

Maria Sineşti rămase îndelung îngândurată, năucită, sprijinindu-se de spătarul înalt al fotoliului englezesc de pluş vişiniu. Faţa ei, albă catifelat deobicei, părea acum albă ca varul. Paul Lomanesco, intrigat că încă nu venise la masă, reveni în atelier şi, fără să înţeleagă, fără antene pentru realitatea din jurul lui, văzând că e singură, îi declară cu un gest larg, pe care el îl socotea probabil inspirat:

— Cât eşti de frumoasă... Rămâi aşa, ca să mi te întipăresc bine în minte. Vreau să te pictez, rezemată de acest fotoliu.

O bucată de vreme, Maria Sineşti, năucită de brutala hotărîre a omului pe care îl iubea încă, rămase prăbuşită în fotoliu, fără să-şi poată da seama de cele ce se întâmplă cu ea. Lomanesco, mereu fără simţul realităţii, incapabil să înţeleagă ceva din întâmplarea la care participa cu o euforie de păun involt, îi schiţa cu gesturi teatrale, care-i deveniseră a doua natură, silueta, cu cărbune pe pânza cenuşie. Atât de puţin îşi vedea cu adevărat modelul, încât în afară de contur, pe care-l trasă cu destulă exactitate şi eleganţă caligrafică, nu observă dezolarea istovită a ochilor, cutele adâncite de o parte şi de alta a gurii, îndoirea de arc a umerilor.

— Eşti încântătoare... rămâi, rămâi aşa... niciodată n'ai fost mai frumoasă. Aş face orice nebunie pentru o femeie atât de nostimă...

Adjectivul „nostim“ îi păru femeii desmeticite atât de nelalocul lui, încât avu ca un soi de convulsiune în desgust şi se ridică iritată.

— Domnule Lomanesco, trebue să mergem neapărat la masă... Suntem nepoliticoşi cu ceilalţi.

Gestul însuşi de a se ridica brusc, îi stimulă hotărîrea de a face faţă situaţiei. Obişnuită cu disciplina în purtări, de acasă, redeveni femeia de lume, cu ipocrizia iscusită şi amabilă, exercitată în jocul minciunilor convenţionale.

Cei dela masă, sub impresia copleşitoare a evenimentului, trecuseră însă cu uşurinţă peste absenţa celor din atelier. Sineşti se trăda doar prin faptul că nu scotea o vorbă, întors cu totul în el însuşi, uluit de perspectivele care i se deschideau. Bernigrădeanu şi Irena dimpotrivă, găsindu-se numai în faza unor probabilităţi doar schiţate, vorbeau agitat, comentând cu o fierbere emotivă amănuntele întâmplării. Joseph, ajutat de fata în casă, lua de pe masă farfuriile aproape pline, căci nimeni nu putea mânca de înfrigurare, şi cu gesturi înmânuşate în alb le punea pe tava de argint, pe care o purta după el fata în rochie neagră şi şorţuleţ alb. Lomanesco încercă să explice că avusese un moment de inspiraţie, dar era de prisos căci nimeni nu era curios să ştie dece întârziaseră cei doi, dece lipsea Gelu Ruscanu.

Cu toate că ziua fusese foarte caldă, aci între copaci şi răzoarele de flori, era răcoare.

La drept vorbind, imensa grădină era îngrijită numai în jurul casei, dela care porneau două-trei alei aşternute cu pietriş, unele şi cu pergolă de trandafiri agăţători. Restul era în părăginire. Mai ales, pe sub plopi şi lilieci, din pricina umbrei şi a trunchiurilor groase, încărcate de muşchi, pământul era mocirlos. Se poate să fi fost şi din pricină că era aci unul din izvoarele pârâului Bucureştioarei, dispărut azi, ale cărui ape sunt îndreptate sprè canal. Pe vremuri, deasupra izvorului se construise un fel de mică peşteră

în facsimil, de ciment, vopsit în verde, acum acoperită şi ea de vegetaţie părăsită, cuib de broaşte şi alte soiuri târîtoare.

Se auziră din nou câinii lătrând cu furie și după un timp feciorul se întoarse anunţând între ghilimele că „doi domni și o doamnă" au sunat la poartă și cer stăruitor să vorbească cu „domnul". Din vasta lui experienţă, şi numai din privirea lui sigură, bătrânul fecior ştia să dea aceluiaş cuvânt nuanţe diferite. De pildă, un lucru însemna „domni" la poartă, iar altceva, cu totul deosebit, ca altă specie, însemna cuvântul „domn" când era vorba de stăpânul casei.

Intr'adevăr, la poarta de fier căptuşită cu tablă, sunaseră, stârnind mânia câinilor, doi pictori boemi şi prietena tânără, şi sărăcăcios îmbrăcată, a unuia dintre ei.

— Nu le-ai spus că suntem la masă? întrebă iritată, cu umerii înălţaţi Irena, de parcă sta să cadă pe spate.

Feciorul răspunse încurcat că deşi le-a spus acest lucru, cei de afară nu se supăraseră deloc, zicând că aşteaptă afară în stradă până când se vor scula domnii dela masă.

Cu toată frăgezimea lor, nici puii de Mai fripţi nu avuseseră trecere şi rămăseseră în farfurii abia atinşi. Era prea complicată desfacerea lor pe farfurie pentru nişte oameni nervoşi, cărora nu le mai ardea de mâncare. Sineşti ceru voie, cu un soi de dezolare, să fumeze, fiindcă era prea frământat iar fumatul îi era necesar ca un alibi al gesturilor. Irena, care în altă împrejurare ar fi considerat această cerere în timpul mesei, ca o grosolană injurie pentru gazdă, încuviinţă cu o privire aproape înduioşată. Toţi înţelegeau să respecte tăcerea îngândurată a omului de care sperau să se agaţe, spre un destin social unic, căci norocul de a fi intim cu un puternic al zilei, care printr'o simplă semnătură putea să creeze situaţii în câteva minute,

era socotit ca o întâmplare cu totul rară pentru cei interesați. Luna nouă răsări albă, spre apus, sub streașina chioșcului, și Irena își atinse cu speranțe noi inelul de aur și briliante de pe degetul ei arătător.

Dar nu numai „turnul de fildeș" își pritocea înfrigurat poftele și se simțea împrospătat de speranțe noi, ci și cei de afară din stradă priviseră bucuroși arcul mic de argint al lunei noi, printre plopii înalți cu frunză fremătătoare. Chiar cel mai greoi la trup și la obraz dintre cei doi bărbați, care se așezaseră pe marginea trotuarului țărănește, ca pe scăunele joase, începuse să surâdă la glumele cu care îl îmbiau ceilalți doi. Fusese adus cu sila de ei, dar acum protestarea lui era mai mult o acceptare, chiar dacă mai stăruia înmuiat.

— Cred că facem o greșeală... Lomanesco are să se supere că îl scoatem dintr'ale lui.

Tânăra femeie, deși avea aproape treizeci de ani, părea o copilandră, mai ales îmbrăcată într'o rochiță pestriță de vară, care-i lăsa brațele subțiri goale. Stătea rezimată de trunchiul unui tei puternic, pe care trotuarul primăriei îl cruțase, îngăduindu-l în calea trecătorilor, și fuma. Iși încreți figura mică de asiatică frumoasă, într'un surîs plin de căldură și prietenie.

— Să se supere ? Crezi că se poate supăra vreodată un om care locuește într'o casă și într'o grădină ca aceasta ? Oamenii aceștia, care sunt deasupra mizeriilor vieții, nu cunosc necazurile, ca florile și ca ființele din paradis. Oamenii aceștia, când izbutești să ajungi până la ei, fac binele copilăroși și mirați. Numai lupta grea pentru existență înăsprește și înrăutățește pe oameni, dar sunt convinsă că nevasta lui Lomanesco, și el însuși, nici nu au măcar noțiunea banului. Când va afla că ți-e soția bolnavă, va merge el personal la ministru ca să-ți obțină aprobarea pentru un tablou.

Mitrache, care își rezemase coatele de genunchi și își ținea în palme obrajii trași, pe mușchii lor tari și aspri

de flăcău dela ţară, fără să se gândească exact la sensul vorbelor pe care ea le înlănţuia, cu o vioiciune plină de căldură, îi adresă un surâs recunoscător. Adriana şi prietenul ei, îl aduseseră aproape cu sila. Locuiau toţi împreună, tocmai pe lângă noua gară care se construia la Obor, într'un pavilion părăginit dintr'o fostă vie, întovărăşiţi într'un menaj boem, el cu soţia şi un copil de doi ani şi ceva, de o parte, ceştilalţi doi îndrăgostiţi, de altă parte, care se certau şi se împăcau cu furie de câteva ori pe an. Amândoi bărbaţii erau, în jurul vârstei de treizeci de ani, socotiţi printre fruntaşii generaţiei lor, şi lucrau cu nădejde, sperând să poată, printr'o expoziţie comună, să iasă la suprafaţa necazurilor materiale.

Pavilionul urma să fie dărâmat pentru o linie de garaj, dar nici aşa nu mai era de locuit din pricina prafului de cărămizi şi moloz dela magaziile gării. Mai ales că dela o vreme, de când fusese rupt gardul, începuse să se arunce în jurul lor gunoaie, tinichele ruginite, cârpe murdare ca pe un maidan.

Suferea mai cu seamă Elvira, soţia lui Mitrache, care fusese cu doi ani înainte bolnavă, după naşterea copilului şi care, în timpul din urmă, arăta toate semnele unei maladii galopante. De câtva timp nu mai putuse părăsi patul. Odată cu primăvara, pe care o aşteptau toţi cu nerăbdare, reîncepuse şi lucrul pentru liniile de garaj şi, cum luna Mai fusese secetoasă, nori de praf, din pământul uscat, zobit în picioare, dar şi de cărămidă, acopereau totul. Cele două pogoane de vie ale casei părăsite nu fuseseră propriu zis expropriate, dar apropierea gării în construcţie le năruise. Viţa se uscase căci nu mai putuse fi lucrată, caişii, gutuii şi cireşii nu mai dădeau nici frunze ca lumea. Câţiva corcoduşi singuri, în via căreia i se furase de către salahori şi gardul, mai dăinuiau, ca pe un maidan, albiţi de praf. Asta fusese soarta tuturor viilor care înconju-

rau lacul Fundeni. Deveniseră toate maidane, iar casele cu pridvoare de lemn şi turnuleţe acoperite cu tablă roşie, se dărăpănaseră. Intr'una din ele, pe o chirie de nimica toată, căci proprietarii erau mulţumiţi acum ca să mai fie cineva acolo, să nu pară părăsite ca să nu fie şi jefuite de uşi şi ferestre, locuiau, cum am spus, pictorul Mitrache Anghel cu soţia lui şi un copil de doi ani, într'una din camere, Liviu şi Adriana, într'alta. Odaia mare de tot din colţ fusese transformată în atelier. Sincer vorbind pentru acest „atelier" ei erau invidiaţi de toţi foştii lor colegi dela Belle Arte, dintre care mulţi dormeau iarna pe sălile Gării de Nord, iar vara prin grădinile publice. Se descurcau neînchipuit de greu. O masă bună era o sărbătoare, dealtfel foarte rară. Işi înşelau foamea cum puteau, fericiţi totuşi că au o locuinţă unde să se poată adăposti şi lucra, pe nimica toată.

De un an şi jumătate însă, nu mai era de trăit pe acest maidan prăfuros şi era din ce în ce mai limpede că boala atât de grăbită a Elvirei era şi din pricina degradării locuinţei. Acum nu mai aveau decât un singur gând. Să fugă cât mai departe şi cât mai curând. Suferinţele tinerei femei istovite, care mai trebuia să poarte şi grija gospodăriei şi a copilului, le înegreau inima, îi îmbolnăveau şi pe ei toţi de grijă şi amărăciune umilitoare. Aflaseră printr'un camarad de comanda pe care o pregătea Ministerul Lucrărilor Publice şi deodată fulgerase pentru ei, albă în înaltul albastru al cerului de primăvară, nădejdea nebună a unei schimbări posibile. Fuseseră cuprinşi de o agitaţie care-i făcea să pară tot timpul bolnavi, cu febră. Vestea o adusese Adriana şi o adusese greşit înţeleasă. Ei socoteau că ministerul oferă şapte mii de lei pentru toate şase tablourile şi erau înfriguraţi de gândul că ar putea să li se încredinţeze lor, adică lui Mitrache, comanda unuia singur dintre cele şase tablouri.

Ingrămădiţi pe o masă de brad, pe care mai erau farfuriile în care mâncaseră, cei trei făceau cu creionul în mână socoteli ameţitoare, de ce-ar putea face cu cei o mie şi ceva de lei, pe care socoteau că i-ar putea căpăta. Până la urmă căzuseră la învoială că nimic nu era mai cuminte decât să cumpere pe lângă Curtea de Argeş o casă ţărănească, într'o livadă de două pogoane de pruni. Liviu care lucrase la executarea unor reproduceri de pe Biserica Domnească, ştia, mai sus pe deal, o astfel de casă cu două camere mari sus, cu gârliciu şi un grajd, care ar fi putut fi luată cu vreo şase sute de lei. Puteau să mai cumpere cu 300 de lei o vacă de lapte, doi purcei şi o duzină de păsări. Liviu mai cerea să se cumpere un fierăstrău, două rândele, ciocan şi minghinea, căci pretindea că se pricepe ceva la tâmplărie şi ar fi lucrat toată vara ca să transforme căsuţa lor într'o adevărată vilă, pe care o şi vedeau zugrăvită de ei toţi în mod fantezist. Drumul ar fi costat pentru toţi patru, cu bruma de bagaj pe care o aveau, vreo optzeci de lei. Un sac de făină, douăzeci de lei, zece baniţe de porumb alţi douăzeci de lei. De o sută de lei aveau să cumpere pânză, uleiuri şi vopsele. Adriana cerea să se facă din prima zi un scaun lung de grădină pentru Elvira, care avea să stea toată vara întinsă la soare, în aerul cu miros de fân cosit şi flori de câmp, cu cana cu lapte alături, ea atât de istovită şi atât de însetată de odihnă. Se îmbătau nebuneşte cu planuri, goale ca nişte cupe de chef pe scenă, îngroziţi de lipsurile care îi măcinau, arşi de gândul unei vieţi noi.

— Intr'un an facem material pentru două săli şi stârnim vâlvă, declara cu voce moale între prieteni, puţin răsfăţată, Adriana, căreia entuziasmul îi anima doar mâinile şi surâsul cald de păpuşă asiatică.

Socoteau că aveau dreptul să spere asta, fiindcă într'adevăr toţi trei erau socotiţi de camarazii lor drept

fruntaşi ai celor care absolviseră şcoala de Belle Arte în ultimii cinci ani. Cum se întâmplă deobicei în asemenea împrejurări, tocmai selecţiunea asta care se realizase în stima pe care le-o arătau cei din jurul lor, îi unise şi în viaţă pe aceşti trei camarazi, Elvira nefiind din lumea pictoricească, ci o fostă elevă a unei şcoli de sericicultură, o dragoste de licean a lui Mitrache, care, ca şi ea, era dintr'o comună de pe lângă Olteniţa, amândoi fii de oameni cu totul nevoiaşi. Toţi trei fuseseră primiţi în fiecare an la „Saloanele" pe care le deschidea „Tinerimea Artistică" într'o imensă baracă-panoramă de pe locul şi azi viran, pe care se plănuieşte ridicarea unei primării monumentale. Dealtfel după războiul mondial, asociaţi cu un alt pictor cu câţiva ani mai în vârstă decât ei şi cu un sculptor, elev al lui Bourdelle, au format „Grupul celor cinci" care a constituit prin expoziţiile sale o parte integrantă a mişcării plastice din România. Acum, necunoscuţi, erau însă nespus de săraci şi roşi de lipsuri, exasperaţi de necazuri. Suportaseră totul cu un curaj boem, dar boala soţiei lui Mitrache îi îngrozea. Se întorceau cu inima strânsă seara acasă, ştiind că o găsesc din zi în zi mai rău. Ea, tocmai ca să nu-i sperie, nu încetase până în ultimul timp să ducă, tot mai palidă, tot mai îngheţată de năduşeli reci, treburile casei. „Eu sunt pe lume să vă slujesc pe voi, care sunteţi artişti şi trebue să vă ocupaţi numai de pictura voastră. Dacă nu mai sunt în stare să ţin nicio mătură în mână, nici nu mai e nevoie să mai trăiesc". Fierbinţeala moale a mâinilor ei, le stăruia, luându-le tot curajul, în palmă.

Nu cunoşteau mai pe nimeni, dar li se spusese că fără o recomandaţie a vreunui personaj important, nu va sta nimeni de vorbă cu ei, că nu vor putea trece nici măcar dincolo de uşierii în uniformă, ai cabinetului. Asta îi cam descurajase puţin, dar seara, în timp ce Elvira gemea cu o privire de câine, pe divanul din

atelier, neputând rezista ispitei, făcură din nou bugetul viitoarei strămutări, în aer curat, într'un sat de sub munte. Deslegarea acestei încurcături o găsise Adriana, care tocmai citise în gazetă o informaţie despre audienţa pictorului Paul Lomanesco la Palat. O scrisoare de recomandaţie a celebrului lor confrate le va putea deschide negreşit uşa, atât de straşnic păzită, a ministrului cu iscălitură preţioasă.

— Cum o să ne recomande, dacă nu ne cunoaşte, dacă nu ne-a văzut niciodată ? mârâise Mitrache, care dealtfel nu primise, fără şovăire, nici ideea de a face o lucrare de comandă.

Fusese nevoie ca Liviu să-i amintească plin de îndârjire, că toate lucrările Renaşterii, în arhitectură, pictură şi sculptură nu fuseseră decât comenzi, ca să-i mai îndoaie şi adoarmă orgoliul excesiv.

— Şi pe urmă, nu ştiu cum să vă spun, îmi vine greu să mă duc la ministru cu recomandaţia lui Lomanesco în buzunar.

— Nu te recomandă Lomanesco, isbucnise Adriana mânioasă. — Te recomandă asta şi asta... şi asta. Luase din teancul de pânze rezemate de perete şi podea, una la subţioară, alta în mâna stângă, alta în mâna dreaptă, şi pornise deadreptul spre uşă.

— Am plecat, veniţi după mine.

Au ajuns-o abia când trecea peste terasamentul de pământ proaspăt fărâmicios pe care încă nu se aşezase linia de garaj. Adresa pictorului le era cunoscută, fiindcă „Turnul de fildeş“ era obiectul conversaţiilor obişnuite la şcoală şi juca un deosebit rol în visurile viitorilor meşteri ai penelului.

Acum aşteptau pe trotuar în faţa casei, sub conducerea energică a fetei, care rezemase lucrările de zidul faimos şi sprijinită când de felinar, când de teiul mare cât un stejar, pe care-l respectase trotuarul primăriei, le explica din nou, dece e convinsă că vor izbuti. Nu

era de conceput ca un mare artist ca Lomanesco să nu-şi dea seama de valoarea unor lucrări ca pânzele lui Mitrache pe care le aduceau cu ei. Greutatea era, recunoştea şi ea, să poată ajunge până la el. După asta totul ar fi mers uşor ca o scrisoare pusă la cutie.

— Şi pe urmă nu se poate ca o lună atât de frumoasă şi un tei care te zăpăceşte cu mirosul lui, ca ăsta, să nu ne poarte noroc.

Aşezat pe trotuar, cu obrajii traşi, dar muschiuloşi sprijiniţi în palme, Mitrache tăcea cu un soi de încordare, sugând din capătul de ţigară răsucit în palmele lui puternice. Liviu care era mult mai şui, cu fruntea boltită, peste sprâncenele mari îmbinate, negre, deşi el era blond şi uscat la faţă, îşi aproba prietena cu maxilarele lungi şi subţiri încleştate mut în clătinări convinse, afirmative.

Cei dela masă, cu excepţia lui Sineşti, continuau să fie agitaţi şi vorbăreţi. Aveau prea multe de spus, evenimentul îi copleşea. Când ajunseseră la îngheţată, Sineşti fusese căutat la telefon de către şeful de cabinet al Lucrărilor Publice, căruia i se comunicase, la cerere oficială, unde se află, anume din partea ministrului său, că toate cele şapte tablouri au fost aprobate pentru pictorul Lomanesco. Dar acum noul ministru al Justiţiei se mulţumise să spună un simplu „bine" şi, după ce comunică vestea Irenei rămase mai departe pe gânduri. Incepuse deci să şi funcţioneze sistemul serviciilor interministeriale, care da adevărata valoare practică puternicului post pe care-l va ocupa. Datorită acestui sistem, el ştia că va obţine orice, dela oricare dintre colegii lui, ca şi când orice chestiune ar fi depins de propriul lui minister, căci fiecare din ei avea de cerut câte ceva celorlalţi. Titularul Lucrărilor Publice se grăbise să-i anunţe aprobarea lui Lomanesco, fiindcă o societate de antrepriză în care era personal

interesat, avea un proces, pierdut la început și recâștigat, în recurs nesigur la Casație. Cazul îi era cunoscut lui Sinești, ca avocat și acum știa că va putea obține orice va dori la acest departament. Soția sa, care era încă în panica amenințării lui Gelu Ruscanu, nu-și putea stăpâni jocul reflexelor întotdeauna exagerate la ea, decât aruncându-se într'o discuție despre flori, care nu interesa dealtfel pe nimeni, ca într'un chef desnădăjduit. Pergola, care lega chioșcul de terasă, era toată înflorită și ciorchinii lungi și violeți de glicine se continuau pe cei patru stâlpi susținători ai acoperișului, se strecurau ca niște brațe spre masa lungă, albă, încărcată de cristale, porțelanuri și argintărie. Când Lomanesco auzise comunicarea lui Sinești că i s'a aprobat comanda de tablouri, primise știrea destul de rece, căci în forma asta era prea abstractă pentru el, dar când nevastă-sa îi șopti emoționată, pe furiș, că vor putea cumpăra vila dela Menton, întâmplarea căpătă pentru el ființă concretă, căci se și văzu instalat pentru multă vreme în mediul acela cosmoplit, al coastei de Azur, către care îl împingeau toate ispitele obscure ale structurii lui de snob. Fu atât de copilărește bucuros de comandă, că îi fu frică să nu se compromită și să-și piardă reputația de om de lume blazat cu superioritate, arătându-și expansiv satisfacția.

Unul dintre dogii danezi uriași, cel cafeniu stropit cu alb, își așezase capul cât pumnul, lucios, cu urechile mici, ascuțite și drepte, cu fălcile de trei ori cât craniul, pe parmaclâcul chioșcului și privea înăuntru plin de o serioasă curiozitate. Lomanesco se duse la el, bucuros că poate să-și ascundă emoția, mustit de perspectivele îmbelșugate ale plecării în străinătate, încercând să mângâie animalul voinic și lucios care-i privea pe toți cu sentimentul puterii lui, cu un liniștit dispreț parcă, pentru jocul patimilor lor lacome vulgar agitate.

Trecuseră vreo două ceasuri, cornul lunii își terminase scurta lui apariție și cei de afară, de pe trotuar, care priveau impresionați porțile de fier ale „turnului de fildeș“, nu îndrăsneau să-i mai tulbure aristocratica seninătate, și idilicul lui mister, cu pământeștile lor necazuri. Cei care-l locuiau, cei care aveau fericirea să fie primiți ca musafiri, gândea mereu Adriana, nu puteau cunoaște usturimile meschine ale nevoii de bani, pentru că în asemenea lume, bogată, puternică, plină de noblețe, nevoile de bani nu se pun, nu au niciun sens, averile se dăruesc celor ce au nevoie cu un surâs, ca buchetele de flori. Totul e să fii între ei, să te vadă, să te cunoască. Asemenea oameni trec prin viață cu sufletul limpede și înalt, ca albastrul acesta cristalin al nopții de Mai.

Feciorul care îi credea plecați de mult, fu mirat când îi descoperi din nou la poartă.

— Nu cred să vă poată primi astă seară. Musafirii vor pleca târziu. Veniți dumneavoastră mâine...

Adriana se apropie de el trăgând din țigară, și cu gândul la femeia bolnavă de acasă, îi spuse cu vocea ei unduită, tărăgănată :

— Ascultă, șefule, nu plecăm de aci, până nu ne primește. E ceva urgent. Vom dormi pe trotuar la nevoie.

Când, după multă șovăire, Joseph comunică pictorului hotărîrea celor dela poartă, acesta enervat îi spuse să-i aducă numaidecât pe terasă.

Celor trei acum nu le venea să creadă că sunt primiți. Mergeau în urma feciorului pe poteca pavată cu cărămizi mici, roșii, care lega poarta cu casa, și caldarâmul li se părea de cauciuc, atât erau de tulburați și nesiguri de picioarele lor. Când îl văzu pe Mitrache, cu umerii lui voinici de hamal, numai în vestă, căci în zăpăceala lui așa plecase, Lomanesco nu mai pricepu nimic. I se anunțaseră niște pictori, dar flăcăul

acesta cu fața aspră părea mai curând un zugrav care vine dela lucru. E drept că frumusețea de păpușe asiatică a fetei subțiri în rochița de stambă pestriță îl surprinse. Işi potrivi monoclul întrebător. Fața ei copilăroasă cu ochii mici, deveni numai linii oblice într'un surâs viu.

— Maestre, vă rugăm să priviți aceste tablouri, vrem să cunoaştem părerea dumneavoastră — şi îl duse sub tripiedul cu cele trei lămpi puternice.

Mirat că i se cere atât de puțin, se alipi de fată, căutând direcția bună a luminii.

— Şi pentru ca să cunoaşteți această părere, erați hotărîți să dormiți în stradă? întrebă apoi, surâzând.

— Maestre, priviți vă rog, stărui fata, care-şi simțea inima în gât.

Lomanesco privi tablourile, care nu-l interesau, cu o afectare distinsă. Unul reprezenta o poartă grea de mânăstire, cu lemnul vechi, lucrat în culoare viguroasă, aspră, altul un gard de zid înflorit de clematite, coborînd frânt, trepte de piatră albă, tocite, iar cel mai mic era chiar portretul Adrianei, fragilă şi luminoasă în acelaş timp, de un relief de bujor alb.

La fiecare dintre ele, Lomanesco jucă, plin de amabilitate, comedia unei distante satisfacții. Fericită, Adriana îl rugă să le primească din partea lor, scuzându-se că nu au avut posibilitatea să le înrămeze.

Protestă amabil mereu, şi când văzu că nu e chip să refuze, mulțumi cu o falsă căldură, mai mult ca să facă plăcere fetei. Liviu începu să prindă puțină nădejde.

— Maestre, reluă cu un surâs sfios, Adriana, ne-am permis să vă deranjăm cu o mare rugăminte... Ministerul Lucrărilor Publice face o comandă de şase tablouri şi v'am fi toată viața recunoscători, dacă ne-ați da câteva rânduri către ministru, rugându-l să încre-

dinţeze comanda unuia dintre aceste şase tablouri, camaradului nostru Anghel, şi-l arătă cu privirea pe Mitrache, care rămăsese cu fălcile încleştate, neştiind ce să facă şi ce să spună.

Lomanesco rămase o secundă împietrit. Intâmplarea cădea ca un pietroi în farmacia lui sufletească. Scoase batista din buzunarul dela piept ca să-şi şteargă foarte încurcat monoclul.

— Doamnă... domnişoară... reluă un timp, regăsindu-se, sunt foarte încurcat, fiindcă, vă spun drept, n'am făcut niciodată asemenea intervenţii şi mărturisesc că asemenea chestiuni prea materiale sunt foarte străine de felul meu de a fi. E vorba de o cerere care mă stânjeneşte... nu sunt cu ministrul Lucrărilor Publice în relaţii care să-mi îngăduie să-i prezint o asemenea suplică...

— Dar maestre, reluă Adriana disperată, pentru dumneavoastră este o nimica toată, iar pentru noi... pentru noi... şi bâlbâi, „ne-ar întoarce viaţa ca un scrânciob".

— Da, dar e vorba de comenzi, de bani, de socoteli... o să râdeţi, dacă vă spun că sunt atât de străin de asemenea lucruri, încât nici n'aş şti ce trebue să-i scriu în scrisoarea de recomandaţie, cum spuneţi că îi zice.

Toate explicaţiile cu inima frântă ale Adrianei nu-l putură scoate din această dezolare amabilă a lui, de a nu le putea fi de niciun folos...

Era prea sus, prea nepământesc pentru asemenea chestiuni meschine.

De câteva ori Mitrache pornise spre poartă, dar fata se arăta atât de îndârjită, de stăruitoare, încât trebui să se oprească locului. Dogii alergaseră în salturi lungi şi moi spre terasă, dar prezenţa stăpânului, îi făcea blânzi. Ca să scape de musafirii nedoriţi, Lomanesco încercă să le ofere ţigări, cu un gest de falsă

camaraderie. Adriana nu se hotăra să se dea învinsă, căci gândul femeii bolnave de acasă o făcea să-și înfigă unghiile în palme de durere. Ca să scape din încurcătură, pictorul spuse servitorului care trecea să aducă pe terasă cafele pentru stranii lui musafiri.

Când văzu pe Joseph trecând cu tava cu cafele, Irena avu bănuiala că se întâmplă ceva neplăcut și porni spre terasă proptindu-se grăbită în bastonul ei cârjă. Cei trei se sculară de pe fotoliile de trestie intimidați de această doamnă severă în rochia ei de dantelă neagră, cu profilul ascuțit, cu maxilare puternice, dar cu un atât de mătăsos păr savant albit, care-i da totuși un aer de tinerețe și feminitate. I se explică și ei despre ce este vorba.

— Mărturisesc că totuși nu sunt prea lămurită... Rămăsese în picioare pentru ca acești oameni care i se păreau în limbajul ei „ordinari" să nu se așeze din nou în fotoliile de trestie, în prezența ei.

Adriana reluă cu mai multă căldură explicațiile pe care i le dăduse lui Lomanesco, convinsă în mod naiv, că doamna într'adevăr n'a priceput și că de îndată ce va ști despre ce e vorba, va stărui ea însăși pe lângă soțul ei ca să le dea scrisoarea cerută.

— Dacă înțeleg bine acum, atunci dumneavoastră vreți să obțineți pe căi lăturalnice, prin protecție, ceeace se cuvine să se obțină numai prin merit, reluă Irena liniștit și tăios.

In loc să izbucnească într'o apostrofă, fălcile musculoase ale lui Mitrache se strânseră convulsiv, pe când Liviu privea năucit, neștiind ce să mai creadă. Numai Adriana, prea încălzită și incapabilă să conceapă răutatea vulturină a femeii, continuă să pledeze gesticulând mult.

— Doamnă, e vorba numai de merit... Mitrache Anghel este cel mai mare pictor al generației care împlinește treizeci de ani acum. Priviți pasta asta vigu-

roasă, relieful porţii acesteia. E un mare talent... E de pe acum un meşter al penelului.

Dar Irena refuză să privească tabloul pe care i-l apropia de privire această fată elocventă.

— Atunci dece are nevoie să recurgă la asemenea mijloace ?... întrebă, Irena, nemişcată.

— Dacă aţi şti cu ce greutăţi luptă, nu aţi vorbi aşa... Este chestiune de viaţă şi de moarte pentru...

— Toată lumea luptă cu greutăţi... Fiecare ştie doar de ale lui... o întrerupse femeia în negru, cu un brusc ton amar...

Adriana o privi uimită.

— Dumneavoastră ştiţi ce sunt greutăţile ? Cu acest palat şi acest parc ? Imi vine să râd, doamnă. Toate uşile vi se deschid singure, pe când celor tineri toate drumurile le sunt înfundate cu indiferenţă şi cu duşmănie...

— Un talent adevărat nu poate fi împiedicat de nimic, niciodată... Până la urmă, oricare ar fi piedicile tot răzbate... reluă Irena, tonul ei de predică.

Adriana se clătină desmeticită şi dintr'odată vocea i se înmuie de o nesfârşită tristeţe.

— Până la urmă ?

Işi duse mânuţa mică asemeni unei lăbuţe de pisică la obraz şi spuse din nou ca un lung scâncet :

— Până la urmă ? Dar ce mai înseamnă să birui tocmai la capătul vieţii ? După ce ţi-ai presărat tot ceeace ai avut aproape de fiinţa ta dealungul unui drum hain ?

Se înmuie ca o păpuşe dezorientată, gata să cadă.

— Ceeaec pretindeţi dumneavoastră este excesiv. Il siliţi pe soţul meu să abuzeze de amabilitatea ministrului în mod indiscret, şi să-i îngrădească printr'un demers nedelicat, libertatea lui de a hotărî aşa cum îi dictează conştiinţa...

Şi Irena îi privi cu gura strânsă pungă.

Atunci fălcile flăcăului cu obraji tari şi umeri puternici se descleştară şi el spuse simplu:

— Aveţi dreptate doamnă. Am greşit... Iertaţi-ne... Bună seara.

Şi porni greoi spre poartă. Ceilalţi doi, surprinşi de izbucnirea lui, şovăiră o clipă şi apoi porniră încet după el.

Paul Lomanesco privea nedumerit, ca şi nevastă-sa dealtfel, această aspră întorsătură. Nu ştia nici unul nici altul ce să facă. Mai surprinşi fură, când aproape dela poartă, Adriana se întoarse hotărîtă pe terasă, şi luă la subţioară, fără să spue o vorbă, cele trei pânze pe care nu le-ar mai fi lăsat pentru nimic în lume, într'o asemenea casă.

Când se regăsiră dincolo de poartă, în stradă, se cercetară lung unul pe altul, ca după o deraiere, priviră dealungul şi dealatul lui, „Turnul de fildeş".

— Nu e înăuntru decât frumuseţea mucegaiului şi a nucii găunoase, constată cu desgust Liviu, încruntând şi mai mult sprâncenele îmbinate.

Adriana era nesigură ca o trestie vinovată.

— Eşti supărat pe mine, unchiule?

Flăcăul greoi o cuprinse cu un braţ puternic şi îi sărută obrajii.

— Nu, Adriana... Eşti o fată bună... Dar muierea aceea bătrână avea dreptate. Trebue să găsim altă cale. Nu trebue să mai fim nevoiţi să recurgem la asemenea mijloace. Pentru noi şi pentru cei care vor veni după noi. Imi ard obrajii de ruşine.

Vorbea greoi, rupt, parcă îşi înădea gândurile. Se întoarse stângaci spre Liviu.

— Suntem îngenunchiaţi în ceeace iubim... Trebue să facem ceva... Şi îşi frământa mâinile mari, căutând,

încercând să apuce gândurile pe care le vedea... Pentru ca nicio Elvira să nu se mai topească fără ajutor, ca soția mea... trebue să găsim altă cale...

Răsufla greu.

Sfârși greu ce avea de spus, respiră apoi cu pieptul plin mireasma tare ca vinul a teiului cu rădăcinile încălcate de trotuar și porni încet, în tăcere, între ceilalți doi.

CUPRINS

Responsabil de carte : M. Fuiorescu
Tehnoredactor : V. Popovici
Corector : I. Marinescu

Dat la cules 6.VII.1953. Bun de tipar 10.IX.1953. Tiraj 25100+100 ex. Hârtie semivelină ediţiuni mată de 65 gr. mp. Ft. 70×100/32. Coli ed. 8,32. Coli de tipar 5,5. Preţul unui exemplar 2,45 lei. Ediţia I. Comanda 1053. 1 Planşe tipo 1 culoare. A. Nr. 02692. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii „I. V. STALIN", Bucureşti
— R. P. R. —

